GENEROLO JONO ŽEMAIČIO
LIETUVOS KARO AKADEMIJA

AUDRONĖ PETRAUSKAITĖ
ROLANDA KAZLAUSKAITĖ MARKELIENĖ
RASA GEDMINIENĖ

ŠALIES SAUGUMAS IR GYNYBA

Metodinė medžiaga Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų mokytojams

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJA

Audronė Petrauskaitė

Rolanda Kazlauskaitė Markelienė

Rasa Gedminienė

ŠALIES SAUGUMAS IR GYNYBA

Metodinė medžiaga Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų mokytojams

Vilnius 2016

UDK 355(474.5)(072)
Ša48

Metodinė medžiaga Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų mokytojams apsvarstyta ir jos leidimui pritarta Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Universitetinių studijų instituto Humanitarinių mokslų katedros posėdyje 2016-03-17 (protokolo Nr. VL-41).

Leidinys leidžiamas KAS leidybos planavimo ir leidinių aprobavimo komisijos sprendimu (2016 m. gegužės 4 d. protokolas Nr. KV-2).

Atsakingoji redaktorė doc. dr. Audronė PETRAUSKAITĖ

Recenzentai: Saulius JURKEVIČIUS, Vilniaus licėjaus direktorius
Rimantas JOKIMAITIS, LR švietimo ir mokslo ministerijos vyriausiasis specialistas

© Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2016
© Audronė Petrauskaitė, 2016
© Rolanda Kazlauskaitė Markelienė, 2016
© Rasa Gedminienė, 2016

ISBN 978-609-8074-52-9

TURINYS

PRATARMĖ 5

1. NACIONALINIS SAUGUMAS 7
   1.1. Nacionalinio saugumo samprata 9
   1.2. Teisiniai nacionalinio saugumo pagrindai 9
   1.3. Nacionalinio saugumo sąvokos interpretacijos problema 13
   1.4. Grėsmės nacionaliniam saugumui 16
   1.5. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo sistema 19
   Klausimai ir temos diskusijoms su mokiniais 22
   Šaltinių, nuorodų ir rekomenduojamos literatūros sąrašas 22

2. VALSTYBĖS GYNYBA 25
   2.1. Šalies gynybos samprata 27
   2.2. Karinė gynyba 28
   2.3. Šiuolaikinės karybos sąvokos 29
   2.4. Pilietinis pasipriešinimas 32
   Klausimai ir temos diskusijoms su mokiniais 34
   Šaltinių, nuorodų ir rekomenduojamos literatūros sąrašas 34

3. KRAŠTO APSAUGOS SISTEMA 37
   3.1. Lietuvos Respublikos gynybos politika 39
   3.2. Lietuvos kariuomenė 42
   3.3. Tarnybos Lietuvos kariuomenėje būdai 46
   3.4. Kariuomenės atributika: 49
      Valstybės vėliavos pakėlimo ceremonija 49
      Kariuomenės vėliavos 50
      Lietuvos kariuomenės uniformos 54
      Kariuomenės skiriamieji ženklai 61
      Karių laipsnių ženklai 64
      Valstybės apdovanojimai 68
      Krašto apsaugos sistemos apdovanojimai 73
   3.5. Karinė spauda 77
   Klausimai ir temos diskusijoms su mokiniais 79
   Šaltinių, nuorodų ir rekomenduojamos literatūros sąrašas 79

4. NACIONALINIO SAUGUMO IR GINKLUOTŲJŲ PAJĖGŲ TEMATIKOS INTEGRACIJA Į PILIETINĮ UGDYMĄ 85
   Šaltinių, nuorodų ir rekomenduojamos literatūros sąrašas 105

PRIEDAI. *Dokumentai* 109
Lietuvos Respublikos Konstitucija 109
Jungtinių tautų chartija 111
Šiaurės Atlanto sutartis 115
Saugi Europa geresniame pasaulyje. Europos saugumo strategija 117
Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas 120
Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo strategija 125
Lietuvos Respublikos piliečių rengimo valstybės gynybai strategija 129
Lietuvos karinė doktrina 131

PRATARMĖ

Šiuolaikinėje greitai besikeičiančioje ir nuolatinį technologinį virsmą patiriančioje globalizuotoje visuomenėje grėsmės, pavojai ir rizikos veiksniai nacionaliniam ir tarptautiniam saugumui yra dinamiški: tradicinės grėsmės įgauna vis naujų formų, pavojai tampa sunkiai nuspėjami, rizikos veiksniai gali būti ne iš karto identifikuojami. Todėl šalies saugumo ir gynybos klausimai darosi aktualesni visai Lietuvos visuomenei.

Kiekvienos valstybės nacionalinio saugumo ir gynybos politikos pagrindas yra tos šalies piliečių vertybių sistema, nes piliečių pasirengimas saugoti ir ginti šalį priklauso ir nuo kiekvieno asmens atskirai, ir nuo visos visuomenės pilietinio brandumo. Taigi, Lietuvos piliečių rengimas šalies ginkluotai ir neginkluotai gynybai yra sudedamoji ir neatsiejama mūsų visuomenės pilietinio ugdymo proceso dalis.

Metodinė knygelė „Šalies saugumas ir gynyba“ skirta suteikti papildomų žinių apie šalies saugumą ir gynybą bendrojo lavinimo mokyklų istorijos, pilietiškumo pagrindų, etikos, geografijos, matematikos, kalbų ir visų kitų dalykų mokytojams bei neformaliojo švietimo pedagogams. Leidinyje yra aiškinama nacionalinio saugumo samprata, supažindinama su Lietuvos nacionalinio saugumo ir krašto apsaugos sistemomis, Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo strategija įgyvendinant šalies saugumo ir gynybos uždavinius. Pateikta esminė informacija apie Lietuvos kariuomenę, valstybės gynybos ir šiuolaikinės karybos sampratas. Taip pat yra duodama pavyzdžių (rekomendacijų) mokytojams, kaip įtraukti žinias apie šalies saugumą ir gynybą į moksleivių bendrojo lavinimo procesą (t. y. į pamokas ir neformaliojo švietimo veiklas). Prieduose pateikiamos ištraukos iš įvairių dokumentų (įstatymų, sutarčių, deklaracijų ir kt.), kurias mokytojai gali naudoti kaip papildomą mokomąją medžiagą. Leidinio rengėjos stengėsi pateikti pedagogams kiek galima daugiau informacijos, kur susirasti papildomos medžiagos jiems rūpimais klausimais: pateikti išsamūs šaltinių ir rekomenduojamos mokslinės literatūros sąrašai, naudingos nuorodos į internetines prieigas.

Metodinės knygelės autorės tikisi, kad šis leidinys padės mokytojams lengviau integruoti žinias apie šalies nacionalinį saugumą ir gynybą į bendrojo ugdymo procesą ir ugdyti moksleivius sąmoningais ir atsakingais Lietuvos piliečiais, besirūpinančiais šalies saugumu ir gynyba.

Autorės nuoširdžiai dėkoja šalies bendrojo lavinimo mokyklų mokytojams ir krašto apsaugos sistemos ekspertams ir kolegoms už vertingus patarimus, pasiūlymus rengiant leidinį.

NACIONALINIS SAUGUMAS

1 SKYRIUS

1.1. Nacionalinio saugumo samprata

Nacionalinis saugumas yra bet kurios valstybės ir jos piliečių suverenios egzistencijos ir laisvos raidos pagrindas. Todėl nacionalinio saugumo užtikrinimas yra aukščiausias kiekvienos valstybės vidaus ir užsienio politikos tikslas. Lietuvos nacionalinio saugumo samprata yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme. Jame teigiama, kad „Lietuvos nacionalinio saugumo užtikrinimas – tai Tautos ir valstybės laisvos ir demokratinės raidos sąlygų sudarymas, Lietuvos valstybės nepriklausomybės, jos teritorinio vientisumo ir konstitucinės santvarkos apsauga ir gynimas“[1]. Siekiant šių tikslų, nacionalinio saugumo politika yra vykdoma dviem kryptimis – vidaus ir užsienio. Šalies vidaus politikos tikslas – sumažinti valstybės pažeidžiamumą, sudaryti sąlygas saugiam ir laisvam piliečių gyvenimui. Tuo tarpu šalies užsienio politikos tikslas – sumažinti išorines grėsmes ir paveikti jų šaltinius.

LR nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme yra teigiama, kad pasiekti nacionalinio saugumo politikos tikslus galima tik sutelktomis valstybės ir piliečių pastangomis plėtojant demokratinę šalies raidą, užtikrinant vidaus ir išorės saugumą, atgrasant kiekvieną potencialų užpuoliką ir apginant valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą ir konstitucinę santvarką. Todėl įstatymo I dalies 1 skyriuje yra paminėta, kad **„Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo sistema remiasi valstybės institucijų veikla ir kiekvieno Lietuvos piliečio dalyvavimu, atvira pilietine visuomene, suvokiančia pavojus ir savo atsakomybę, pilietiškai susipratusia ir pasirengusia ginti Lietuvos laisvę“**[2].

1.2. Teisiniai nacionalinio saugumo pagrindai

Teisinius Lietuvos nacionalinio saugumo pagrindus reglamentuoja įvairūs teisės aktai: visų pirma, Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas, Jungtinių Tautų Chartija, Šiaurės Atlanto sutartis, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos dokumentai, daugiašalės ir dvišalės tarptautinės sutartys, visuotinai pripažinti ir įsigalioję Lietuvos valstybėje tarptautinės teisės principai ir normos, kiti šalies įstatymai. Lietuva, vykdydama nacionalinio saugumo politiką, vadovaujasi Lietuvos nacionalinio saugumo strategija ir savo veiksmus derina su Europos Sąjungos bendros saugumo ir gynybos politikos strateginiais tikslais.

[1] Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas // Valstybės žinios, 1997, Nr. 2–16. Aktuali redakcija nuo 2013-01-30. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=442449

[2] Ten pat.

Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys LR nacionalinį saugumą (pateikiami chronologine seka; kai kurių dokumentų ištraukos yra prieduose, visos nuorodos į šaltinius pateikiamos rekomenduojamos literatūros sąraše):

- **Jungtinių Tautų Chartija**

JT Chartija įsigaliojo 1945 m. spalio 24 d., kai Chartiją ratifikavo dauguma šalių, Jungtinių Tautų Organizacijos narių, taip pat visos penkios nuolatinės JT Saugumo Tarybos narės. Lietuva Jungtinių Tautų nare tapo 1991 m. rugsėjo 17 d. Šiame dokumente įtvirtinti esminiai tarptautinio saugumo ir šalių taikaus sambūvio principai (1 straipsnis), kiekvienos valstybės teisė į suverenumą, teritorinį vientisumą ir saugumo garantijas, draudimas valstybėms grasinti ir panaudoti jėgą sprendžiant tarptautinius klausimus (2 straipsnis), kiekvienos valstybės teisė į savigyną (51 straipsnis).

- **Šiaurės Atlanto sutartis**

Pasirašyta 1949 m. balandžio 4 d. Vašingtone. Lietuvai įsigalioja nuo 2004 m. kovo 29 d. Šioje sutartyje nurodyta, kad visos šalys privalo laikytis Jungtinių Tautų Chartijos taikaus sambūvio, asmens laisvės, demokratijos principų ir tarptautinės teisės normų. Sutartyje numatyta, kad visos sutarties dalyvės palaikys ir plėtos individualų ir kolektyvinį pajėgumus ginkluotam užpuolimui atremti, o vienos ar kelių šalių užpuolimas bus laikomas visų sutartį pasirašiusių šalių užpuolimu, todėl visos sutartį pasirašiusios šalys turi imtis visų veiksmų, įskaitant ginkluotos jėgos panaudojimą, Šiaurės Atlanto regiono saugumui atkurti ir palaikyti.

- **Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) dokumentai**[3]

1975 m. Helsinkyje buvo įsteigta Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencija, kuri 1995 m. sausio 1 d. tapo Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (ESBO). ESBO – tai šiuo metu didžiausia regioninė saugumo organizacija, vienijanti 57 Europos, Šiaurės Amerikos, Pietų Kaukazo, Azijos valstybes ir 11 valstybių partnerių. Svarbiausi dokumentai, kuriuose išdėstyti pagrindiniai organizacijos veiklos principai ir tikslai: Helsinkio baigiamasis aktas (pasirašytas 1975 m. rugpjūčio 1 d., Lietuva pasirašė 1991 m. spalio 14 d.), Paryžiaus Chartija Naujajai Europai (1990 m. lapkričio 19–21 d., Lietuva pasirašė 1991 m. gruodžio 6 d.), Stambulo Europos Saugumo Chartija (priimta 1999 m. lapkričio 18–19 d., Lietuva prisijungė gruodžio mėn.). Šiuose dokumentuose yra išdėstyta Europos saugumo politikos koncepcija, kurios pagrindinės nuostatos – taikus sambūvis,

[3] Dokumentai yra pateikiami anglų kalba ESBO internetinėje svetainėje. Nuorodos yra rekomenduojamos literatūros sąraše.

nedalomas valstybių saugumas, valstybių ir tautų tarpusavio pasitikėjimo skatinimas, demokratinės reformos, modernių institucijų ir pilietinės visuomenės kūrimas. Dokumentuose minimi pagrindiniai organizacijos tikslai – Europos ir tarptautinio saugumo užtikrinimas, konfliktų prevencija ir tarpvalstybinių santykių ir santykių valstybės viduje reguliavimas išsprendus konfliktus.

- **ES saugumo ir gynybos politikos strategija**

Europos saugumo ir gynybos politikos užuomazgos buvo įtvirtintos 1993 metais įsigaliojusioje Mastrichto sutartyje, kurioje buvo nurodyta Europos Bendrijos šalims rūpintis bendra užsienio ir saugumo politika. Po šaltojo karo pasikeitus grėsmių nacionaliniam ir tarptautiniam saugumui pobūdžiui buvo akivaizdu, kad Europos šalys privalo stiprinti savo saugumą ir gynybą, stiprinti ir plėtoti karinius pajėgumus, prisiimti atsakomybę dėl konfliktų prevencijos ir krizių valdymo. Todėl buvo nuspręsta, kad ES šalys privalo vykdyti vieningą politiką saugumo ir gynybos klausimais, koordinuoti veiksmus atsakydamas į grėsmes ir iššūkius Europos ir pasaulio saugumui. 2009 m. gruodžio 1 d. įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, buvo pradėta įgyvendinti Europos saugumo ir gynybos politika (ESGP), kuri toliau plėtojama kaip Bendra saugumo ir gynybos politika (BSGP).

2003 m. gruodžio 16 d. Europos Sąjungos valstybės narės priėmė Europos saugumo strategiją „Saugesnė Europa geresniame pasaulyje“. Šis dokumentas tapo ES užsienio ir saugumo politikos plėtojimo orientyru, Bendros saugumo ir gynybos politikos pagrindu. ES valstybės, atsižvelgdamos į pagrindines vertybes, pirmą kartą susitarė dėl bendro grėsmių Europai ir visam pasauliui įvertinimo ir nustatė aiškias priemones, kaip užtikrinti ES saugumą ir gynybą. Dokumente nurodyta, kad pagrindinėmis grėsmėmis ES saugumui ir valstybių pažangai yra terorizmas, masinio naikinimo ginklo platinimas, regioniniai konfliktai, valstybių žlugimas (t. y. korupcija, piktnaudžiavimas valdžia, silpnos valstybės ir pilietinės institucijos, atsakomybės stoka), organizuotas nusikalstamumas. Atsižvelgiant į grėsmių pobūdį, Strategijoje yra nustatyti ES saugumo politikos tikslai, veiklos saugumo ir gynybos srityje prioritetai, taip pat numatytos priemonės šiems tikslams pasiekti. Pagrindiniai ES saugumo politikos tikslai – grėsmių sprendimas (stiprinti gynybinius pajėgumus, kovoti prieš masinio naikinimo ginklo platinimą, spręsti regioninius konfliktus ir kt.), saugios kaimynystės kūrimas, veiksmingu daugiašališkumu grindžiama tarptautinė tvarka („stipresnės tarptautinės visuomenės kūrimas, gerai veikiančios tarptautinės institucijos ir taisyklėmis grindžiamos tarptautinės tvarkos užtikrinimas“, „<…> tinkamai valdomų demokratinių valstybių pasaulis“[4]). Dokumente numatyta,

[4] Saugi Europa geresniame pasaulyje. Europos saugumo strategija. 2003, p. 10. https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIILT.pdf

kad saugumo politikos tikslams įgyvendinti būtina stiprinti karinio ir nekarinio pobūdžio ES šalių pajėgas: „Priešingai nei šaltojo karo laikotarpiu, kai grėsmė buvo akivaizdžiai juntama, nė viena iš naujųjų grėsmių nėra vien tik karinio pobūdžio; todėl nė vienos iš jų vien tik karinėmis priemonėmis negalima išspręsti. Kiekvienai reikia taikyti įvairiais priemones. Ginklų platinimą galima sustabdyti vykdant eksporto kontrolę ir darant politinį, ekonominį bei kitokio pobūdžio spaudimą, tuo pat metu nagrinėjant šio reiškinio pagrindines politines priežastis. Kovai su terorizmu gali tekti kartu pasitelkti žvalgybos, policijos, teismines, karines ir kitas priemones.“[5]

- **LR Konstitucija (1 str., 3 str., 8 str., 94 str., 135 str., 142 str., 144 str.)**

Priimta Lietuvos Respublikos piliečių 1992 m. spalio 25 d. referendume. Pagrindiniame šalies įstatyme yra įtvirtintos teisinės nuostatos, reglamentuojančios esminius nacionalinio saugumo klausimus, t. y.: Lietuvos valstybės nepriklausomybė ir teisė ją ginti, Vyriausybės pareiga užtikrinti teritorijos neliečiamybę, garantuoti valstybės saugumą ir viešąją tvarką, valstybės pareiga vadovautis visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis, siekti užtikrinti šalies saugumą ir nepriklausomybę, piliečių gerovę ir pagrindines jų teises bei laisves, LR Seimo ir Prezidento pareiga imtis veiksmų, būtinų Tėvynei apginti, Konstitucinei tvarkai palaikyti ar valstybės tarptautiniams įsipareigojimams vykdyti.

- **LR nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas**

LR Seimas priėmė 1996 m. gruodžio 19 d., aktuali redakcija 2013 m. sausio 17 d. Tai yra pagrindinis įstatymas, apibrėžiantis esminius Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo principus, reglamentuojantis jos nacionalinio saugumo sistemą, apibrėžiantis pagrindines vidaus ir užsienio politikos nuostatas, užtikrinančias nacionalinį saugumą ir šalies gynybos principus, jų tikslus bei uždavinius. Įstatyme yra numatyta, kad nacionalinio saugumo užtikrinimo priemones sudaro: dalyvavimas tarptautinėse saugumą stiprinančiose organizacijose, narystė Šiaurės Atlanto sutarties organizacijoje ir Europos Sąjungoje, nacionalinio saugumo strateginis planavimas ir ilgalaikių valstybinių saugumo stiprinimo programų rengimas ir vykdymas, nacionalinį saugumą užtikrinančių institucijų veikla, saugumo ir gynybos sistemą reglamentuojantys įstatymai.

[5] Saugi Europa geresniame pasaulyje. Europos saugumo strategija. 2003, p. 7 https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIILT.pdf

- **LR nacionalinio saugumo strategija**

Nacionalinio saugumo nuostatos, apibrėžiančios saugios valstybės raidą, yra įtvirtintos LR nacionalinio saugumo strategijoje[6]. Strategijoje yra apibūdinti gyvybiniai ir svarbiausi nacionalinio saugumo interesai, pagrindiniai rizikos veiksniai, pavojai ir grėsmės šiems interesams, pateikti nacionalinio saugumo sistemos plėtros uždaviniai, užsienio, gynybos ir vidaus politikos prioritetai, ilgalaikiai ir vidutinio laikotarpio uždaviniai.

1.3. Nacionalinio saugumo sąvokos interpretacijos

Nacionalinio saugumo sąvoka yra vartojama moksliniu, politiniu ir visuomeniniu požiūriais, todėl dažnai jos interpretacija skiriasi. Visuomeniniu požiūriu ši sąvoka suprantama kaip šalies nepriklausomybės išsaugojimas ir jos gynyba nuo grėsmių, kylančių iš užsienio. Politiniu požiūriu nacionalinis saugumas traktuojamas kaip valstybės nepriklausomybės, jos teritorinio vientisumo ir konstitucinės santvarkos apsauga ir jos gynyba nuo įvairių grėsmių, kylančių tiek iš išorės, tiek ir šalies viduje (žr. „LR nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas“). Moksliniu požiūriu egzistuoja labai didelė šios sąvokos apibrėžimų įvairovė. Kaip teigia Barry‘is Buzanas (1997), „pati saugumo sąvokos prigimtis neleidžia suformuluoti tikslaus jos apibrėžimo“[7], nes nacionalinis saugumas apima įvairius valstybės ir visuomenės gyvenimo reiškinius ir skirtingus saugumo lygmenis. Apibendrinęs nuomonių ir požiūrių įvairovę, mokslininkas teigia, kad nacionalinis saugumas apima valstybės ir visuomenės saugumo sampratą, t. y. jų galimybę saugoti savo valstybės nepriklausomybę, teritorinį vientisumą kaip galimybę visuomenės nariams laisvai gyventi ir vystytis[8].

Nacionalinio saugumo lygmenys

Tradiciškai yra skiriami trys saugumo lygmenys: individualus, nacionalinis ir tarptautinis.

- ***Individualus saugumas*** – tai individo apsisaugojimas nuo pavojų, jo saugumo jausmas. Kiekvienas žmogus, kaip individas, yra mažiausias nedalomas saugumo vienetas. Kiekvienam žmogui iškyla daug pavojų ir grėsmių. Jos gali būti fizinės (ligos, mirtis, sužeidimai ir kt.), ekonominės (nedarbas, nuosavybės netekimas, naudojimosi įvairiais ištekliais – elektra, dujomis ir kt. – galimybės netekimas), socialinės (nusikalstamumas, pilietinių teisių suvaržymas ar netekimas, įkalinimas ir kitos bausmės, viešas pažeminimas ir kt.). Dažnai šios grėsmės

[6] Šiuo metu yra parengtas ir pateiktas LR Seimui svarstyti naujas Nacionalinio saugumo strategijos projektas.

[7] Buzan B. Žmonės, valstybės ir baimė, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 49.

[8] Ten pat, p. 51–52.

yra tarpusavyje susijusios, t. y. viena gali sąlygoti kitas (pvz., žmogaus liga gali būti darbo praradimo priežastis, o nedarbas gali sąlygoti gyvenamojo būsto netekimą, vėliau – teisės auklėti savo vaikus, socialinės padėties praradimą ir kt.). Individo saugumo užtikrinimas yra sudėtingas uždavinys. Visų pirma, grėsmės žmogaus saugumui kiekvienam individui kyla netikėtai ir jos yra sunkiai prognozuojamos, nes atsiranda vis naujų grėsmių ir pavojų. Dėl to nei vienas žmogus negali jaustis nuolat saugus. Kita vertus, kiekvieno individo saugumas yra susijęs su jo ir kitų žmonių laisvėmis, nes gyvenant visuomenėje neišvengiamai susiduria vieno žmogaus interesai, jo laisvė su kito asmens interesais ir laisve, kas savo ruožtu gali sąlygoti kiekvieno asmens nesaugumą. Spręsti individualių interesų ir laisvės suderinamumo, o kartu ir asmens saugumo problemas yra pavesta valstybei, kurios pagrindinė funkcija, Thomo Hobbeso (1588–1679) teigimu, yra apriboti prigimtines žmogaus teises ir laisves dėl taikos ir bendrų gynybos tikslų[9]. Todėl individo saugumas yra neatsiejamas nuo valstybės saugumo.

- **Nacionalinis lygmuo**. Suvereni valstybė yra esminis nacionalinio saugumo objektas, todėl nacionalinis saugumo lygmuo yra valstybės saugumo užtikrinimas, jos teritorijos, turto ir žmonių apsauga naudojant šalies politines, ekonomines, karines ir diplomatines galias, jos gynyba nuo išorės priešų ir kitų grėsmių, valstybės paslapčių saugojimas. Kiekvienos valstybės saugumas priklauso nuo daugelio veiksnių ir elementų. Vienas iš svarbiausių – valstybės idėja, nes daugeliu atvejų ji, kaip bendra socialinės grupės idėja, yra daug svarbesnė negu fizinė egzistencija. Būtent ši idėja, kaip valstybės šerdis, tampa nacionalinio saugumo objektu. Kita vertus, valstybės institucijos gali pasinaudoti šia idėja savo interesams, kovai prieš oponentus, o ne valstybės saugumui užtikrinti. Todėl nereiktų sutapatinti institucijos vidaus saugumo su nacionalinio saugumo idėja. Pastaroji yra patvaresnė ir stabilesnė negu valstybės institucijos.
- **Tarptautinis lygmuo**. Nacionalinio saugumo sąvoka yra neatsiejama nuo tarptautinio saugumo sampratos. Šiuolaikinės grėsmės (ekologinės, karinės, ekonominės ir kt.) globalizacijos sąlygomis kiekvienai atskirai valstybei įgauna pasaulinį mastą, todėl plačiąja prasme saugumo objektu tampa viskas, kas susiję su saugumo problema, pradedant Žemės rutuliu, baigiant kiekvieno individo saugumu. Tarptautiniam saugumui grėsmę keliančias problemas turi stengtis spręsti kiekviena valstybė veikdama sutartinai su kitomis. Neskiriant dėmesio tarptautinio saugumo problemų sprendimui (pvz., nesirūpinant branduolinio ginklo kontrole, aplinkosauga, kova su terorizmu ir kt.), pavojus gali kilti ne tik pavienių valstybių saugumui, bet ir visam regionui ar net pasauliui.

Lietuvos nacionalinio saugumo samprata apima nacionalinį saugumo lygmenį, orientuodamasi į tas mūsų šalies problemas, kurios yra suvokiamos kaip grėsmės tautos ir valstybės egzistencijai

[9] Hobbes T. Leviatanas. Vilnius: Pradai, 1999. p. 121.

ir jos saugumui, t. y. šalies gynyba, ekonomika, kultūra, gamtosauga, demografija, viešoji tvarka ir t. t. Kita vertus, LR nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo nuostatos leidžia teigti, kad Lietuvos nacionalinio saugumo samprata apima ir individualaus saugumo, ir tarptautinio saugumo lygmenis. Įstatyme yra pažymėta, kad vienas iš pagrindinių nacionalinio saugumo objektų, yra žmogaus ir piliečio teisės, laisvės bei asmens saugumas[10], t. y. individualus saugumas nurodytas kaip nacionalinio saugumo prioritetas. Tarptautinis nacionalinio saugumo politikos lygmuo yra apibrėžtas Lietuvos užsienio politikos nuostatose, užtikrinančiose nacionalinį saugumą, t. y. užtikrinant šalies saugumą, tinkamai vykdant Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos ir Europos Sąjungos narystės įsipareigojimus, aktyviai prisidedant prie tarptautinės tvarkos kūrimo ir tarptautinės bendrijos pastangų įtvirtinti demokratiją, užkertant kelią terorizmui, konfliktams, įvedant, atkuriant ir palaikant taiką krizių paveiktuose regionuose.

Pažymėtina, kad nacionalinio saugumo prioritetus nustato žmonės ar jų grupės pagal savo vertybių sistemą arba atsižvelgdami į grėsmių vienoms ar kitoms vertybėms pobūdį. Todėl viena iš svarbiausių nacionalinio saugumo politikos problemų – **vertybės ir jų prioritetai** asmens, valstybės ir tarptautinio saugumo požiūriu. Kaip teigia daugelis mokslininkų (Arnoldas Wolfersas, Walteris Lippmanas, Amosas Jordanas, Williamas Tayloras), vertybės gali tapti nacionalinio saugumo garantu, bet gali būti ir grėsme nacionalinio saugumo sistemai, nes vertybės gali konsoliduoti visuomenę, skiepyti pagarbą ir pasitikėjimą šalies valdžios institucijomis, stiprinti valstybės politinę sistemą ir gali veikti atvirkščiai. Jų nuomone, valstybė, kurios prioritetais tampa tokios demokratijos vertybės kaip tolerancija, piliečių teisės ir laisvės, yra daug atsparesnės išorinėms ir vidinėms grėsmėms[11]. Todėl nacionalinio saugumo tikslų ir uždavinių įgyvendinimo sėkmė tiesiogiai susijusi su teisingai pasirinktais prioritetais vertybių sistemoje.

Nacionalinio saugumo sektoriai

Nacionalinio saugumo tikslus ir uždavinius veikia įvairūs valstybės ir visuomenės gyvenimo veiksniai. Atsižvelgiant į tai, B. Buzanas išskiria penkis valstybės saugumo sektorius: karinį, politinį, ekonominį, socialinį ir ekologinį (aplinkosauginį)[12]:

- ***karinis saugumas*** – tai gynybinės ir puolamosios valstybės galimybės, tų galimybių žinojimas (šis saugumo sektorius rodo sąveika

[10] Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas // Valstybės žinios, 1997, Nr. 2–16. Aktuali redakcija nuo 2013-01-30. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=442449

[11] Kazlauskaitė Markelienė R., Petrauskaitė A. Pilietinė visuomenė ir nacionalinis saugumas: teorinė problemos apžvalga // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2010–2011*, t. 9, p. 235–253.

[12] Buzan B. Žmonės, valstybės ir baimė. Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 52–53.

tarp valstybių);

- ***politinis saugumas*** suprantamas kaip laisvė savarankiškai vykdyti savo politiką, priimti sprendimus, geriausiai atitinkančius nacionalinius interesus, jis atspindi valstybės organizacinį stabilumą, piliečių dorovinį brandumą;
- ***ekonominis saugumas*** – tai valstybės galimybės užsitikrinti gyvybinius išteklius (gamtinius, energetinius, gamybinius, kt.), laisvas priėjimas prie finansų ir realizacijos rinkų, strategiškai svarbių ūkio sektorių infrastruktūros saugumas;
- ***socialinis saugumas*** – tai tautinio ir kultūrinio savitumo išsaugojimas, kalbos, kultūros, tikėjimo, nacionalinės savimonės, papročių ir tradicijų apsauga;
- ***ekologinis saugumas*** – tai mūsų planetos biosferos, kaip žmonijos egzistencijos pagrindo, išsaugojimas.

Šalia šių tradicinių saugumo sektorių dabar vis aktualesni darosi ir nauji: **informacinis saugumas** ir **kibernetinis saugumas**. Informacinis saugumas – tai valstybės informacinių išteklių saugumas, asmens ir visuomenės teisių informacijos srityje apsauga. Kibernetinis saugumas yra informacinio saugumo dalis, susijusi su informacinių technologijų naudojimu: tai apsauga nuo netinkamo interneto infrastruktūros naudojimo, piktnaudžiavimo ar tiesiog žlugdymo[13]. Šios saugumo sritys yra tiesiogiai susijusios su grėsmėmis informacinei visuomenei ir yra šios visuomenės saugumo garantas.

Visi išvardyti nacionalinio saugumo sektoriai turi savo veiklos sritį ir savo problemas, tačiau jie neveikia atskirai. Visi sektoriai yra glaudžiai susiję, kaip susijusios grėsmės, kylančios nacionaliniam saugumui, ir problemos, trukdančios jį užtikrinti. Todėl norint pasiekti atskiro sektoriaus saugumo užtikrinimo tikslus, yra būtina numatyti visas vieno saugumo sektoriaus sąsajas su kitais.

1.4. Grėsmės nacionaliniam saugumui

Nepalankūs veiksniai, trukdantys valstybės ir visuomenės raidai, normaliam valstybės institucijų funkcionavimui, piliečių teisėms ir laisvėms, yra vertinami kaip grėsmės nacionaliniam saugumui. Grėsmes galime skirstyti į išorines ir vidines:

- ***Išorinėms grėsmėms*** priskiriamos tos grėsmės, kurios nepriklauso nuo žmogaus (stichinės nelaimės, gamtos katastrofos ir pan.), visuomenės (bendruomenės) ar konkrečios valstybės valios (branduolinis konfliktas tarp dviejų ar daugiau užsienio valstybių, užsienio šalių karinė intervencija, ekonominė suirutė kaimyninėje šalyje ir kt.).

[13] Darius Štitilis. Kibernetinio saugumo teisinis reguliavimas: kibernetinio saugumo strategijos / Socialinės technologijos (Social Technologies), 2013, 3(1), p. 189–207. https://www.mruni.eu/upload/iblock/39e/013_Stitilis.pdf

- ***Vidinės grėsmės*** – tai ekonominė ir kriminogeninė situacija šalyje, socialinis saugumas, etninių mažumų padėtis ir kt.

LR nacionalinio saugumo strategijoje yra įvardytos ne tik grėsmės mūsų šalies saugumui, bet pavojai ir rizikos veiksniai[14]. Kaip **išorinės grėsmės Lietuvos valstybės nacionaliniam saugumui** dokumente įvardyti šie rizikos veiksniai, pavojai ir grėsmės: ekonominė ir energetinė priklausomybė, branduolinės energetikos plėtojimas regione, kitų valstybių veikla prieš Lietuvos Respubliką (ši veikla įvardyta kaip pastangos daryti įtaką mūsų valstybės politinei sistemai ir kariniams pajėgumams), informacinės atakos, kibernetinės atakos, tradicinės galios politikos apraiškos (t. y. didėjanti kai kurių regiono valstybių karinė galia ir jos demonstravimas), euroatlantinės bendrijos silpnėjimas, neskaidrūs, nedemokratiški, kitų valstybių piliečių laisva valia neparemti integraciniai projektai kaimyninėje erdvėje, ilgalaikis globalios ekonomikos ir finansų krizės poveikis šalies ekonominėms galioms, verslo plėtros potencialui ir viešosios politikos įgyvendinimui, taip pat išliekanti naujų ekonomikos ir finansų krizių kilimo tikimybė, nestabilumas regione ir pasaulyje (politinis, ekonominis, socialinis nestabilumas, žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pažeidimai kaimyninėse valstybėse, žlugusių ir žlungančių valstybių problemos, nesprendžiami užsitęsę konfliktai), tarptautinis terorizmas, masinio naikinimo ginklų (taip pat jų sudedamųjų dalių ir gamybos technologijų) platinimas, tarptautinis organizuotas nusikalstamumas (prekyba žmonėmis, kontrabanda, neteisėta prekyba narkotikais, ginklais, pinigų plovimas, nelegali migracija, nusikaltimai kibernetinėje erdvėje ir kt.), neigiami klimato kaitos padariniai.

Dokumente apibrėžti ir **vidaus rizikos veiksniai, pavojai ir grėsmės**: netolygi socialinė ir ekonominė raida (t. y. išliekantys ar didėjantys gyvenimo lygio tarp įvairių visuomenės grupių skirtumai), korupcija, didelė gyventojų emigracija, nepakankamas gynybos srities finansavimas (tai trukdo plėtoti Lietuvos kariuomenės pajėgumus), politinis radikalizmas ir ekstremizmas, ekonomikos ir ūkio pažeidžiamumas (kai kurių ūkio šakų monopolizavimas, tarptautinio konkurencingumo praradimas, technologinis atsilikimas ir kt.), nusikalstamumas ir šešėlinė ekonomika, įslaptintos informacijos netekimas ir (ar) atskleidimas, vertybių krizė (nepagarba žmogaus teisėms ir laisvėms, krikščioniškųjų vertybių, šeimos instituto, liberalios demokratijos ir pliuralistinės visuomenės nuvertinimas, antihumaniškų, žmogaus gyvybės vertę menkinančių ar neigiančių, kurstančių rasinę, tautinę ar religinę nesantaiką, propaguojančių ar pateisinančių smurtą, prievartą ir genocidą teorijų, religinių doktrinų ir ideologijų plitimas), visuomenės sveikatos būklės blogėjimas (pavojingų ligų, alkoholizmo, toksikomanijos, narkomanijos plitimas), valstybės lygio gamtinio, techninio, ekologinio ar socialinio

[14] Grėsmių šalies saugumui prioritetai keičiasi atsižvelgiant į pokyčius šalies gyvenime ir tarptautinėje erdvėje. Dėl šių pokyčių koreguojama LR nacionalinio saugumo strategija.

pobūdžio ekstremaliosios situacijos.

Grėsmės nacionaliniam saugumui gali būti skirstomos pagal nacionalinio saugumo sektorius:

- **Karinės.** Nacionalinio saugumo politikoje karinės grėsmės sudaro didžiausią pavojų valstybės saugumui ir joms turi būti skirtas ypatingas dėmesys, nes jos visada remiasi jėgos panaudojimu ir daugiau ar mažiau paliečia visus kitus saugumo sektorius. Karinės grėsmės yra skirstomos į **tiesiogines** (kitos valstybės invazija, pasikėsinimas į taikius gyventojus ir kt.) ir **netiesiogines** (grasinimai valstybei, jos sąjungininkams, valstybės ekonominiams ir kitiems interesams, jos strategiškai išsidėsčiusioms teritorijoms ir kt.).
- **Politinės.** Politinės grėsmės gali pasireikšti kaip spaudimas vyriausybei vykdyti tam tikrą politiką, siekimas nuversti vyriausybę, suardyti valstybės politinę sistemą, separatistinių judėjimų kurstymas. **Vidaus politikos** požiūriu, grėsmę kelia politinės sistemos nebrandumas, nesugebėjimas formuoti politikos tikslų, kurie atitiktų nacionalinius interesus. **Išoriniam politiniam saugumui** grėsmę gali kelti tarptautinių santykių pablogėjimas, tiesioginis ar netiesioginis užsienio valstybių kišimasis į valstybės vidaus reikalus, pastangos daryti įtaką šalies valdžios institucijoms.
- **Ekonominės**. Ekonominis šalies saugumas turėtų būti apibrėžiamas kaip valdžios institucijų ir šalies ekonomikos subjektų gebėjimas užtikrinti valstybės ekonomikos stiprėjimą ir darnią šalies raidą. Ekonominis saugumas – tai ne tik nacionalinių interesų apsauga, bet ir valdžios institucijų pasiruošimas, sugebėjimas sukurti nacionalinių interesų realizavimo ir apsaugos mechanizmus plėtojant nacionalinę ekonomiką, palaikant socialinį politinį stabilumą visuomenėje.
- **Socialinės**. Socialinės grėsmės yra vienos didžiausių. Tai netolygi socialinė ir ekonominė raida, didinanti gyvenimo lygio skirtumus tarp įvairių socialinių grupių, kai kurių socialinių grupių gyvenimo lygio nuosmukis, didėjantis nedarbo lygis, socialinis ir politinis ekstremizmas, nusikalstamumas ir kt.
- **Ekologinės**. Spartėjant globalizacijos procesams ir didėjant žmogaus įtakai gamtai, ekologinės problemos darosi vis aktualesnės visoms valstybėms, nes vienų valstybių ekologinė veikla dažnai tiesiogiai paveikia kitas valstybes. Lietuvoje ir visame pasaulyje ekologinės grėsmės įgyja vis didesnį mastą. Ekologinės avarijos, ekologinių standartų smukimas gamyboje ir buityje, ekologinis dempingas (t. y. kenksmingų atliekų ir medžiagų įvežimas) – tai ekologinės grėsmės, būdingos ir Lietuvai.
- **Informacinės**. Šiuolaikinių informacinių technologijų epochoje informacinės grėsmės kelia labai didelį pavojų kiekvienos valstybės nacionaliniam saugumui. Rimtą grėsmę Lietuvos saugumui sudaro kitų valstybių žvalgybos tarnybų veikla, nukreipta prieš Lietuvos Respubliką. Šiai veiklai būdingas tradicinių ir netradicinių metodų bei naujų technologijų panaudojimas siekiant neteisėtai gauti informacijos, destruktyviai veikti ir daryti įtaką kariniams pajėgumams, politiniams procesams ir ki-

toms socialinio bei ekonominio gyvenimo sritims. Įslaptintos informacijos pagrobimas, neteisėtas jos atskleidimas, praradimas ar sunaikinimas, rinkimas, pirkimas, pardavimas, laikymas ar platinimas gali kelti pavojų ne tik Lietuvos valstybės ir jos piliečių, bet ir jos sąjungininkų saugumui.

Vis didesnį pavojų šalies saugumui kelia **informaciniai karai**. Informaciniais karais vadinami priešiški veiksmai, nukreipti prieš valstybę, kai pagrindiniu ginklu tampa informacija, t. y. platinama norimą požiūrį formuojanti informacija ir stengiamasi užkirsti kelią nepageidautiną nuomonę remiančiai informacijai. Kaip ginklas naudojama informacija neretai būna arba tiesiog klaidinga, arba bent jau labai tendencingai atrenkama ir pateikiama. Informacinio karo būdai gali būti labai įvairūs, nukreipti ne tik prieš visuomenę, bet ir prieš valstybės institucijas, karines pajėgas, pvz.: klaidinga navigacija ir signalų pateikimas traukiniams, lėktuvams ir pan., radijo stočių slopinimas, įsilaužimai į informacines sistemas, kompiuterinių virusų atakos ir kt.[15]

Siekiant kiekybiškai įvertinti grėsmes, stengiamasi nustatyti, kokia yra grėsmės pasireiškimo tikimybė ir kokio dydžio nuostolius grėsmė gali sukelti. Įvertinus grėsmes pagal jų tikimybes ir daromą žalą, galima sudaryti tam tikrą pasaulio, šalies ar atskiros bendruomenės grėsmių suvestinę (grėsmių lauką)[16].

1.5. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo sistema

Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme teigiama, kad „Lietuvos nacionalinio saugumo sistema remiasi valstybės institucijų veikla ir kiekvieno Lietuvos piliečio dalyvavimu, atvira pilietine visuomene, suvokiančia pavojus ir savo atsakomybę, pilietiškai susipratusia ir pasirengusia ginti Lietuvos laisvę“[17]. Žmogaus ir piliečio teisės, laisvės bei asmens saugumas yra nurodomi kaip vieni iš pagrindinių nacionalinio saugumo objektų, o piliečiai, jų bendrijos ir organizacijos, kartu su valstybe, jos nacionalinio saugumo, gynybos ir kitomis institucijomis – kaip nacionalinio saugumo užtikrinimo subjektai. Įstatyme yra įtvirtinta Lietuvos nacionalinio saugumo sistemos ir Lietuvos pilietinės visuomenės tiesioginė priklausomybė ir jų tarpusavio sąveika. Tai sudaro demokratinės Lietuvos valstybės nacionalinio saugumo politikos tikslų, uždavinių įgyvendinimo, pilietinės visuomenės kūrimo ir plėtotės pagrindą[18].

---

[15] NATO Allied Joint Doctrine for Information Operations. http://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf

[16] Vareikis E. Tarptautinis ir nacionalinis saugumas. VDU leidykla, 2005, p. 12–14.

[17] Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas // Valstybės žinios, 1997, Nr. 2–16. Aktuali redakcija nuo 2013-01-30. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=442449

[18] Kazlauskaitė Markelienė R., Petrauskaitė A. Pilietinė visuomenė ir nacionalinis saugumas: teorinė problemos apžvalga // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2010–2011*, t. 9, p. 236.

LR nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme yra nurodytos valstybės institucijos, užtikrinančios nacionalinį saugumą. Jos skirstomos į **vadovaujančias** (LR Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė) ir **vykdančias**:

- **Lietuvos Respublikos valstybės gynimo taryba** (jos funkcijas apibrėžia LR valstybės gynimo tarybos įstatymas (galiojanti redakcija 2013 m. sausio 1 d.)[19]. Taryba svarsto svarbiausius valstybės nacionalinio saugumo užtikrinimo klausimus: t. y. užsienio ir vidaus politikos nuostatas, garantuojančias Lietuvos Respublikos nacionalinį saugumą ir teritorijos vientisumą, pagrindinius šalies nacionalinio saugumo politikos ir gynybos principus bei kryptis, teikia Respublikos Prezidentui, Seimui ir Vyriausybei rekomendacijas dėl tarptautinių sutarčių, susitarimų gynybos ir kitais kariniais klausimais sudarymo, pasirašymo ir ratifikavimo, koordinuoja valstybės valdymo institucijų, susijusių su nacionalinio saugumo užtikrinimu, veiklą, svarsto pagrindines valstybės parengimo mobilizacijai nuostatas, svarsto valstybės gynimo klausimus, tvirtina žvalgybos informacijos poreikius ir prioritetus, nustato strategines krizių valdymo gaires ir kt.
- **Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija**. Ši valstybės institucija privalo diplomatinėmis priemonėmis užtikrinti valstybės suverenitetą ir saugumą, tvarią ilgalaikę valstybės raidą ir piliečių gerovę, ginti teisėtus Lietuvos piliečių interesus užsienyje, prisidėti prie eksporto skatinimo ir investicijų į šalį pritraukimo.
- **Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija ir kitos krašto apsaugos ministrui pavaldžios krašto apsaugos sistemos institucijos**. Ši valstybės institucija formuoja ir įgyvendina Lietuvos gynybos politiką parengdama kariuomenę, gebančią savarankiškai ir kartu su sąjungininkais užtikrinti Lietuvos Respublikos suverenumą, teritorijos vientisumą ir jos piliečių saugumą, taip pat prisidėti prie pasaulinio ir regioninio stabilumo. Jos veiklos uždaviniai yra apibrėžti Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme[20] .
- **Lietuvos kariuomenė**. Pagrindinis šios valstybės institucijos tikslas yra užtikrinti Lietuvos karinį saugumą. Lietuvos kariuomenės veiklą reglamentuoja Lietuvos karinė doktrina, kurioje įvardijami kariuomenės panaudojimo būdai nacionalinio saugumo interesams užtikrinti, apibrėžiami Lietuvos kariuomenės rengimo ir naudojimo karinėse operacijose nuostatai ir principai, apibūdinami kariuomenės siekiami tikslai taikos, krizių ir karo metu[21].

---

[19] Lietuvos Respublikos valstybės gynimo tarybos įstatymas, 4 straipsnis. http://www.infolex.lt/ta/112798:str4

[20] LR Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas (aktuali redakcija 2014-06-19) http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=476622

[21] Lietuvos karinė doktrina. 2010 m. kovo 10 d. http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/lietuvos_karine_doktrina.html

- **Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, policija, Valstybės sienos apsaugos tarnyba ir kitos ministerijos valdymo sričiai priklausančios, viešąjį saugumą užtikrinančios įstaigos**. Šios valstybės institucijos atsakingos už viešąjį saugumą: t. y. jos užtikrina viešąją tvarką, vidaus tarnybos valdymą, priešgaisrinę ir civilinę saugą, atlieka gelbėjimo darbus, vykdo valstybės sienos apsaugą, migracijos kontrolę (išskyrus ekonominę migraciją), ginklų, šaudmenų, sprogmenų ir specialiųjų priemonių apyvartos kontrolę, saugomų objektų ir saugomo asmens statusą turinčių asmenų apsaugą.
- **Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas**. Šios institucijos veiklos tikslas – stiprinti Lietuvos Respublikos nacionalinį saugumą, renkant informaciją apie rizikos veiksnius, pavojus ir grėsmes, pateikiant ją nacionalinį saugumą užtikrinančioms institucijoms ir šalinant šiuos rizikos veiksnius, pavojus ir grėsmes.
- **Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba**. Tai kovos su korupcija institucija, kurios tikslas – mažinti korupciją, keliančią grėsmę žmogaus teisėms ir laisvėms, teisinės valstybės principams, ekonomikos plėtrai.
- **Kitos ministerijos, valstybės ir savivaldybių institucijos** vykdo nacionalinio saugumo uždavinius pagal savo kompetenciją, pvz., **LR švietimo ir mokslo ministerija** formuoja valstybės politiką piliečių švietimo ir ugdymo srityse (taip pat ir pilietinio ugdymo), koordinuoja ir vykdo šios politikos tikslus ir uždavinius, užtikrindama šalies politinį, socialinį ir ekonominį saugumą; **LR kultūros ministerija**, kaip valstybės institucija, formuojanti ir įgyvendinanti valstybės kultūros politiką profesionalaus bei mėgėjų meno, teatro, muzikos, dailės, kino, muziejų, bibliotekų, leidybos, autorių teisių ir gretutinių teisių bei kultūros vertybių apsaugos srityse, užtikrina politinį ir socialinį saugumą; **LR aplinkos ministerija**, įgyvendindama savo veiklos tikslą – užtikrinti aplinkos formavimą pagal darnaus vystymosi principus ir formuoti valstybės politiką aplinkos apsaugos srityje, organizuoti, koordinuoti ir kontroliuoti jos įgyvendinimą, užtikrina Lietuvos ekologinį ir socialinį saugumą.

Klausimai ir temos diskusijoms su mokiniais

1. Aptarkite, kurie dokumentai reglamentuoja Lietuvos saugumą tarptautiniu, o kurie – nacionaliniu lygmeniu.

2. Aptarkite su mokiniais, kaip susiję įvairūs saugumo lygmenys (individualus, nacionalinis ir tarptautinis) įvairiais saugumo aspektais, t. y. karinio, politinio, socialinio, ekonominio ir ekologinio saugumo požiūriu. Pavyzdžiui:

- Kokią įtaką tarptautiniai susitarimai dėl branduolinio ginklo neplatinimo daro mūsų valstybės ir kiekvieno Lietuvos piliečio saugumui?
- Kaip su mūsų saugumu susijusi tarptautinė kova su narkotikų platinimu?
- Kaip yra susiję tarptautinių organizacijų kova su oro, vandens ir kt. užterštumu ir Jūsų miesto (gyvenvietės) ekologinis saugumas?
- Kaip su kiekvieno mokinio asmeniniu saugumu susijusi kova su terorizmu?

3. Padiskutuokite su mokiniais, kokios, jų manymu, grėsmės yra aktualiausios Lietuvos saugumui. Pagalvokite, ar jos taip pat yra aktualios ir toje vietovėje, kurioje jūs gyvenate.

4. Padiskutuokite su mokiniais, ar kontrabandinių prekių įsigijimas gresia šalies nacionaliniam saugumui.

5. Skirkite mokiniams užduotį trumpai (3–5 min.) pristatyti institucijas, užtikrinančias Lietuvos nacionalinį saugumą.

6. Aptarkite su mokiniais, kokius pavyzdžius, susijusius su grėsmėmis nacionaliniam saugumui, iš kitų mokomųjų dalykų jie galėtų pateikti.

Šaltinių, nuorodų ir rekomenduojamos literatūros sąrašas

DOKUMENTAI:

1. ES saugumo ir gynybos politikos strategija. 2003.
2. Europos Sąjungos vidaus saugumo strategija. *Kuriant Europos saugumo modelį*. 2010.
3. Jungtinių Tautų Chartija. 1945.
4. Lietuvos karinė doktrina. 2010.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucija. 1992.
6. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas. 2014 m. aktuali redakcija.
7. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. 2013 m. aktuali redakcija.
8. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo strategija. 2012.
9. Lietuvos Respublikos valstybės gynimo tarybos įstatymas. 2013.
10. NATO Allied Joint Doctrine for Information Operations. 2012.

11. Saugi Europa geresniame pasaulyje. Europos saugumo strategija. 2003.

12. Šiaurės Atlanto sutartis. 1949.

MOKSLINĖS PUBLIKACIJOS (dauguma rekomenduojamų publikacijų yra internete):

1. Anušauskas A. KGB rezervo problemos sprendimas ir / ar nacionalinio saugumo interesai // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2005*, t. 4, p. 273–300.

2. Buzan B. Žmonės, valstybės ir baimė: tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo. Vilnius: Eugrimas, 1997.

3. Gečienė I. Lietuvos gyventojų subjektyvus saugumo suvokimas išorinių grėsmių kontekste // *Kultūra ir visuomenė*, 2015 1(6), p. 55–69.

4. Hobbes, T. Leviatanas. Vilnius: Pradai, 1999.

5. Janušauskas A., Aleksonis G., Aleksonytė Ž. Tarptautinių institucijų pozityvi veikla užtikrinant šalies saugumą // *Vadyba*, 2012 1(20), p. 37–43.

6. Janušauskienė D., Novagrockienė J. Lietuvos gyventojų požiūrio į saugumą analizė // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2002*, t. 1, p. 277–298.

7. Kazlauskaitė Markelienė R., Petrauskaitė A. Pilietinė visuomenė ir nacionalinis saugumas: teorinė problemos apžvalga // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2010–2011*, t. 9, p. 235–253.

8. Kojala L., Keršanskas V. Rusijos agresijos poveikis Lietuvos nacionalinio saugumo plėtojimui // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2014–2015*, t. 13, p. 173–192.

9. Nazelskis E. Visuomenės švietimas ir nacionalinis saugumas // *Acta Paedagogica Vilnensia*, 2001.

10. Matulionytė E. Grėsmių nacionaliniam saugumui nustatymas ir jų prevencijos galimybės // *Jurisprudencija. Mokslo darbai*, 2008 4(106); p. 93–99.

11. Miniotaitė G. Baltijos valstybių užsienio ir saugumo politikos europeizacijos tendencijos // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2010–2011*, t. 9, p. 127–142.

12. Miniotaitė G. Lietuvos saugumo ir gynybos politika: raida ir perspektyvos // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2006*, t. 5, p. 161–174.

13. Miniotaitė G. Pilietinis pasipriešinimas Lietuvos saugumo ir gynybos sistemoje: raida ir perspektyvos // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2003*, t. 2, p. 195–210.

14. Miniotaitė G., Jakniūnaitė D. Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu // *Politologija*, 2001, p. 20–52.

15. Molis A. Europos Sąjunga ir krizių valdymas: strateginis požiūris // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2007*, t. 6, p. 71–90.

16. Pavilionis Ž. Pirmasis Lietuvos dešimtmetis Europos Sąjungoje: tarp metapolitinių vertybių ir „pragmatinės“ politikos // *Lietuvos metinė*

strateginė apžvalga 2013–2014, t. 12, p. 53–72.

17. Šakočius A. Gyvenamosios aplinkos saugumas ir šiuolaikinės policijos sampratos problema // *Jurisprudencija*, 2002, t. 35(27), p. 15–25.

18. Štitilis D. Kibernetinio saugumo teisinis reguliavimas: kibernetinio saugumo strategijos // *Socialinės technologijos (Social Technologies)*, 2013, 3(1), p. 189–207.

19. Urbelis V. Lietuvos atgrasinimo strategija // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2005*, t. 4, p. 245–272

20. Urbelis V. Mažųjų valstybių veikimo būdai NATO ir ES bendroje saugumo ir gynybos politikoje // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2014–2015*, t. 13, p. 59–76.

21. Vareikis E. Tarptautinis ir nacionalinis saugumas. VDU leidykla, 2005.

Naudingos nuorodos:

LR Prezidentas. https://www.lrp.lt/lt

LR Seimas. http://www.lrs.lt/

LR Vyriausybė. http://lrvk.lrv.lt/

LR krašto apsaugos ministerija. www.kam.lt

LR užsienio reikalų ministerija. www.urm.lt

LR valstybės saugumo departamentas. http://www.vsd.lt

LR vidaus reikalų ministerija. http://vrm.lrv.lt/

Lietuvos kariuomenė. http://kariuomene.kam.lt/lt/titulinis.html

Policija. http://www.policija.lt/

Valstybės sienos apsaugos tarnyba. http://www.pasienis.lt/

LR specialiųjų tyrimų tarnyba. http://www.stt.lt/

Europos Sąjungos tinklalapis. http://europa.eu

Europos Tarybos informacinis biuras. http://www.etib.lt

Jungtinių Tautų svetainė. http://www.un.org/en/index.html

LR nuolatinė atstovybė prie NATO. http://nato.mfa.lt/

NATO energetinio saugumo kompetencijos centras. http://enseccoe.org/en/home.html

VALSTYBĖS GYNYBA

2 SKYRIUS

2.1. Šalies gynybos samprata

Mūsų šalies gynybą reglamentuoja Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo 7 skyrius[22]. Lietuvos gynybos koncepcija yra grindžiama **visuotinės ir besąlyginės gynybos principu**. Šis principas reiškia, kad Lietuvą ginklu gina mūsų valstybės ir NATO sąjungininkų ginkluotosios pajėgos ir kad kiekvienas pilietis priešinasi visais būdais, kuriuos leidžia tarptautinės normos. Principo besąlygiškumas reiškia, kad Lietuvos gynybai negali trukdyti jokios sąlygos ir niekas negali varžyti Tautos ir kiekvieno piliečio teisės priešintis agresoriui, okupantui ir bet kam, kas prievarta kėsinasi į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą ir konstitucinę santvarką. Visuotinės ir besąlyginės gynybos principas reiškia, kad Lietuvos gynyba remiasi **visuotiniu piliečių pasirengimu pasipriešinimui** ir **ginkluotųjų pajėgų pasirengimu** besąlygiškai gynybai nuo agresijos. Gynybos tikslus ir uždavinius Lietuva privalo įgyvendinti individualiai ir kartu su NATO sąjungininkų pajėgomis. Šis principas yra įtvirtintas įstatymuose, kituose gynybą reglamentuojančiuose teisės aktuose ir dokumentuose (LR nacionalinio saugumo strategija, LR krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, Lietuvos karinė doktrina ir kt.). Šiuo principu taip pat grindžiamas piliečių mokymas ir rengimasis gynybai bei pasipriešinimui.

Rengtis gynybai Lietuva privalo atsižvelgdama į šiuolaikinį karo mokslą ir į pokario partizaninės kovos prieš Sovietų Sąjungos kariuomenę ir okupacinį režimą patirtį. Mūsų šalies gynybos koncepcija numato pasipriešinimą agresijai visomis priemonėmis ir būdais: karine gynyba, partizaniniais veiksmais, civilių piliečių nepaklusnumu, nekolaboravimu ir kitais būdais. Lietuvos gynybos priemonių ir būdų visuma reikalauja, kad šalies gynybai reikia tiek NATO teikiamos pagalbos, tiek ir tinkamo kariuomenės pasirengimo ir apginklavimo, visų jos piliečių pasirengimo visuotiniam ginkluotam ir neginkluotam pasipriešinimui bei pilietinei gynybai, kariuomenės ir civilių piliečių bendradarbiavimo, koordinuotos valstybės institucijų veiklos.

Besąlyginės ir visuotinės gynybos principas reiškia, kad Lietuvos gynyba susideda iš dviejų komponentų: **karinės gynybos** ir **pilietinio pasipriešinimo**. Pažymėtina, kad svarbiausias šalies gynybinės galios (ir karinės gynybos, ir pilietinio pasipriešinimo) elementas – Tautos apsisprendimas ir pasiryžimas priešintis kiekvienam užpuolikui.

[22] Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas // Valstybės žinios, 1997, Nr. 2–16. Aktuali redakcija nuo 2013-01-30. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=442449

2.2. Karinė gynyba

Valstybės karinės gynybos pagrindas – šalies ginkluotosios pajėgos, kurias sudaro:

- visos Lietuvos kariuomenės rūšys,
- aktyvusis kariuomenės rezervas,
- Valstybės sienos apsaugos tarnyba,
- Viešojo saugumo tarnyba,
- koviniai Lietuvos šaulių sąjungos būriai,
- kiti koviniai piliečių ir jų organizacijų ginkluoto pasipriešinimo (partizanų) būriai, pavaldūs ginkluotųjų pajėgų vadovybei.

Vyriausiasis Lietuvos ginkluotųjų pajėgų vadas yra Lietuvos Respublikos Prezidentas. Ginkluoto užpuolimo ar jo grėsmės atveju visos Lietuvos ginkluotosios pajėgos privalės ginti valstybę veikdamos savarankiškai ir kartu su sąjungininkių pajėgomis (t. y. Lietuva prašo NATO sąjungininkių pagalbos gynybai, taip pat kitokios tarptautinės pagalbos). Todėl ginkluotosios pajėgos turi būti parengtos veikti greitai ir reaguoti adekvačiai staigaus užpuolimo atveju. Todėl ypatingas dėmesys turi būti skiriamas gerai visų ginkluotųjų pajėgų tarpusavio sąveikai ir sąveikai su NATO pajėgomis.

Šiuolaikinė prieštaringa ir sudėtinga tarptautinio saugumo situacija (t. y. regioniniai ginkluotieji konfliktai, netradicinės grėsmės, kai kurių valstybių krizės, kt.), globalizacijos procesai ir naujausios technologijos keičia konfliktų pobūdį. Šiuolaikiniai konfliktai vis dažniau yra asimetriniai, o atviri kovos veiksmai trumpesni, intensyvesni ir vis dažniau jie vyksta tankiai gyvenamose teritorijose (miestuose, gyvenvietėse ir pan.). Šiuolaikinės karinės pajėgos privalo gebėti taikyti tiek tradicinius, tiek ir netradicinius kovos metodus, nes dažnai priešas yra sunkiai nustatomas, taikyti partizaninio karo ir teroristinės kovos metodus, naudoti naujausias technologijas ir netradicines kovos priemones. Šiuolaikiniams konfliktams didelę įtaką daro informacinės technologijos ir masinės informacijos priemonės: jos gali daryti tiek neigiamą poveikį (pvz., sukelti nepasitenkinimą, neramumus, paaštrinti ar net sukelti konfliktus), tiek ir teigiamą poveikį (pvz., tapti galinga gynybos priemone, mobilizuojančia piliečius). Be abejonės, nei naujas konfliktų pobūdis, nei karybos pokyčiai nepanaikina tradicinės karinės jėgos panaudojimo pavojaus, todėl kariuomenė turi būti pasiruošusi reaguoti į tradicinius ir netradicinius pavojus.

2.3. Šiuolaikinės karybos sąvokos

Sąvokos yra aiškinamos remiantis Lietuvos karine doktrina, Enciklopediniu karybos žodynu, NATO terminų aiškinamuoju žodynu ir kt.

Karas arba karinis konfliktas – tai ginkluotas susidūrimas tarp valstybių, valstybių koalicijų ar visuomenės sluoksnių arba kraštutinė konflikto forma, kai ginčijami klausimai sprendžiami naudojant jėgą. Kita vertus, šia sąvoka apibūdinami santykiai tarp dviejų valstybių po kurios nors valstybės (valstybių koalicijų) karo paskelbimo kitai (kitoms) arba nuo karo veiksmų pradžios. Jie pasireiškia diplomatinių, prekybos, finansinių ryšių nutraukimu, priešo valstybinio turto konfiskavimu, prekinių laivų rekvizavimu, internavimu ir kt. Karinio konflikto dalyviai gali būti valstybės, kai valstybė arba valstybių koalicija kariauja prieš kitą valstybę arba valstybių koaliciją. Karinis konfliktas gali kilti tarp valstybių ir nevalstybinių karinių grupuočių. Gali būti valstybės vidaus karai arba kariniai konfliktai, kai valstybės viduje kariauja priešingos jėgos.

Karų (karinių konfliktų) tipai. Šiuolaikinėje karyboje egzistuoja daugybė karų klasifikacijų. Dažniausiai kariniai konfliktai skirstomi pagal įvairius kriterijus:

- pagal konflikto dalyvius (kariniai konfliktai tarp valstybių, vidaus kariniai konfliktai, valstybių ir nevalstybinių grupių kariniai konfliktai),
- pagal karinių veiksmų pobūdį (puolamieji, gynybiniai, preveciniai),
- pagal karo veiksmų mastą (globaliniai, regioniniai, lokaliniai),
- pagal naudojamą ginkluotę (konvenciniai, nekonvenciniai),
- pagal karo kilimo priežastis (teritoriniai, religiniai, ideologiniai, ekonominiai),
- pagal vyraujančių karo veiksmų vietą (jūrų, oro (kosmoso), informaciniai, kibernetiniai),
- pagal kovos priemones (simetriniai, asimetriniai),
- kiti.

Konvencinis karas – tai karinis konfliktas, kuriame naudojama konvencinė ginkluotė. **Konvencinei ginkluotei** priskiriama įprastinė karinių pajėgų ginkluotė, pvz.: lengvieji, sunkieji pėstininkų ginklai, artilerijos pabūklai, kovos mašinos, tankai, karinių oro pajėgų ginkluotė, karinių jūrų pajėgų ginkluotė, t. y. visi ginklai, kurie nėra uždrausti Ženevos ir Jungtinių Tautų konvencijų, išskyrus masinio naikinimo ginklus. Šiuolaikinio konvencinio karo pavyzdys – **Folklandų (Malvinų) karas**, t. y. karinis konfliktas, įvykęs 1982 m. tarp Argentinos ir Jungtinės Karalystės dėl Atlanto vandenyno pietvakariuose esančių Folklandų (Malvinų) salų.

Nekonvencinis karas – tai karinis konfliktas, kuriame naudojama nekonvencinė ginkluotė. **Nekonvencinei ginkluotei** priskiriamos

improvizuotosios kovos priemonės (pvz., Molotovo kokteiliai, kompiuterių virusų atakos, propaganda, kt.) ir ginklai, uždrausti Ženevos ir Jungtinių Tautų konvencijų (ugniasvaidžiai, improvizuotieji sprogdinimo užtaisai ir kt.). Nekonvencinio karo pavyzdžių yra gana daug, nes nekonvencinę ginkluotę dažnai naudoja silpnesnioji (dažnai besiginančioji) pusė arba ta karinio konflikto dalyvė, kuri mano turinti teisę nesilaikyti Tarptautinės humanitarinės teisės normų: 1965–1975 m. Vietnamo karas, XX a. pab. kariniai konfliktai Balkanuose, 1979–1989 m. Afganistano karas ir kt.

Gynybiniai karai – tai karai, kurių tikslas apginti nustatytą teritoriją, rajoną, objektą stabdant ir (ar) sekinant priešo pajėgas. Gynybinį karą kariauja užpultoji šalis (valstybė ar religinė, etninė grupė), kuri stengiasi apginti savo teritoriją ir (ar) valstybės nepriklausomybę ar teisę turėti savo kalbą, papročius, religiją ir pan. Todėl tokių pavyzdžių istorijoje ir dabartyje yra labai daug: gynybinį karą kariavo valstybės II pasaulinio karo metu, besigindamos nuo fašistinės Vokietijos agresijos (Lenkija, Belgija, Prancūzija, SSRS ir kt.).

Puolamieji karai – tai karai, kurių tikslas užimti svarbią teritoriją atakuojant, persekiojant, išsklaidant ar sunaikinant priešo kovines pajėgas. Puolamuosius karus pradeda valstybės agresorės (pvz.: Vokietija – I ir II pasaulinio karo metu, Japonija – II pasaulinio karo metu, Irakas 1990 m. užpuldamas Kuveitą), tačiau jei užpultoji pusė pereina į puolimą, puolamasis karas gali tapti gynybiniu.

Prevenciniai karai – tai kariniai veiksmai, kuriais siekiama užkirsti kelią tolesniam konflikto vystymuisi. Tokio karo pavyzdys – 2003–2004 m. Irako karas, kuris buvo inicijuotas JAV ir vertinamas kaip prevencinis, skirtas užkirsti kelią Irako agresijai ir masinio naikinimo ginklo panaudojimui.

Teritoriniai konfliktai – tai konfliktai, kurie įsiplieskia siekiant užimti tam tikrą teritoriją. Teritorinių karų istorijoje būta labai daug: nuo seno valstybės stengėsi plėsti savo teritorijas, jėga užimdamos silpnesnių kaimyninių šalių žemes (pvz., Mongolų ordos užkariavimai, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ekspansija į rytų slavų žemes, Napoleono karai, kt.). Tokių karų netrūksta ir šiais laikais, pavyzdžiui, Irako invazija į Kuveitą 1990 m., Irano–Irako (1980–1988 m.) ir Etiopijos–Eritrėjos (1998–2000 m.) kariniai konfliktai dėl pasienio regionų, tebesitęsiantis Izraelio ir Palestinos konfliktas, prasidėjęs po Antrojo pasaulinio karo, ir daugelis kitų.

Religiniai konfliktai – tai konfliktai, kurių priežastis – skirtingi religiniai įsitikinimai. Religiniai karai vyko nuo senovės, pvz.: Kryžiaus karai, Trisdešimtmetis karas (1618–1648 m.) ir kt. Netrūksta tokių karų ir šiais laikais (Indijos–Pakistano konfliktas, pilietinis karas Irake, prasidėjęs 2011 m., t. t.). Dažnai religiniai karai yra persipynę su teritoriniais, etniniais ar rasiniais, pvz., Bosnijos karas (1992–1995 m.), Kosovo karas (1999 m.), tebesitęsiantis Izraelio ir Palestinos konfliktas, kt.

Ideologiniai konfliktai – tai konfliktai, kurie kyla dėl ideologinių nesutarimų ir požiūrių skirtumų (Rusijos pilietinis karas, vykęs 1917–1922 m., pilietinis karas Sirijoje, prasidėjęs 2011 m.).

Ekonominiai konfliktai – tai konfliktai, kurių priežastis – siekimas užvaldyti ekonominius išteklius. Šie karai dažnai būna persipynę su teritoriniais, etniniais, religiniais. Tokio pobūdžio karų šiuo metu ypač daug vyksta Afrikoje (Sudane, Somalyje, Centrinėje Afrikos Respublikoje, Čade, Konge ir t. t.), kuriuose dėl ekonominių interesų dažnai dalyvauja ir trečiosios šalys, suinteresuotos ginklų prekyba ir Afrikos šalių gamtiniais ištekliais.

Mišrūs kariniai konfliktai – tai tokie karai, kai tuo pačiu metu kovos vyksta keliose erdvėse (sausumoje, jūroje, ore ar kosmose, informacinėje ar kibernetinėje erdvėje).

Karai ar konfliktai gali būti simetriški ir asimetriški. Simetriški konfliktai – kai abi pusės kovoja vienodomis, tomis pačiomis priemonėmis.

Asimetrinis karas – tai toks karinis konfliktas, kai kariaujančių pusių santykinė karinė galia labai skiriasi ir dėl to skiriasi jų strategija ir taktika. Kai vienos pusės galimybės yra aiškiai silpnesnės už kitos ir ji neturi galimybės laimėti kovodama tomis pačiomis priemonėmis, silpnoji pusė imasi tokių kovos priemonių, kurių nesitiki priešinga pusė (pvz., naudoja nekonvencinius ginklus, taiko netradicinę taktiką).

Simetrinis karas – tai toks karinis konfliktas, kai kariaujančios pusės kovoja tomis pačiomis priemonėmis.

Hibridinis karas – tai toks karinis konfliktas, kuriame kariaujančios pusės naudoja įvairias karines ir nekarines priemones (diplomatines, politines, ekonomines, informacines, kibernetines, kriminalines, humanitarines ir kt.) ir veiklas. Nekarinės priemonės ir veiklos yra orientuotos į visuomenę (pirmiausia į priešiškos pusės piliečius, be to, daro poveikį ir visai pasaulio visuomenei). Karinės priemonės dažniausiai taikomos slapta (pvz., atliekamos informacinės ar specialiosios karinės operacijos) ir tik dalis jų yra grynai karinio pobūdžio veiksmai. Todėl kilus tokiam kariniam konfliktui yra naudojamos specialiosios pajėgos, o ne reguliarioji kariuomenė. Reguliarioji kariuomenė naudojama taikai palaikyti arba krizei sureguliuoti (t. y. dažniausiai tik galutinėje konflikto fazėje, kad nulemtų sėkmę). *Hibridinio karo* sąvoka atspindi šiuolaikinės karybos pokyčius ir iš esmės keičia tradicinio karo sampratą: šiuolaikinio konflikto metu išnyksta ribos tarp karo ir taikos, karo ir politikos, karo ir tarptautinių santykių normų, karo ir etikos, ir t. t. Ši sąvoka atspindi šiuolaikinio karinio konflikto esmę: karinis konfliktas tampa nenuspėjamas tiek savo priemonėmis, tiek forma, tiek ir dalyviais. Hibridinio karo pavyzdys – karinis konfliktas Ukrainoje, prasidėjęs 2014 m.

2.4. Pilietinis pasipriešinimas

Pilietinis pasipriešinimas yra sudedamoji Lietuvos gynybos dalis. LR nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme yra nurodomi ir pilietinio pasipriešinimo veiksmai: nesmurtinis pasipriešinimas, nepaklusnumas ir nekolaboravimas su neteisėta administracija, taip pat ginkluotas piliečių pasipriešinimas priešiškoms jėgoms[23]. Pilietinio pasipriešinimo sąvoka atspindi tokį valstybės gynybos būdą, kurio pagrindas yra šalies gyventojų sugebėjimas visais įmanomais metodais sustabdyti grėsmes ir apginti savo vertybes. Nors mokslininkai iki šiol ginčijasi dėl pilietinio pasipriešinimo formų ir metodų, jo efektyvumo ir moralumo, vis dėlto niekas negali paneigti, kad tai yra sudedamoji visuotinės gynybos dalis ir karinės gynybos papildymas[24].

Kiekvienas Lietuvos pilietis turi teisę ginti savo Tėvynę, kaip numatyta šalies Konstitucijoje, o valstybės institucijų pareiga yra padėti jiems tam pasirengti ir organizuoti pilietinį pasipriešinimą. Piliečių rengimo valstybės gynybai gairės yra numatytos LR krašto apsaugos ministro 2015 m. rugpjūčio 19 d. patvirtintoje „Lietuvos Respublikos piliečių rengimo valstybės gynybai strategijoje“[25]. Šiame dokumente yra pabrėžiama, kad šiuolaikinės grėsmės valstybių saugumui daugeliu atvejų yra nekonvencinio pobūdžio (pvz., informacinės ir kibernetinės atakos, priešiška žvalgybos tarnybų veikla ir kt.), o šiuolaikinio konflikto pobūdis yra labai įvairus, todėl piliečiai agresijai gali priešintis įvairiais būdais ir metodais: ne tik dalyvaudami ginkluotoje šalies gynyboje, bet organizuodami ir įsitraukdami į nesmurtinį pilietinį pasipriešinimą.

Nesmurtinis pilietinis pasipriešinimas yra sudedamoji pilietinės gynybos dalis. Jo metu naudojamos tokios kovos priemonės: protestas, pilietinis nepaklusnumas ir nebendradarbiavimas, siekiama paveikti priešą, tarptautinę bendruomenę ir kt. Nesmurtinis pasipriešinimas yra galingas ginklas, su kuriuo galima pasiekti ypač gerų rezultatų kilus šiuolaikiniam kariniam konfliktui. Tačiau šiuolaikiniame pasaulyje išlieka aktuali ir ginkluotos jėgos panaudojimo galimybė, todėl piliečiai turėtų būti pasirengę ir ginklu apginti savo vertybes, o valstybės institucijų (pirmiausia LR krašto apsaugos ministerijos ir jai pavaldžių

---

[23] Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas // Valstybės žinios, 1997, Nr. 2–16. Aktuali redakcija nuo 2013-01-30. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=442449

[24] Plačiau apie tai skaitykite: Miniotaitė G. Pilietinis pasipriešinimas Lietuvos saugumo ir gynybos sistemoje: raida ir perspektyvos / Gražina Miniotaitė. Vietoj išvadų. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius, 2014, p. 43–62. www.lka.lt/download/18178/g.miniotaite

[25] Lietuvos Respublikos piliečių rengimo valstybės gynybai strategija. Patvirtinta LR KAM 2015 m. rugpjūčio 19 d. http://www.kam.lt/lt/gynybos_politika_490/aktualus_dokumentai_492/strateginiai_dokumentai_494.html

institucijų) pareiga – užtikrinti, kad šalyje bus tinkamai parengtų piliečių, kurie prireikus galės ginklu ginti valstybę.

Norint, kad valstybės piliečiai būtų tinkamai pasirengę atremti agresiją ir apginti savo valstybę tiek nesmurtinio pasipriešinimo būdais, tiek ir ginklu, reikia nepamiršti, kad svarbiausias pilietinės gynybos elementas yra pilietinė valia ir pasiryžimas kovoti už šalies nepriklausomybę visais įmanomais būdais, o žinios ir gebėjimai, reikalingi tą pilietinę valią praktiškai realizuoti. Todėl valstybė yra numačiusi, kokiomis kryptimis turėtų būti vykdomas piliečių rengimo valstybei ginti ugdymas[26].

Karo tarnyba yra pagrindinis būdas Lietuvos piliečiams įgyti žinių ir išlavinti gebėjimus, reikalingus ginkluotai šalies gynybai. Šiuo metu karo tarnyba Lietuvoje yra įvairi: profesinė karo tarnyba, krašto apsaugos savanorių tarnyba ir privalomoji pradinė karo tarnyba, atliekama Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatyme nustatytais būdais[27]. Karinis piliečių rengimas įvairiomis formomis padeda ne tik kariuomenei sukomplektuoti savo personalą iš gerai parengtų ir motyvuotų karių, bet ir turėti tinkamai parengtą kariuomenės rezervą, kuris galėtų papildyti šalies ginkluotąsias pajėgas mobilizacijos ir karo atveju.

Pažymėtina, kad šiuolaikinė pilietinė visuomenė – tai ne opozicija demokratinės valdžios institucijoms ir ne lojalus politinės sistemos elementas. Pilietinė visuomenė – tai savarankiška ir integrali demokratinės valstybės politinės sistemos dalis. Šiuolaikinė pilietinė visuomenė yra politinė visuomenė tiek savo tikslais (atspindėti ir ginti valstybės žmonių bendruosius interesus, demokratinę santvarką, žmogiškąsias ir demokratines vertybes ir t. t.), tiek veiklos pobūdžiu (pilietinė veikla iš esmės yra politinė, kaip ir valstybės valdžios institucijų). Tai reiškia, kad nacionalinio saugumo ir šalies gynybos užtikrinimo klausimais pilietinės visuomenės ir valstybės institucijų interesai sutampa[28]. Vadinasi, pilietinis ugdymas valstybės gynybai yra sudedamoji šiuolaikinio pilietinio ugdymo proceso dalis, todėl atsakomybė už jo rezultatus tenka visoms valstybės institucijoms ir visuomeninėms organizacijoms, atsakingoms už pilietinį ugdymą ir pilietinės visuomenės kūrimą Lietuvoje.

---

[26] Plačiau apie tai prieduose pateiktoje dokumento ištraukoje. žr. Lietuvos Respublikos piliečių rengimo valstybės gynybai strategija. Patvirtinta LR KAM 2015 m. rugpjūčio 19 d.
http://www.kam.lt/lt/gynybos_politika_490/aktualus_dokumentai_492/strateginiai_dokumentai_494.htm

[27] Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymas. Aktuali redakcija 2015-04-21.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=494157

[28] Kazlauskaitė Markelienė R., Petrauskaitė A. Pilietinė visuomenė ir nacionalinis saugumas: teorinė problemos apžvalga // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2010–2011*, t. 9, p. 252–253.

Klausimai ir temos diskusijoms su mokiniais

1. Aptarkite su mokiniais, kaip jie gali atlikti savo pilietinę pareigą – ginti Tėvynę ir kokiais būdais gali atlikti karo tarnybą (pasinaudokite dokumentų ištraukomis, pateiktomis prieduose).
2. Skirkite mokiniams užduotį trumpai (3–5 min.) pristatyti šalies ginkluotųjų pajėgų sudedamąsias dalis (visas Lietuvos kariuomenės rūšis, aktyvųjį kariuomenės rezervą, Valstybės sienos apsaugos tarnybą, Viešojo saugumo tarnybą, kovinius Lietuvos šaulių sąjungos būrius).
3. Padiskutuokite, kaip apibūdintumėte žemiau išvardytus karinius konfliktus:
   - Vietnamo karas (1965–1975),
   - Šiaurės ir Pietų Korėjos karas (1950–1953),
   - SSSR karas Afganistane (1979–1989 m.),
   - Afganistano karas (2001–2014 m.),
   - 2014 m. prasidėjęs karinis konfliktas Ukrainoje,
   - 2011 m. prasidėjęs karinis konfliktas Sirijoje.
4. Aptarkite pasirinkto informacinio portalo pranešimuose pateiktą informaciją apie karinius konfliktus.
5. Padiskutuokite su mokiniais, kokiais būdais galėtų vykti pilietinis pasipriešinimas šiuolaikinėje Lietuvoje.
6. Paprašykite mokinių pateikti pavyzdžių iš Lietuvos istorijos karinių konfliktų pagal nurodytus kriterijus (pvz., karinių veiksmų pobūdį, priežastis, konflikto dalyvius, ginkluotę ir pan.).

Šaltinių, nuorodų ir rekomenduojamos literatūros sąrašas

DOKUMENTAI:

1. ES saugumo ir gynybos politikos strategija.
2. Joint Publication 1-02. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. 2010, 2016.
3. Lietuvos karinė doktrina. 2010.
4. Lietuvos Respublikos karinė strategija. 2012.
5. Lietuvos kariuomenės vizija. 2015 m. redakcija.
6. Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymas. 1996.
7. Lietuvos Respublikos ginkluotos gynybos ir pasipriešinimo agresijai įstatymas. 2000.
8. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas. 2014 m. aktuali redakcija.
9. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. 2013.
10. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo strategija. 2012.
11. Lietuvos Respublikos piliečių rengimo valstybės gynybai stra-

tegija. 2015.

12. Lietuvos Respublikos valstybės gynimo tarybos įstatymas. 1997, 2012 m. redakcija.

13. NATO APP-15 (2013) (angl. Allied Administrative Publication).

14. Šiaurės Atlanto sutartis. 2004.

MOKSLINĖS PUBLIKACIJOS (dauguma rekomenduojamų publikacijų yra internete):

1. Bajarūnas E. Šiaurės ir Baltijos šalių bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityse // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2012–2013*, t. 11, p. 83–116.

2. Buzan B. Žmonės, valstybė ir baimė: tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo. Vilnius: Eugrimas, 1997.

3. Černevičiūtė J. Demokratija ir pilietinis nepaklusnumas // *Problemos*, 2006, p. 72–82.

4. Daugirdas A. Vilniaus pedagoginio universiteto studentų savanorių kuopa 1991–1996 m. Vilnius, 2011.

5. Enciklopedinis karybos žodynas. Vilnius, LKA, 2008.

6. Genys D. Lietuvos pilietinės visuomenės galia ir jos ribos // *Darbai ir dienos*, 2012, p. 121–139.

7. Grigaliūnas M. Pilietinis pasipriešinimas ir kontrpropagandos deinstitucionalizavimo prielaidos // *Informacijos mokslai*, 2010, Nr. 53, p. 45–62.

8. Kačerauskas T. Pilietinis nepaklusnumas: individų laisvė ir visuomeninė tvarka // *Problemos*, 2009, Nr. 76, p. 28–38.

9. Kazlauskaitė Markelienė R., Petrauskaitė A. Pilietinė visuomenė ir nacionalinis saugumas: teorinė problemos apžvalga // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2010–2011*, t. 9, p. 235–253.

10. Kenstavičienė K. Karo prievolės konstituciniai pagrindai ir kai kurie ordinarinio teisinio reguliavimo konstitucingumo aspektai // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2014–2015*, t. 13, p. 193–214.

11. Lietuvos karybos standartas LKS AAP-6(2014) „NATO terminų ir apibrėžčių žodynas“, patvirtintas KAM Pajėgumų ir ginkluotės generalinio direktoriaus, 2014-10-27.

12. Nazelskis E. Visuomenės švietimas ir nacionalinis saugumas // *Acta Paedagogica Vilnensia*, 2001.

13. Mankevičius V., Daugirdas A. Pilietinis pasipriešinimas. Vilnius, 2002.

14. Mažeikis G. Propagandos kaita politiniame lauke ir arenoje. Ukrainos atvejis // *Komunikacija ir informacija*, 2014 (7), p. 5–37.

15. Miniotaitė G. Teisingumas prieš teisėtumą: pilietinio nepaklusnumo teorija ir liberalizmo filosofija // *LOGOS*, 2008, Nr. 58, p. 54–62.

16. Miniotaitė G. Lietuvos saugumo ir gynybos politika: raida ir perspektyvos // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2006*, t. 5, p. 161–174.

17. Miniotaitė G. Pilietinis pasipriešinimas Lietuvos saugumo ir gynybos sistemoje: raida ir perspektyvos // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2003*, t. 2, p. 195–210.

18. NATO terminų aiškinamasis žodynas. Trečiasis pataisytas leidimas. Vilnius, KAM, 2006.

19. Orenius A. Gynybos sistema kaip valstybinio valdymo objektas // *Viešoji politika ir administravimas*, 2002, Nr. 2, p. 48–53.

20. Šešelgytė M. Lietuvos pirmininkavimas ES Tarybai bendros saugumo ir gynybos politikos srityje: galimybės ir uždaviniai // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2011–2012*, t. 10, p. 89–118.

21. Urbelis V. Lietuvos atgrasinimo strategija // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2005*, t. 4, p. 245–272

22. Urbelis V. Mažųjų valstybių veikimo būdai NATO ir ES bendroje saugumo ir gynybos politikoje // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2014–2015*, t. 13, p. 59–76.

23. Vaičenonis J. Lietuvos šaulių sąjunga valstybės gynyboje XX a. 4-ajame dešimtmetyje: šaulių parengtis karinėms užduotims vykdyti // *Lituanistika*, 2015, t. 61 (3), p. 185–195.

24. Vareikis E. Tarptautinis ir nacionalinis saugumas. VDU leidykla, 2005.

Naudingos nuorodos:

LR krašto apsaugos ministerija. www.kam.lt

LR užsienio reikalų ministerija. www.urm.lt

LR valstybės saugumo departamentas. http://www.vsd.lt

LR vidaus reikalų ministerija. http://vrm.lrv.lt/

Lietuvos kariuomenė. http://kariuomene.kam.lt/lt/titulinis.html

NATO svetainė. http://www.nato.int/

LR nuolatinė atstovybė prie NATO. http://nato.mfa.lt/

NATO energetinio saugumo kompetencijos centras. http://enseccoe.org/en/home.html

Policija. http://www.policija.lt/

Valstybės sienos apsaugos tarnyba. http://www.pasienis.lt/

LR specialiųjų tyrimų tarnyba. http://www.stt.lt/

Pilietinės visuomenės institutas. http://www.civitas.lt/

KRAŠTO APSAUGOS SISTEMA

3 SKYRIUS

3.1. Lietuvos Respublikos gynybos politika

Lietuvos gynybos politikos, kaip nacionalinio saugumo politikos sudedamosios dalies, tikslas – plėtoti (formuoti) Lietuvai palankią tarptautinę saugumo aplinką, prisidedant prie tarptautinio stabilumo ir taikos, ir sukurti tokį valstybės gynybinį pajėgumą, kuris užtikrintų tiek atgrasymą nuo ginkluoto užpuolimo, tiek ir patikimą gynybą ginkluotos agresijos atveju.

Vykdant Lietuvos gynybos politiką, siekiama užtikrinti saugią išorės aplinką, užkirsti kelią rizikos veiksniams ir grėsmėms, o nepavykus to padaryti – būti pasirengus tinkamai juos atremti.

Lietuvos gynybos politikos principai[29]:

- ***Lietuvos gynyba yra visuotinė ir besąlyginė***. Tai reiškia: Lietuvą ginklu gins šalies ir NATO sąjungininkų ginkluotosios pajėgos; gynybai bus panaudoti visi valstybės ištekliai; kiekvienas pilietis ir tauta priešinsis leidžiamais tarptautinės teisės būdais. Lietuvos gynyba nėra saistoma jokių sąlygų ir niekas negali varžyti tautos ir kiekvieno piliečio teisės priešintis agresoriui, okupantui ir bet kam, kas prievarta kėsinasi į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą ir konstitucinę santvarką.
- ***Lietuvos saugumas yra grindžiamas savarankiška ir kolektyvine gynyba***. Lietuvos narystė NATO įpareigoja rengti Lietuvos kariuomenę ir plėtoti pajėgumus savarankiškai krašto gynybai ir bendriems kolektyvinės gynybos veiksmams su NATO sąjungininkais ginant Lietuvą ir bet kurią kitą NATO valstybę. Lietuvai narystė NATO garantuoja, kad užpuolimo atveju bus ginama likusių NATO valstybių karinėmis pajėgomis.
- ***Lietuvos gynybos politika yra nekonfrontacinė ir skaidri***. Lietuva aiškiai ir atvirai formuluoja nacionalinio saugumo stiprinimo politiką, kurios sudedamoji dalis yra gynybos politika, ir skaidriai ją įgyvendina. Lietuva nacionalinį saugumą stiprina prisidėdama prie tarptautinės bendrijos pastangų kurti bendrą saugumo erdvę.
- ***Demokratinė civilių kontrolė ir valdymas*** yra vienas iš pagrindinių KAS organizavimo principų, reiškiantis, kad visus sprendimus dėl Lietuvos gynybos politikos, ginkluotųjų pajėgų panaudojimo, kariuomenės plėtros planų, aprūpinimo ir ginkluotės įsigijimo, krašto apsaugos sistemos materialinių išteklių ir jos apginklavimui bei kitoms reikmėms skirtų asignavimų priima demokratiškai išrinkta civilinė valdžia.

Lietuvos gynybos politikos prioritetai:

- ***Aktyvi ir atsakinga narystė NATO***. Stiprus ir vieningas Aljansas, gebantis užtikrinti jam priklausančių valstybių saugumą ir gynybą, yra esminis saugios LR išorės aplinkos garantas.

[29] Daugiau informacijos: http://www.kam.lt/lt/gynybos_politika_490.html

- ***Aktyvi ir atsakinga narystė ES***. Vieninga ES, solidariai ir veiksmingai ginanti savo valstybių narių interesus ir prisidedanti prie tarptautinio saugumo ir stabilumo, yra svarbus Lietuvos Respublikos saugumo užtikrinimo veiksnys.
- ***Dvišalių ir daugiašalių santykių stiprinimas.*** Lietuva siekia stiprinti bendradarbiavimą gynybos srityje su kaimyninėmis šalimis, strateginiais partneriais, NATO ir ES sąjungininkais.
- ***Gynybos pajėgumų stiprinimas***. Lietuva plėtoja kariuomenės pajėgumus orientuodamasi į efektyvią nacionalinę gynybą ir į pajėgumus, reikalingus kolektyvinės NATO gynybos įsipareigojimams vykdyti.

Lietuvos karinių pajėgumų plėtros prioritetai:

- Sausumos karinių vienetų kovinių pajėgumų stiprinimas, didžiausią prioritetą teikiant Mechanizuotųjų pėstininkų brigados (MPB) „Geležinis Vilkas“, gebančios vykdyti užduotis Lietuvoje, komplektavimui, ir skirti vienetus, karius ar jų grupes dalyvauti tarptautinėse operacijose ir pratybose.
- Kariuomenės rezervo rengimas, ypatingą dėmesį skiriant Krašto apsaugos savanorių pajėgoms (KASP).
- Specialiųjų operacijų pajėgumų plėtojimas, siekiant sukomplektuoti karinius vienetus, įsigyti ginkluotės ir technikos.
- Oro erdvės stebėjimo, kontrolės ir gynybos sistemos plėtojimas, siekiant įgyvendinti taikos meto oro erdvės stebėjimo sistemos projektą pagal nacionalinius ir NATO reikalavimus ir visiškai integruoti šią sistemą į NATO oro erdvės ir priešraketinės gynybos sistemą.
- Paieškos ir gelbėjimo iš oro ir jūroje pajėgumų plėtojimas, išnaudojant galimybes ES lėšomis įsigyti šiai funkcijai atlikti reikalingų sraigtasparnių ir įrangos.
- Vadovavimo ir valdymo sistemos ir kibernetinio saugumo pajėgumų plėtojimas, siekiant užtikrinti saugų informacijos perdavimą, krašto apsaugos sistemos institucijų ir jų padalinių kibernetinį saugumą ir prisidėti prie ypatingos svarbos valstybės informacinės infrastruktūros kibernetinės gynybos.

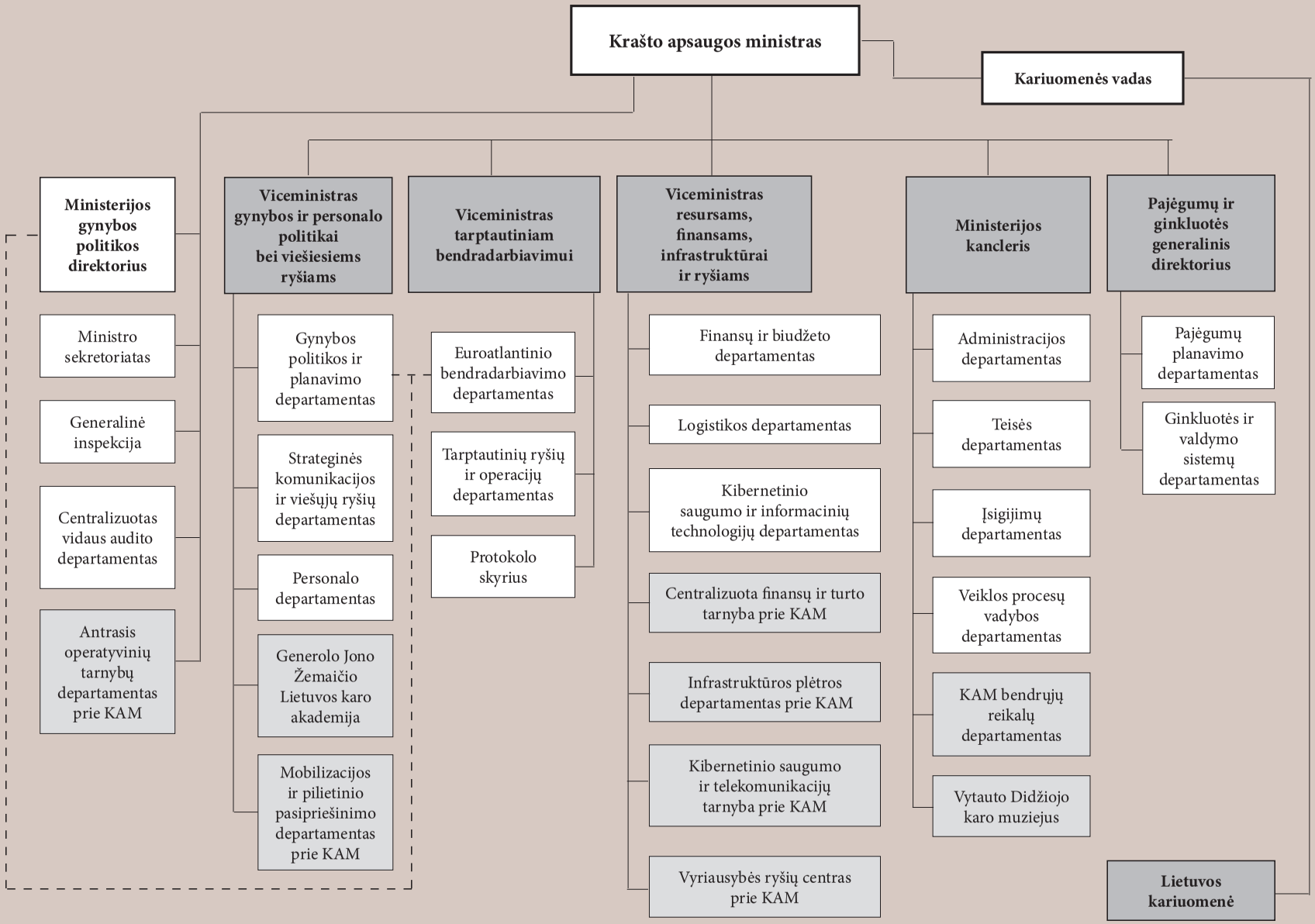

1 pav. **Krašto apsaugos ministerijos struktūra ir santykis su kariuomene**

3.2. Lietuvos kariuomenė[30]

Lietuvos kariuomenė – valstybės ginkluotos gynybos institucija – krašto apsaugos sistemos pagrindinė dalis, sauganti valstybės suverenitetą, jos teritorijos ir oro erdvės neliečiamybę, ginklu ginanti valstybę nuo agresijos ar kitokio ginkluoto užpuolimo, vykdanti karines užduotis pagal Lietuvos Respublikos tarptautinius įsipareigojimus.

Lietuvos kariuomenės uždaviniai:

Taikos metu:

1. saugoti valstybės teritoriją (įskaitant oro erdvės ir teritorinės jūros stebėjimą, kontrolę ir gynybą) ir karines teritorijas, taip pat bendradarbiaujant su kitomis valstybės institucijomis stebėti ir kontroliuoti išskirtinę ekonominę zoną ir kontinentinį šelfą;
2. palaikyti kovinę parengtį, rengtis tarptautinėms operacijoms ir dalyvauti jose;
3. įstatymų nustatytais atvejais ir sąlygomis organizuoti, koordinuoti žmonių paieškos, gelbėjimo ir teršimo incidentų likvidavimo darbus, jiems vadovauti ir juos atlikti, teikti pagalbą kitoms valstybės ir savivaldybių institucijoms.

Ginkluotos gynybos nuo agresijos (karo) metu – savarankiškai ir kartu su valstybių sąjungininkių ginkluotosiomis pajėgomis ginklu ginti Lietuvos valstybę ir kitas valstybes sąjungininkes.

Lietuvos kariuomenės misija – saugoti ir ginti Lietuvos valstybę, jos teritorinį vientisumą ir šalies interesus, prisidėti prie regioninio ir tarptautinio saugumo ir stabilumo užtikrinimo.

Lietuvos kariuomenės vertybės. Lietuvos kariuomenė, remdamasi istorine patirtimi, suformulavo ir deklaruoja šias vertybes: patriotizmą, ištikimybę Lietuvos Respublikai, pasiaukojimą dėl Lietuvos Respublikos, sąžiningumą, drąsą, pagarbą, garbę ir principingumą.

Lietuvos kariuomenės prioritetai:

1. Pajėgumų plėtra.
2. Bendradarbiavimas su sąjungininkais ir partneriais.
3. Bendradarbiavimas ir sąveika su kitais LR ginkluotųjų pajėgų vienetais.

Lietuvos kariuomenės juridinis statusas. LK yra vientisa institucija, turinti viešojo juridinio asmens statusą. Kariuomenės, kaip viešojo juridinio asmens, teises ir pareigas įgyvendina kariuomenės vadas. Kariuomenės daliniai, junginiai ar kiti kariniai vienetai atskiro juridinio asmens statuso neturi. Kariuomenės daliniams, junginiams, tarnyboms ar kitokiems kariniams vienetams gali būti deleguojamos kariuomenės,

[30] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/

kaip viešojo juridinio asmens, teisės ir pareigos, reikalingos jų kompetencijai priskirtai veiklai įgyvendinti. Realizuodami šias teises ir pareigas, kariuomenės daliniai, junginiai, tarnybos ar kitokie kariniai vienetai atstovauja kariuomenei ir veikia jos vardu.

Lietuvos kariuomenės sudėtis. Lietuvos kariuomenė (LK) sudaryta iš įvairaus dydžio ir paskirties kariuomenės vienetų. LK sudaro keturių rūšių pajėgos:

- Sausumos pajėgos,
- Karinės oro pajėgos,
- Karinės jūrų pajėgos,
- Specialiųjų operacijų pajėgos ir atskirieji vienetai (atskirieji batalionai, valdybos, junginiai, tarnybos, departamentai ir pan.).

Į LK sudėtį įeina ir mokymo vienetai: *Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos mokomasis pulkas*[31], *Divizijos generolo Stasio Raštikio Lietuvos kariuomenės mokykla*[32], *Generolo Adolfo Ramanausko kovinio rengimo centras*[33] ir *Sausumos pajėgų Juozo Lukšos mokymo centras*, kuriuose rengiami kariai, įvairių sričių kariniai specialistai. Atskiri kariuomenės komponentai yra Logistikos valdyba[34], užtikrinanti kovinių vienetų aprūpinimą, ir Mokymo ir doktrinų valdyba[35], įgyvendinanti karinio rengimo politiką.

Lietuvos kariuomenės pajėgos:

Nuo 2016 m. sausio 1 d. **Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgas**[36] sudaro Sausumos pajėgų štabas[37], Krašto apsaugos savanorių pajėgos[38] (sudėtis: štabas ir 6 rinktinės), Mechanizuotoji pėstininkų

---

[31] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/mokymo_ir_doktrinu_valdyba/lk_mokymo_ir_doktrinu_valdyba_sudaro_sie_karinio_mokymo_vienetai/didziojo_lietuvos_etmono_jonuso_radvilos_mokomasis_pulkas.html

[32] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/mokymo_ir_doktrinu_valdyba/lk_mokymo_ir_doktrinu_valdyba_sudaro_sie_karinio_mokymo_vienetai/divizijos_generolo_stasio_rastikio_puskarininkiu_mokykla.html

[33] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/mokymo_ir_doktrinu_valdyba/lk_mokymo_ir_doktrinu_valdyba_sudaro_sie_karinio_mokymo_vienetai/generolo_adolfo_ramanausko_kovinio_rengimo_centras.html

[34] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/kariuomene/lt/kariuomenes_struktura/logistikos_valdyba.html

[35] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/mokymo_ir_doktrinu_valdyba.html

[36] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos.html

[37] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/stabas.html

[38] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/savanoriu_pajegos_368.html

brigada „Geležinis Vilkas“ (sudėtis: štabas, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo[39], Kunigaikščio Vaidoto[40], Karaliaus Mindaugo husarų[41], Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų pėstininkų[42] batalionai ir Generolo Romualdo Giedraičio artilerijos[43] batalionas), Motorizuotoji pėstininkų brigada „Žemaitija“[44] (sudėtis: štabas, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų[45] ir Kunigaikščio Kęstučio[46] pėstininkų batalionai) ir Juozo Vitkaus inžinerinis[47] batalionas ir Sausumos pajėgų Juozo Lukšos mokymo centras[48].

Karines oro pajėgas[49] sudaro: Aviacijos bazė, kurioje dislokuoti oro pajėgų lėktuvai, Oro erdvės stebėjimo ir kontrolės valdyba (atsakinga už Lietuvos Respublikos oro erdvės kontrolę), Oro gynybos batalionas (atsakingas už oro gynybą antžeminėmis priemonėmis) ir kiti pagalbiniai vienetai.

---

[39] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/mpbgv/padaliniai_161/lietuvos_didziojo_kunigaikscio_algirdo_mechanizuotasis_pestininku_batalionas.html

[40] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/mpbgv/padaliniai_161/kunigaikscio_vaidoto_mechanizuotasis_pestininku_batalionas.html

[41] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/mpbgv/padaliniai_161/mmpb.html

[42] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/mpbgv/padaliniai_161/dkbub.html

[43] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/mpbgv/padaliniai_161/generolo_romualdo_giedraicio_artilerijos_batalionas.html

[44] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/motorizuotoji_pestininku_brigada_zemaitija.html

[45] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/motorizuotoji_pestininku_brigada_zemaitija/padaliniai_4460/dragunu_batalionas.html

[46] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/motorizuotoji_pestininku_brigada_zemaitija/padaliniai_4460/lietuvos_didziojo_kunigaikscio_kestucio_motorizuotasis_pestininku_batalionas.html

[47] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/jvib.html

[48] http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/spjlmc.html

[49] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/karines_oro_pajegos.html

Karines jūrų pajėgas[50] sudaro Karo laivų flotilė, kurią funkciniu principu sudaro šie vienetai: Karinių laivų divizionas, Patrulinių laivų divizionas, Mininių laivų divizionas, Katerių grandis. Taip pat Karinėse jūrų pajėgose yra Jūrų ir pakrančių stebėjimo tarnyba, atsakinga už Lietuvos pakrančių stebėjimą, ir kiti pagalbiniai vienetai.

Specialiųjų operacijų pajėgų (SOP)[51] branduolį sudaro Ypatingosios paskirties tarnyba, Vytauto Didžiojo jėgerių batalionas, Kovinių narų tarnyba, Karinių oro pajėgų Specialiųjų operacijų grandis, pavaldi SOP operacijų valdymo lygmeniu.

Kariuomenės vadovybės aprūpinimo funkcijas atlieka Gedimino štabo batalionas[52], kuriam priskirta reprezentacines funkcijas atliekanti Garbės sargybos kuopa[53].

Lietuvos kariuomenės koviniai vienetai. Kariuomenės suskirstymas koviniais vienetais yra būtinas, kad būtų užtikrintas sistemingas ir efektyvus kariuomenės valdymas ir jai skirtų užduočių vykdymas:

Brigada – stambiausias kovinis vienetas Lietuvos kariuomenėje taikos metu. Brigados dydis priklauso nuo vienetui priskirtų funkcijų, paprastai sudaro 4–6 batalionai.

Lietuvos kariuomenėje šiuo metu nėra divizijų ir armijų, kurios būna formuojamos iš brigadų, pulkų, atskirųjų batalionų ir kitų vienetų. Lietuvos kariuomenėje šie stambūs koviniai vienetai gali būti sudaromi mobilizacijos atveju.

Batalionas – didžiausias nuolatinis kovinis vienetas ir mažiausias vienetas, turintis savo štabą. Štabus turi visos ginkluotųjų pajėgų rūšys.

Kuopa – bataliono sudedamoji dalis. Paprastai batalionas būna sudarytas iš 3–5 kuopų. Įprastas pėstininkų batalionas turi 2–3 pėstininkų kuopas, sunkiosios ginkluotės kuopą arba būrį ir aprūpinimo kuopą, kurioje yra žvalgų būrys, transporto būrys, ryšių būrys ir pan.

Būrys – kuopos sudedamoji dalis. Kuopą paprastai sudaro 2–4 būriai ir valdymo grupė.

Skyrius – būrio sudedamoji dalis. Būryje yra 3 skyriai ir valdymo grupė. Pėstininkų skyriuje būna apie 8–10 karių. Skyrius yra mažiausias kovinis vienetas, tačiau taktiniais sumetimais jis dalijamas į dvi **grandis**, kuriose paprastai būna po 4 karius. Pats mažiausias taktinis vienetas, kuris gali vykdyti kai kurias užduotis, yra karių pora (binomas).

---

[50] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/karines_juru_pajegos.html

[51] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/specialiuju_operaciju_pajegos.html

[52] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/gedimino_stabo_batalionas.html

[53] Plačiau: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/gedimino_stabo_batalionas/padaliniai_1825/garbes_sargybos_kuopa.html

3.3. Tarnybos Lietuvos kariuomenėje būdai

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 3 straipsnio 2 dalimi, kurioje nustatyta, kad „Tauta ir kiekvienas pilietis turi teisę priešintis bet kam, kas prievarta kėsinasi į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką“, taip pat Lietuvos Respublikos Konstitucijos 139 straipsnio 1 dalimi, kurioje nustatyta kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisė ir pareiga ginti Lietuvos valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, įgyvendinant Lietuvos Respublikos Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą pareigą – įstatymu nustatyti Lietuvos Respublikos piliečių karo ir alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos atlikimo tvarką, priimtas Karo prievolės įstatymas (1996, aktuali redakcija 2015-04-21), kuriame numatyti tarnybos Lietuvos kariuomenėje būdai.

Karo prievolės įstatymo 4 straipsnis numato, kad privalomoji **pradinė karo tarnyba gali būti atliekama vienu iš šių būdų**:

1) atliekant nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą;

2) dalyvaujant 12 savaičių baziniuose kariniuose mokymuose (BKM).

Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. kovo 19 d. sprendimą atnaujinti 19–26 metų amžiaus vyrų šaukimą į nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą, šaukimai į BKM nuo 2015 m. kovo 31 d. nebevykdomi;

3) dalyvaujant jaunesniųjų karininkų vadų mokymuose.

Privalomoji pradinė karo tarnyba įskaitoma:

- kai kariūnas[54] baigia pirmuosius studijų metus Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje (LKA);
- kai atliekant profesinę karo tarnybą bandomuoju laikotarpiu įgyjamas pagrindinis karinis parengtumas;
- kai ištarnaujama ne mažiau kaip 3 metus savanorių karo tarnyboje ar kitos tarnybos aktyviajame rezerve;
- kai karo prievolininkas baigia kitos NATO ar Europos Sąjungos valstybės narės karo mokymo instituciją;
- Lietuvos kariuomenės vado sprendimu, kai karo prievolininkas atlieka karo tarnybą kitose NATO ar Europos Sąjungos valstybėse narėse.

[54] Kariūnas – karys, atliekantis karo tarnybą studijuodamas Lietuvos arba užsienio karo mokymo įstaigoje, kurią baigusiems suteikiamas karininko laipsnis (Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, 2014 m. redakcija).

ŠAUKTINIŲ TARNYBOS VIETOS 2015 METAIS

Informacija:
www.kam.lt
www.karys.lt

2 pav. **Šauktinių tarnybos vietos 2015 metais**

LDK Butigeidžio dragūnų batalionas

Karinių jūrų pajėgų Apsaugos kuopa

Karinių jūrų pajėgų Oro gynybos batalionas

Karaliaus Mindaugo husarų batalionas

LDK Kęstučio mechanizuotasis pėstininkų batalionas

Kunigaikščio Vaidoto mechanizuotasis pėstininkų batalionas

Juozo Vitkaus inžinerijos batalionas

Mechanizuotoji pėstininkų brigada „Geležinis Vilkas“

Generolo Romualdo Giedraičio artilerijos batalionas

LDK Gedimino štabo batalionas

Kovinio rengimo centro Generolo Silvestro Žukausko poligonas

Sausumos pajėgų Štabo ryšių kuopa

LDK Vytenio bendrosios paramos logistikos batalionas

Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų batalionas

Pateikiame nuorodas, kur galima išsamiau susipažinti su tarnybos Lietuvos kariuomenėje būdais:

Nuolatinė privalomoji karo tarnyba (NPKT):
http://www.karys.lt/tarnybos-būdai/nppkt.html

Kario savanorio tarnyba – aktyvusis rezervas:
http://www.karys.lt/tarnybos-būdai/aktyvusis-rezervas-kasp.html

Profesinė karo tarnyba (PKT):
http://www.karys.lt/tarnybos-būdai/pkt.html

Jaunesniųjų karininkų vadų mokymai:
http://www.karys.lt/tarnybos-būdai/jaunesniųjų-karininkų-vadų-mokymai.html

Jaunesniųjų karininkų vadų mokymai medicinos studentams:
http://www.karys.lt/tarnybos-būdai/jaunesniųjų-karininkų-vadų-mokymai-medicinos-studentams.html

Studijos Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje:
http://www.karys.lt/tarnybos-būdai/studijos-karo-akademijoje.html.

Plačiau: www.lka.lt

3.4. Kariuomenės atributika

Alfredo Pliadžio nuotr.

Valstybės vėliavos kėlimo ceremonija

Kasmet sausio 1-ąją, minint Lietuvos vėliavos dieną, kariai dalyvauja iškilmingoje vėliavos keitimo ceremonijoje, kurios metu Gedimino kalno pilies bokšte iškilmingai nuleidžiama senoji trispalvė ir jos vietoj keliama nauja. Pagal tradiciją senoji vėliava kasmet perduodama saugoti vienai iš Lietuvos mokyklų, pasižymėjusių ugdant pilietiškumą, puoselėjant istorinę atmintį. Lietuvos trispalvės naudojimo principus reglamentuoja 1991 m. Lietuvos Respublikos valstybės vėliavos ir kitų vėliavų įstatymas.

„Vėliava – valstybės atributas, jos valstybingumo ir nepriklausomybės simbolis. Lietuvos Respublikos kariuomenės daliniai ir mokymo įstaigos turi savo vėliavas, kurios simbolizuoja žuvusiųjų kovoje už Lietuvos nepriklausomybę šlovę ir primena kiekvienam kariui šventą pareigą tarnauti Lietuvos Respublikai, nesigailint jėgų ir gyvybės ginti jos laisvę ir nepriklausomybę. Vėliavos yra šios: valstybės, valstybės institucijų, karinių vienetų, Vyčio Kryžiaus, krašto apsaugos sistemos institucijų (Krašto apsaugos ministerijos, kariuomenės vado, Sausumos pajėgų, Karinių oro pajėgų, Karinių jūrų pajėgų ir Krašto apsaugos savanorių pajėgų).“ (Enciklopedinis karybos žodynas, 2008)

1919 metų sausio 1 d. Gedimino kalno pilies bokšte Lietuvos trispalvę, kaip laisvos Lietuvos simbolį, pirmą kartą iškėlė Lietuvos

savanorių būrys, vadovaujamas Vilniaus miesto komendanto Kazio Škirpos. Tuomet vėliava bokšte plevėsavo tik šešias dienas – sausio 6 d. Vilnių užėmę bolševikai nuo trispalvės nuplėšė geltoną ir žalią spalvas, palikę tik raudoną. Antrą kartą Lietuvos trispalvė Gedimino kalno pilies bokšte buvo iškelta 1920 m. rugpjūčio 26 d., kai Vilnių susigrąžino Lietuvos kariuomenė. Tačiau jau spalio mėn. Vilnių užgrobė „želigovskininkai“ ir lietuviška trispalvė vėl buvo nuplėšta. 1939 m. spalio 29 d. Lietuvai atgavus Vilnių, virš Gedimino bokšto trečią kartą iškelta Lietuvos trispalvė. Ši garbė buvo suteikta pirmajam Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino pėstininkų pulkui. I pėstininkų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino pulko vadas pulkininkas Leonas Gustaitis Vilniaus rinktinės vadui raportavo: „Pakėliau vėliavą Gedimino kalne, pastačiau garbės sargybą ir pabrėžiau, kad kol Gedimino pulkas yra Vilniuje, tol Trispalvė vėliava čia laisvai plevėsuos.“ Tačiau prasidėjus sovietinei okupacijai, trispalvė buvo uždrausta. Ketvirtą kartą Gedimino kalno pilies bokšte trispalvė plevėsavo nuo 1944 m. balandžio 5 d. iki tų pačių metų gegužės 15 d., kai ją iškėlė Lietuvos vietinės rinktinės 306-ojo bataliono kariai savanoriai, vadovaujami pulkininko leitenanto P. Grebliausko.

Po ilgų sovietinės okupacijos metų prasidėjus Lietuvos tautiniam atgimimui, penktą kartą Lietuvos trispalvė virš Gedimino bokšto iškelta 1988 m. spalio 7 d. ir nuo to laiko plevėsuoja iki šiol.

Kiekvieną sekmadienį 12.00 val. Simono Daukanto aikštėje prie Lietuvos Respublikos prezidentūros vyksta vėliavų pakeitimo ceremonija, kurios metu Garbės sargybos kuopos kariai pakeičia Lietuvos Respublikos vėliavas.

Lietuvos kariuomenės vėliavos

Tęsiant karines tradicijas, po Nepriklausomybės paskelbimo buvo atkuriamos ar kuriamos naujos kariuomenės padalinių vėliavos. Kariuomenės vėliavos skirstomos pagal ginklų ir karinių pajėgų rūšis. Karinės vėliavos turi simbolinę ir praktinę prasmę: žodis „vėliava“ kildinamas iš žodžio „vėlė“, vėliavos kariams padėdavo ne tik orientuotis mūšio metu, jos visais laikais buvo vertinamos kaip karo grobis.

„Lietuvos kariuomenės kariniai daliniai, tokie kaip brigados (pulkai) ir batalionai, turi valstybės vėliavą ir savo dalinio vėliavą. Ypač pasižymėjusiems kovose už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę kariniams vienetams, kuriuose ne mažiau kaip 20 proc. karių už narsą apdovanoti Vyčio Kryžiaus ordinu, įteikiama Vyčio Kryžiaus vėliava (ji yra trijų laipsnių). Prie jos segamas Vyčio Kryžiaus ordinas ir ordino kaspinai. Karo metu dar naudojama baltoji vėliava.“ (Enciklopedinis karybos žodynas, 2008)

Kariai gerbia ir pasiaukojamai gina dalinio vėliavą, už jos praradimą ar išniekinimą numatyta baudžiamoji atsakomybė.

LIETUVOS KARIUOMENĖS VĖLIAVOS

Krašto apsaugos ministerijos vėliava

Lietuvos kariuomenės vado vėliava

Lietuvos kariuomenės vėliava

Sausumos pajėgų vėliava

Karinių jūrų pajėgų vėliava

Karinių oro pajėgų vėliava

Sausumos pajėgų vadovybės vėliava

Krašto apsaugos savanorių pajėgų vėliava

Specialiųjų operacijų pajėgų vėliava

Specialiųjų operacijų pajėgų Ypatingosios paskirties tarnybos vėliava

Specialiųjų operacijų pajėgų Vytauto Didžiojo jėgerių bataliono vėliava

Antrojo operatyvinių tarnybų departamento vėliava

Mechanizuotosios pėstininkų brigados „Geležinis Vilkas“ vėliava

Logistikos valdybos vėliava

Karo policijos vėliava

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino štabo bataliono vėliava

Juozo Vitkaus inžinerijos bataliono vėliava

Karaliaus Mindaugo husarų bataliono vėliava

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono vėliava

Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų bataliono vėliava

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio mechanizuotojo pėstininkų bataliono vėliava

Generolo Romualdo Giedraičio artilerijos bataliono vėliava

Kunigaikščio Vaidoto mechanizuotojo pėstininkų bataliono vėliava

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio bendrosios paramos logistikos bataliono vėliava

Judėjimo kontrolės centro vėliava

Karo medicinos tarnybos vėliava

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų bataliono vėliava

KASP Dainavos apygardos 1-osios rinktinės vėliava

KASP Dariaus ir Girėno apygardos 2-osios rinktinės vėliava

KASP Žemaičių apygardos 3-osios rinktinės vėliava

KASP Vyčio apygardos
5-osios rinktinės vėliava

KASP Prisikėlimo apygardos
6-osios rinktinės vėliava

KASP Didžiosios Kovos apygardos
8-osios rinktinės vėliava

Generolo Jono Žemaičio
Lietuvos karo akademijos vėliava

Didžiojo Lietuvos etmono
Jonušo Radvilos mokomojo
pulko vėliava

Divizijos generolo
Stasio Raštikio Lietuvos
kariuomenės mokyklos vėliava

Karinių oro pajėgų
Oro gynybos bataliono
vėliava

Generolo Adolfo Ramanausko
kovinio rengimo centro
vėliava

Šaltinis: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/kariuomenes_veliavos.html

Lietuvos kariuomenės uniformos

Karinės uniformos yra skiriamasis ženklas, leidžiantis atskirti karius nuo civilių gyventojų, taip pat padedantis kariams suvokti save kaip karinės organizacijos, t. y. kariuomenės, dalį[55]. Karinę uniformą sudaro karinės aprangos, ekipuotės ir skiriamųjų ženklų komplektas, nustatytas kiekvienos valstybės ginkluotųjų pajėgų kariams. Lietuvos karių uniformų ir skiriamųjų ženklų etalonai tvirtinami LR Vyriausybės nutarimu.

Dėvėti kario uniformą turi teisę:

privalomosios pradinės karo tarnybos kariai;

profesinės karo tarnybos kariai;

kariai savanoriai – karinės tarnybos vietoje, tiesiogiai vykdydami jiems pavestą užduotį, dalyvaudami pratybose ir mokymuose;

atsargos ir dimisijos kariai, atsargos savanoriai, kuriems suteikta teisė dėvėti uniformą iškilmingomis progomis.

Siekiant formuoti teigiamą Lietuvos karių įvaizdį ir užtikrinti, kad visi kariai, tarnaujantys kariuomenėje, atrodytų nepriekaištingai ir karines uniformas dėvėtų laikydamiesi standartų, yra nustatyta Lietuvos kariuomenės uniformų dėvėjimo tvarka. Šią tvarką reglamentuoja „Tikrosios karo tarnybos karių uniformos dėvėjimo tvarkos aprašas“ (2013), „Teisės dėvėti kario uniformą iškilmingomis progomis esant atsargoje suteikimo tvarkos aprašas“ (2011) ir kt. teisės aktai. Minėtuose aprašuose nustatyti šie reikalavimai kario uniformai: aprašyta, kas yra kario uniforma ir kokiais atvejais ji gali būti dėvima, nurodyta skiriamųjų ženklų nešiojimo tvarka, numatyti uniformos dėvėjimo apribojimai ir pan.

Lietuvos kario uniformos yra siuvamos iš patentuotų vienspalvių ar margintų audinių, kuriais laisvai neprekiaujama, kad asmenys, neturintys teisės dėvėti uniformos, jos negalėtų įsigyti. Kariams griežtai draudžiama atskirus uniformos elementus nešioti kartu su civiliniais drabužiais. Asmenys, neteisėtai dėvintys karinę uniformą, atsako teisės aktų nustatyta tvarka.

Lietuvos kariuomenėje kario uniforma skiriama:

- **pagal kariuomenės reguliariųjų pajėgų rūšis:** Sausumos pajėgų, Karinių oro pajėgų, Karinių jūrų pajėgų, Lietuvos karo akademijos;
- **pagal paskirtį:** kasdieninė, lauko, ceremonijų ir vakarinė, skirta iškilmingoms progoms;
- **pagal sezoną**: vasarinė, žieminė.

[55] http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/lietuvos_kariuomenes_uniformos.html

LIETUVOS KARIUOMENĖS UNIFORMOS

SAUSUMOS PAJĖGŲ (SP) KARIŲ UNIFORMOS

Ceremonijų uniformos, skirtos dėvėti iškilmingų rikiuočių, iškilmingų susirinkimų, oficialių (diplomatinių) priėmimų, tarnybos metu, valstybinių švenčių dienomis ir kitais atvejais tarnybos viršininko (karinio vieneto vado) įsakymu

Vakarinės uniformos, skirtos dėvėti iškilmingų priėmimų, oficialių (diplomatinių) priėmimų, ceremonijų metu

Vasarinės uniformos

KARINIŲ ORO PAJĖGŲ (KOP) KARIŲ UNIFORMOS

Ceremonijų uniformos, skirtos dėvėti iškilmingų rikiuočių, iškilmingų susirinkimų, oficialių (diplomatinių) priėmimų, tarnybos metu, valstybinių švenčių dienomis ir kitais atvejais tarnybos viršininko (karinio vieneto vado) įsakymu

Kasdieninės uniformos, skirtos dėvėti mokymų, tarnybos štabuose ir kitais atvejais tarnybos viršininko (karinio vieneto vado) įsakymu

KOP KARIŲ (MOTERŲ) UNIFORMOS

Kasdieninės uniformos, skirtos dėvėti mokymų, tarnybos štabuose ir kitais atvejais tarnybos viršininko (karinio vieneto vado) įsakymu

KARINIŲ JŪRŲ PAJĖGŲ (KJP) KARIŲ UNIFORMOS

Ceremonijų uniformos, skirtos dėvėti iškilmingų rikiuočių, iškilmingų susirinkimų, oficialių (diplomatinių) priėmimų, tarnybos metu, valstybinių švenčių dienomis ir kitais atvejais tarnybos viršininko (karinio vieneto vado) įsakymu

Jūreivio ceremonijų uniformos, skirtos dėvėti KJP kariams iki jaunesniojo seržanto

KJP karių kasdieninės uniformos

KJP KARIŲ (MOTERŲ) UNIFORMOS

Ceremonijų uniformos, skirtos dėvėti iškilmingų rikiuočių metu, valstybinių švenčių dienomis, iškilmingų susirinkimų, oficialių (diplomatinių) priėmimų, tarnybos metu ir kitais atvejais tarnybos viršininko (karinio vieneto vado) įsakymu

Kasdieninės uniformos, skirtos dėvėti mokymų, tarnybos metu štabuose ir kitais atvejais tarnybos viršininko (karinio vieneto vado) įsakymu

KARIŪNŲ IR KARIŪNIŲ UNIFORMOS

Naudingos nuorodos:

Sausumos pajėgų (SP) apranga vyrams (profesinės karo tarnybos (PKT) kario lauko, kasdieninė, vasarinė, ceremonijų ir vakarinė uniformos):

http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/lietuvos_kariuomenes_uniformos/sausumos_pajegos_sp/apranga_vyrams.html

SP apranga moterims (kasdieninė, vasarinė, ceremonijų, vakarinė ir lauko uniformos):

http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/lietuvos_kariuomenes_uniformos/sausumos_pajegos_sp/apranga_moterims.html

Karinių oro pajėgų (KOP) apranga vyrams (lauko, kasdieninė, vasarinė, ceremonijų, vakarinė ir skraidančiojo personalo uniformos):

http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/lietuvos_kariuomenes_uniformos/karines_oro_pajegos_kop/apranga_vyrams_1547.html

KOP apranga moterims (kasdieninė, vasarinė, ceremonijų, vakarinė ir lauko uniformos):

http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/lietuvos_kariuomenes_uniformos/karines_oro_pajegos_kop/apranga_moterims_1574.html

Karinių oro pajėgų (KJP) apranga vyrams (PKT kario laivo, kasdieninė, vasarinė, ceremonijų ir vakarinė uniformos):

http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/lietuvos_kariuomenes_uniformos/karines_juru_pajegos_kjp/apranga_vyrams_1589.html

KJP apranga moterims (kasdieninė, vasarinė ir ceremonijų uniformos):

http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/lietuvos_kariuomenes_uniformos/karines_juru_pajegos_kjp/apranga_moterims_1933.html

Garbės sargybos kuopos (GSK) karių uniformos:

Sausumos pajėgų GSK uniformos http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/lietuvos_kariuomenes_uniformos/garbes_sargybos_kuopos_kariu_uniformos/sausumo_pajegu_gsk.html

Karinių oro pajėgų GSK uniformos:

http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/lietuvos_kariuomenes_uniformos/garbes_sargybos_kuopos_kariu_uniformos/kariniu_oro_pajegu_gsk.html

http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/lietuvos_kariuomenes_uniformos/garbes_sargybos_kuopos_kariu_uniformos/kariniu_oro_pajegu_gsk/karini_oro_pajegu_kareivio_gsk_uniformos.html

Karinių jūros pajėgų GSK uniformos:

http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/lietuvos_kariuomenes_uniformos/garbes_sargybos_kuopos_kariu_uniformos/kariniu_juru_pajegu_gsk.html

GSK karių repeticijų uniforma:

http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/lietuvos_kariuomenes_uniformos/garbes_sargybos_kuopos_kariu_uniformos/gsk_kariu_repeticiju_uniformos.html

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos kariūnų ceremonijų uniforma:

http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/lietuvos_kariuomenes_uniformos/lietuvos_karo_akademijos_kariunu_uniforma.html

Lietuvos kariuomenės orkestrų koncertinės uniformos:

http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/lietuvos_kariuomenes_uniformos/lietuvos_kariuomenes_orkestru_koncertines_uniformos.html

Kariuomenės skiriamieji ženklai

Kariuomenės skiriamieji ženklai – ženklai ant karių aprangos, kuriais žymimi karių priklausomumas ginkluotųjų pajėgų (kariuomenės) rūšims, tarnyboms, kariniams daliniams ir kt.

Lietuvos kariuomenėje skiriami:

- karių laipsnio skiriamieji ženklai,
- tarnybų ženklai,
- krašto apsaugos sistemos garbės ir pasižymėjimo ženklai,
- kvalifikacijos ženklai,
- tarnybos trukmės ženklai ir kt.

KARIUOMENĖS SKIRIAMIEJI ŽENKLAI

Krašto apsaugos ministerija

Kariuomenės vadas

Kariuomenės vyriausiasis puskarininkis

Lietuvos kariuomenė

Jungtinis štabas

Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino štabo batalionas

Karo policija

Ordinariatas

Energetinio saugumo centras

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas

Kibernetinio saugumo ir telekomunikacijų tarnyba prie KAM

Mobilizacijos ir pilietinio pasipriešinimo departamentas prie KAM

Sausumos pajėgos

Mechanizuotoji pėstininkų brigada „Geleženis Vilkas"

Motorizuotoji pėstininkų brigada „Žemaitija"

Generolo Romualdo Giedraičio artilerijos batalionas

Karaliaus Mindaugo husarų batalionas

Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų batalionas

LDK Butigeidžio dragūnų batalionas

Sausumos pajėgų Juozo Lukšos mokymo centras

Juozo Vitkaus inžinerijos batalionas

Krašto apsaugos savanorių pajėgos

Karinės oro pajėgos

Oro gynybos batalionas

Oro erdvės stebėjimo ir kontrolės valdyba

Karinių oro pajėgų Aviacijos bazė

KOP ginkluotės ir technikos remonto depo tarnyba

Karinės jūrų pajėgos

Specialiųjų operacijų pajėgos

Vytauto Didžiojo jėgerių batalionas

Ypatingosios paskirties tarnyba

Kovinių narų tarnyba

Logistikos valdyba

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio bendrosios paramos logistikos batalionas

Daktaro Jono Basanavičiaus karo medicinos tarnyba

Mokymo ir doktrinų valdyba

Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos mokomasis pulkas

Divizijos generolo Stasio Raštikio Lietuvos kariuomenės mokykla

Generolo Adolfo Ramanausko kovinio rengimo centras

Šaltinis: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/kariuomenes_zenklai.html

Karių laipsnių ženklai

Krašto apsaugos sistemos karių tarpusavio santykiams reguliuoti, jų tarnybos patirčiai ir kvalifikacijai žymėti nustatomi karių laipsniai[56]. Karių laipsnius gali turėti tik krašto apsaugos sistemos tikrosios karo tarnybos kariai ir į krašto apsaugos sistemos įskaitą įrašyti atsargos kariai, taip pat dimisijos kariai. Kariams suteikiami karių laipsniai pagal ginkluotųjų pajėgų (kariuomenės) rūšis: Sausumos pajėgų, Karinių oro pajėgų, Karinių jūrų pajėgų.

Lietuvos kariuomenės kariai pagal turimus laipsnius yra:

- kareiviai, jūreiviai (jaunesnysis eilinis, eilinis, vyresnysis eilinis);
- puskarininkiai (grandinis, seržantas, vyresnysis seržantas);
- jaunesnieji karininkai (leitenantas, vyresnysis leitenantas, kapitonas, karinių jūrų pajėgų – kapitonas leitenantas);
- vyresnieji karininkai (sausumos ir karinių oro pajėgų -majoras, pulkininkas leitenantas, pulkininkas; karinių jūrų pajėgų – komandoras leitenantas, komandoras, jūrų kapitonas);
- generolai (brigados generolas, generolas majoras, generolas leitenantas) karinių jūrų pajėgų admirolai (flotilės admirolas, kontradmirolas, viceadmirolas).

Karių laipsnių suteikimo tvarka:

- kariuomenėje tarnaujančiam kariui iki priesaikos davimo suteikiamas laikinasis jaunesniojo eilinio (arba jaunesniojo jūreivio) laipsnis;
- pirmasis jaunesniojo eilinio (arba jaunesniojo jūreivio) laipsnis kariui suteikiamas davus kario priesaiką;
- grandinio laipsnis yra pirmasis puskarininkiui suteikiamas laipsnis;
- leitenanto laipsnis yra pirmasis karininkui suteikiamas laipsnis.

Pirmąjį karininko laipsnį kariams, baigusiems karo mokymo įstaigą ir davusiems karininko priesaiką, krašto apsaugos ministro teikimu suteikia Respublikos Prezidentas. Kitais atvejais pirmąjį karininko laipsnį suteikia krašto apsaugos ministras. Pirmasis karininko laipsnis – leitenantas – taip pat suteikiamas Lietuvos Respublikos piliečiams, turintiems aukštąjį išsilavinimą ir baigusiems specialius karinio rengimo kursus.

Karo metu krašto apsaugos ministras turi teisę nustatyti ginkluotosiose pajėgose kovojantiems kariams kitokias aukštesnių karinių laipsnių suteikimo sąlygas.

Už tarnybos drausmės pažeidimus Kariuomenės drausmės statuto nustatyta tvarka kario laipsnis gali būti pažemintas.

Išsami karių laipsnių suteikimo tvarka nustatyta LR krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme.

[56] http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/kariu_laipsniu_zenklai_3554.html

SAUSUMOS PAJĖGŲ KARIŲ LAIPSNIŲ ŽENKLAI

KAREIVIŲ

Jaunesnysis eilinis

Eilinis

Vyresnysis eilinis

PUSKARININKIŲ

Grandinis

Seržantas

Vyresnysis seržantas

Štabo seržantas

Viršila

Seržantas majoras

Seržantas specialistas

Vyresnysis seržantas specialistas

Štabo seržantas specialistas

JAUNESNIŲJŲ KARININKŲ

Leitenantas

Vyresnysis leitenantas

Kapitonas

VYRESNIŲJŲ KARININKŲ

Majoras

Pulkininkas leitenantas

Pulkininkas

GENEROLŲ

Brigados generolas

Generolas majoras

Generolas leitenantas

KARINIŲ ORO PAJĖGŲ KARIŲ LAIPSNIŲ ŽENKLAI

KAREIVIŲ

Jaunesnysis eilinis

Eilinis

Vyresnysis eilinis

PUSKARININKIŲ

Grandinis

Seržantas

Vyresnysis seržantas

Štabo seržantas

Viršila

Seržantas majoras

Seržantas specialistas

Vyresnysis seržantas specialistas

Štabo seržantas specialistas

JAUNESNIŲJŲ KARININKŲ

Leitenantas

Vyresnysis leitenantas

Kapitonas

VYRESNIŲJŲ KARININKŲ

Majoras

Pulkininkas leitenantas

Pulkininkas

GENEROLŲ

Brigados generolas

Generolas majoras

Generolas leitenantas

KARINIŲ JŪRŲ PAJĖGŲ KARIŲ LAIPSNIŲ ŽENKLAI

JŪREIVIŲ

Jaunesnysis jūreivis

Jūreivis

Vyresnysis jūreivis

PUSKARININKIŲ

Grandinis

Seržantas

Vyresnysis seržantas

Štabo laivūnas

Laivūnas

Vyresnysis laivūnas

Seržantas specialistas

Vyresnysis seržantas specialistas

Štabo laivūnas specialistas

JAUNESNIŲJŲ KARININKŲ

Leitenantas

Vyresnysis leitenantas

Kapitonas leitenantas

VYRESNIŲJŲ KARININKŲ

Komandoras leitenantas

Komandoras

Jūrų kapitonas

ADMIROLŲ

Flotilės admirolas

Kontradmirolas

Viceadmirolas

Valstybės apdovanojimai

Valstybės apdovanojimų – ordinų, medalių ir kitų pasižymėjimo ženklų – svarbumo eilę nurodo LR valstybės apdovanojimų įstatymo 7 straipsnis[57].

Aukščiausieji apdovanojimai[58]:
Vytauto Didžiojo ordinas su aukso grandine;
Vyčio Kryžiaus ordino Didysis kryžius.

Apdovanojimai (ordinai):
Vytauto Didžiojo ordino Didysis kryžius;
Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Didysis kryžius;
Ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Didysis kryžius;
Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro didysis kryžius;
Vytauto Didžiojo ordino Komandoro kryžius;
Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro didysis kryžius;
Ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro didysis kryžius;
Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžius;
Vytauto Didžiojo ordino Komandoro kryžius;
Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro kryžius;
Ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro kryžius;
Vyčio Kryžiaus ordino Karininko kryžius;
Vytauto Didžiojo ordino Karininko kryžius;
Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžius;
Ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Karininko kryžius;
Vyčio Kryžiaus ordino Riterio kryžius;
Vytauto Didžiojo ordino Riterio kryžius;
Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžius;
Ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžius.

Apdovanojimai (medaliai):
Žūvančiųjų gelbėjimo kryžius;
Vyčio Kryžiaus ordino medalis;
Vytauto Didžiojo ordino medalis;
Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino medalis;
Ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ medalis;
Sausio 13-osios atminimo medalis.

---

[57] Valstybės apdovanojimų įstatymas http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=213007&Condition2=

[58] http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/apdovanojimai/valstybes_apdovanojimai.html

VALSTYBĖS APDOVANOJIMAI

VYTAUTO DIDŽIOJO ORDINAS

Vytauto Didžiojo ordinas su aukso grandine

Vytauto Didžiojo ordino Didysis kryžius

VYČIO KRYŽIAUS ORDINAS

Vyčio Kryžiaus ordino
Didysis kryžius

Vyčio Kryžiaus ordino
Komandoro didysis kryžius

Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžius

Vyčio Kryžiaus ordino
Karininko kryžius

Vyčio Kryžiaus ordino
Riterio kryžius

DIDŽIOJO LIETUVOS KUNIGAIKŠČIO GEDIMINO ORDINAS

Lietuvos didžiojo kunigaikščio
Gedimino ordino Didysis kryžius

Lietuvos didžiojo kunigaikščio
Gedimino ordino Komandoro didysis kryžius

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro kryžius

Lietuvos didžiojo kunigaikščio
Gedimino ordino Karininko kryžius

Lietuvos didžiojo kunigaikščio
Gedimino ordino Riterio kryžius

MEDALIAI IR PASIŽYMĖJIMO ŽENKLAI

Žūvančiųjų gelbėjimo kryžius

Lietuvos neprikausomybės medalis

Sausio 13-osios medalis

Dariaus ir Girėno medalis

Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medalis

Šaltinis:
http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/apdovanojimai/valstybes_apdovanojimai.html

Krašto apsaugos sistemos apdovanojimai

Krašto apsaugos sistemoje apdovanojama šiais medaliais:

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos medalis „Už nuopelnus“; Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos medalis civiliams „Už nuopelnus“; Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos medalis „Už pasižymėjimą“; Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos generolo Jono Žemaičio medalis; Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos medalis „Už tarptautines operacijas“; Lietuvos kariuomenės medalis „Už nuopelnus“; Lietuvos kariuomenės medalis „Už pasižymėjimą“; Lietuvos kariuomenės medalis „Sužeistajam“; Lietuvos kariuomenės medalis „Už tarpusavio paramą“ Lietuvos kariuomenės pajėgų medalis „Už pasižymėjimą“; Lietuvos kariuomenės pajėgų medalis „Už pavyzdingą tarnybą“; Lietuvos kariuomenės Krašto apsaugos savanorių pajėgų medalis „Už pavyzdingą kario savanorio tarnybą“.	Pagal 2012-06-13 įsak. Nr. V-630 su aktualia redakcija.
Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medalis; Šaulių žvaigždė; Šaulių žvaigždės medalis.	Pagal 2003-11-13 įsak. Nr. V-1255 su aktualia redakcija.
Dariaus ir Girėno medalis.	Pagal 2003-12-15 įsak. Nr. V-1346/3-672.

Krašto apsaugos sistemoje apdovanojama šiais pasižymėjimo ženklais:

Lietuvos kariuomenės Karinių oro pajėgų karo lakūnų garbės ženklas „Plieno sparnai“; Garbės savanorio ženklas; Lietuvos kariuomenės Mechanizuotosios pėstininkų brigados „Geležinis Vilkas“ garbės ženklas „Geležinis Vilkas“; Aktyviojo rezervo garbės kario.	Pagal 2012-06-13 įsak. Nr. V-3630 su aktualia redakcija
Garbės savanorio ženklas.	Pagal 2012-01-09 įsak. Nr. V-28

LIETUVOS RESPUBLIKOS KRAŠTO APSAUGOS SISTEMOS MEDALIAI

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos medalis „Už nuopelnus“

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos medalis civiliams „Už nuopelnus“

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos medalis „Už pasižymėjimą“

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos generolo Jono Žemaičio medalis

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos medalis „Už tarptautines misijas“

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos proginis stojimo į NATO medalis

LIETUVOS KARIUOMENĖS MEDALIAI

Lietuvos kariuomenės medalis
„Už pasižymėjimą“

Lietuvos kariuomenės medalis
„Už nuopelnus“

Lietuvos kariuomenės sausumos pajėgų medalis
„Už pasižymėjimą“

Lietuvos kariuomenės Krašto apsaugos
savanorių pajėgų medalis „Už pasižymėjimą“

Lietuvos kariuomenės Karinių oro pajėgų
medalis „Už pasižymėjimą“

Lietuvos kariuomenės Karinių jūrų
pajėgų medalis „Už pasižymėjimą“

Kariuomenės pajėgų medalis
„Už nepriekaištingą kariosavanorio tarnybą“
(ištarnavusiems KASP 5 metus)

Kariuomenės pajėgų medalis
„Už pavyzdingą tarnybą“

Šaulių žvaigždė

Šaulių žvaigždės medalis

Lietuvos kariuomenės medalis „Sužeistajam“

Lietuvos karo aviacijos garbės ženklas
„Plieno sparnai“ (1932 m.)

Karinių oro pajėgų orlaivio vado ženklas
ir orlaivio vado garbės skiriamasis ženklas

Šaltinis:

http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/apdovanojimai/krasto_apsaugos_sistemos_apdovanojimai.html

3.5. Karinė spauda

Lietuviška karinė žiniasklaida pirmuosius žingsnius žengė daugiau nei prieš šimtą metų. Tarpukariu buvo leidžiami laikraščiai, žurnalai: „Kareivių tiesa (1914), „Kariškių žodis (1919), nuo 1920 m. – „Karys“, „Tėvynės gynėjas“ (1919), „Kardas“ (1925–1940), „Mūsų žinynas“ (1921–1940), „Trimitas“ (1920–1940) ir kiti karinės žiniasklaidos leidiniai.

1925 m. išleistas pirmasis mokslinio žurnalo „Karo archyvas“ numeris (buvo leidžiamas iki 1940 m.). Šiame žurnale publikuojami įvairūs karo, užsienio ir Lietuvos kariuomenės istorijos moksliniai tyrimai. 1993 m. žurnalas buvo atgaivintas, nuo 2003 m. jį leidžia Lietuvos karo akademija, atsakingas redaktorius dr. Gintautas Surgailis.

Išsamiau su Lietuvos karine žiniasklaida galite susipažinti iš pateikiamų naudingų nuorodų:

„Laisvai“ – kas savaitinė Lietuvos radijo laida karine tematika, skirta kariams, jų artimiesiems, visiems, besidomintiems Lietuvos kariuomene, jos istorija, aktualijomis.

„Krašto apsauga“ – kas dvi savaites leidžiamas KAM informacinis leidinys, kurio tikslas – pateikti informaciją apie svarbiausius tarptautinio karinio bendradarbiavimo įvykius, supažindinti skaitytoją su krašto apsaugos sistemos aktualijomis, karių koviniu rengimu ir dalyvavimu tarptautinėse operacijose.

„Karys“ – žurnalas kariams ir visiems, besidomintiems kariuomenės gyvenimu. Žurnalo gyvavimo pradžia – Nepriklausomybės kovų metai Lietuvoje – 1919 m. Atkurtas 1991 m.

„Kardas“ – karininkų žurnalas, įsteigtas 1925 m. ir leistas iki 1940 m. Atkurtas 1989 m. Per metus išleidžiami keturi žurnalo numeriai.

„Savanoris“ – Krašto apsaugos savanorių pajėgų (KASP) laikraštis, aprašantis savanorių kovinį rengimą, tarptautines misijas ir pratybas, ateities iššūkius.

„Kariūnas“ – Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos žurnalas, skirtas tiems, kurie nori sužinoti apie karininkų rengimą, universitetines studijas LKA ir kariūnų gyvenimą.

„Trimitas“ – Lietuvos šaulių sąjungos (LŠS) leidžiamas žurnalas, skirtas šaulių veiklai pristatyti. Per metus išleidžiami šeši žurnalo numeriai.

„Mindaugietis“ – laikraštis, atspindintis Karaliaus Mindaugo husarų bataliono (KMHB) istoriją, karių tarnybos kasdienybę. Leidžiamas nuo 1996 m.

2014 m. Krašto apsaugos ministerija, bendradarbiaudama su Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos, parengė leidinį „Ką turime žinoti apie pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms ir karo metui“. Leidinyje pateikiama informacija apie valstybės ir piliečių veiksmus, reaguojant į nelaimes, pavojus ir grėsmes taikos ir karo metu.

Sutrumpintas ir šmaikščiomis iliustracijomis (dailininkas I. Bereznickas) papildytas leidinys „Ką turime žinoti apie pasirengimą ekstremalioms situacijoms ir karo metui: rimti patarimai linksmai“, išleistas 2015 metais.

Abu leidinius galima parsisiųsti internetu:

http://www.kam.lt/lt/katurimezinoti.html

Klausimai ir temos diskusijoms su mokiniais

1. Duokite mokiniams užduotį sužinoti, koks karinis dalinys (daliniai) yra Jūsų vietovėje, kokiai kariuomenės rūšiai jis priklauso, kada vyksta atvirų durų dienos ir kt. Galite organizuoti išvyką į dalinį ar pasikviesti į mokyklą dalinio atstovą. Po susitikimo (ar išvykos) aptarkite jų įspūdžius ir įgytas žinias apie kariuomenę.
2. Duokite mokiniams užduotį surinkti informaciją apie karių kapus, esančius Jūsų gyvenamojoje vietovėje: kokios kariuomenės ir kokių tautybių kariai yra palaidoti juose, kokio karinio konflikto metu jie žuvo ir pan. Aptarkite su mokiniais, kokios buvo to karinio konflikto pasekmės Lietuvai. Galite padiskutuoti, ar reikia pagerbti žuvusius karius: prižiūrėti kapus, uždegti žvakutes ir t. t.
3. Aptarkite su mokiniais, ar jie norėtų dalyvauti Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos rengiamame karinės dainos konkurse ir duokite užduotį klasei (ar grupei) išmokti karinę dainą (šią užduotį galima atlikti kartu su muzikos mokytoju, kuris padėtų išrinkti ir išmokti dainą).
4. Aptarkite su mokiniais, kokiose aukštojo mokymo įstaigose galima įgyti karinį išsilavinimą.
5. Įsitikinkite, ar mokiniai supranta skirtumus tarp sąvokų: karys, kariūnas, karininkas.
6. Aptarkite su mokiniais, kaip Jūsų mokykla galėtų paminėti Lietuvos kariuomenės dieną.

Šaltinių, nuorodų ir rekomenduojamos literatūros sąrašas

DOKUMENTAI:

1. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. 2013 m. aktuali redakcija.
2. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo strategija. 2012 m. aktuali redakcija.
3. Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. 2013.
4. Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendroji programa. 2008.
5. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. 2012.
6. Lietuvos Respublikos piliečių rengimo valstybės gynybai strategija. 2015.
7. Lietuvos kariuomenės vizija. 2015 m. redakcija.
8. Lietuvos Respublikos karinė strategija. 2012.

MOKSLINĖS PUBLIKACIJOS (dauguma pateikiamų publikacijų turi prieigas internete):

1. Aleksa K. (ats. red.) Ką turime žinoti apie pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms ir karo metui. Vilnius, KAM, 2014.
2. Aleksa K. (ats. red.) Ką turime žinoti apie pasirengimą ekstre-

maliosioms situacijoms ir karo metui: rimti patarimai linksmai. Vilnius, KAM, 2015.

3. Ažubalis A. Matematikos taikymas Lietuvos kariuomenėje 1918–1940 m. Vilnius, LKA, 2015.

4. Ažubalis A., Builienė D., Kazlauskaitė Markelienė R. Valstybinė kalba Lietuvos kariuomenėje (1918–1940 m.). Vilnius, LKA, 2010.

5. Ažubalis A., Kazlauskaitė Markelienė R., Žilėnienė V. Karinis rengimas Lietuvos mokykloje (1929–1940). Vilnius: LKA, 2009.

6. Ažubalis A., Kazlauskaitė Markelienė R., Petrauskaitė A., Puzinavičius B., Žigaras F. Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940 m.). Vilnius, LKA, 2009.

7. Bulvičius V. Karinis valstybės rengimas. Kaunas, Kar. štabo Spaudos ir švietimo skyrius, 1939, p. 220.

8. Enciklopedinis karybos žodynas. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2008.

9. Genzelis B., Žigaras F., Kazlauskaitė Markelienė R., Petrauskaitė A. Šiuolaikinės visuomenės vertybinės orientacijos ir Lietuvos kariuomenė. Mokslinių straipsnių rinkinys. Išleido Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija ir Valstybinis pilietinio pasipriešinimo rengimo centras prie KAM. Vilnius, 2008.

10. Jasutis G., Stanaitis J. Taikos sargyboje: Lietuvos kariai tarptautinėse operacijose 1994–2014. Vilnius, KAM, 2014.

11. Katilius A., Tininis V. Lietuvos kariuomenės karių uniformos, ženklai ir vėliavos 1990–2010. Vilnius, 2014.

12. Kenstavičienė K. Karo prievolės konstituciniai pagrindai ir kai kurie ordinarinio teisinio reguliavimo konstitucingumo aspektai // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2014–2015*, t. 13, p. 193–214.

13. Lankstukas. Karas po karo. Ginkluotas antisovietinis pasipriešinimas Lietuvoje 1944–1953. Vilnius, KAM.

14. Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920. Vilnius, 2004.

15. Miniotaitė G. Kariuomenės modelio konstravimas Lietuvos politiniame diskurse // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2008*, t. 7, p. 197–214.

16. Novagrockienė J. Kario profesijos įvaizdis Lietuvoje: karių, visuomenės ir jaunimo požiūris // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2009–2010*, t. 8, p. 193–216.

17. Petrauskaitė A. (ats. red.) Globalizacijos iššūkiai ugdymo procesui: visuomenė ir kariuomenė. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius, 2013.

18. Račius E. Lietuva NATO misijoje Afganistane: tarp idealizmo ir pragmatizmo // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2009–2010*, t. 8, p. 173–192.

19. Surgailis G. Antrasis Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo pėstininkų pulkas. Monografija. Vilnius, LKA, 2014.

20. Surgailis G. Trečiasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulkas. Monografija. Vilnius, 2013.

21. Surgailis. G. Pirmasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulkas. Monografija. Išleido Vytauto Didžiojo karo muziejus ir Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija. Vilnius, 2011.

22. Surgailis G. Valstybės sienos apsauga 1990–1994 metais. Monografija. Vilnius, 2008.

23. Surgailis G. Antrojo pasaulinio karo pabėgėliai ir internuotieji Lenkijos kariai Lietuvoje (1939 09–1940). Monografija. Vilnius, 2005.

24. Surgailis G. Rusijos kariuomenės išvedimas. Monografija. Vilnius, 2005.

25. Surgailis G. Lietuvos karinis laivynas 1935–1940 m. Vilnius, 2003.

26. Šlekys D. Intelektualinė refleksija: civilių ir kariškių santykiai Lietuvoje // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2014–2015*, t. 13, p. 215–244.

27. Užurka J. Lietuvos kariuomenės atkūrimas 1988–1991. Vilnius, 2004.

28. Vaičenonis J. Lietuvos karių uniformos ir lengvieji ginklai XX amžiuje. Vilnius, 2004.

29. Vaičenonis J. Lietuvos karyba. Nuo baltų iki XXI amžiaus: kariuomenė, fortifikacija, mūšiai ir karvedžiai. Vilnius, 2011.

30. Vitkus G. (sud.) Lietuvos karai. (Lietuvos XIX–XX a. nacionalinių karų sisteminė-kiekybinė analizė). Vilnius, LKA, 2014.

31. Vitkus G. (ats. red.) Lietuvos karinė diplomatija XXI amžiuje: retrospektyva ir perspektyva. Vilnius, 2011.

Karinės žiniasklaidos internetinės svetainės:

Karo archyvas (mokslinis žurnalas):
http://www.lka.lt/lt/moksline-veikla/leidiniai/karo-archyvas.html

Metinė strateginė apžvalga (mokslinis žurnalas):
http://www.lka.lt/lt/moksline-veikla/leidiniai/lietuvos-metine-strategine-apzvalga.html

Krašto apsauga:
http://www.kam.lt/lt/naujienos_874/karine_ziniasklaida_655/krasto_apsauga_718/2015_m._krasto_apsaugos_numeriai.html

Karys:
http://www.kam.lt/lt/naujienos_874/karine_ziniasklaida_655/karys.html

Kardas:
http://www.kam.lt/lt/naujienos_874/karine_ziniasklaida_655/kardas_808.html

Savanoris:
http://www.kam.lt/lt/naujienos_874/karine_ziniasklaida_655/savanoris_826/2015_m._savanoris.html

Kariūnas:
http://www.lka.lt/lt//leidiniai/zurnalas-kariunas.html

Trimitas:
http://www.sauliusajunga.lt

Mindaugietis:
http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/mmpb/mindaugietis/bataliono_laikrastis.html

Mūsų žinynas (karo mokslų ir istorijos žurnalas 1922–1940 m.):
http://www.epaveldas.lt/vbspi/biSerial.do?biRecordId=5135

KAM leidinių archyvas:
http://www.kam.lt/lt/naujienos_874/leidiniai/leidiniai_876.html

Žodynai:
http://www.kam.lt/lt/naujienos_874/leidiniai/zodynai.html

Naudingos nuorodos:

Krašto apsaugos ministerija: www.kam.lt

Krašto apsaugos ministerijos kanalas Youtube:
http://www.youtube.com/user/KrastoApsauga

Moksleivių skyrelis Krašto apsaugos ministerijos puslapyje:
http://www.kam.lt/lt/moksleiviams/

Informacija apie KAS leidinius:
http://www.kam.lt/lt/naujienos_874/leidiniai/2015_m._isleisti_leidiniai.html

Vaizdo medžiaga (ir archyvas):
http://www.kam.lt/lt/naujienos_874/vaizdo_medziaga_2304/vaizdo_albumas_815.html

Apie LR kariuomenę nuo A iki Z:
http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/kariuomene_nuo_aiki_z.html

Informacija apie tarnybą Lietuvos kariuomenėje, būdus, karjeros galimybes:
http://www.karys.lt/

Informacija apie karo policiją:
http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/karo_policija.html

Lietuvos kariuomenės Ordinariatas:
http://www.ordinariatas.lt/

Švietimo ir mokslo ministerija:
www.smm.lt

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija:
www.lka.lt

Šaulių sąjunga:
www.sauliusajunga.lt

Lietuvos kariuomenė:
www.lietuvoskariuomene.lt

Informacinis puslapis apie tarnybą Lietuvos kariuomenėje:
http://www.karys.lt/

Radijo laida „Laisvai“:
http://www.kam.lt/lt/naujienos_874/karine_ziniasklaida_655/radijas_870.html
http://www.lrt.lt/mediateka/laidos/L/65556/laisvai_laida_kariams

Vytauto Didžiojo karo muziejus:
http://www.muziejai.lt/Muziejus.lt.asp?Db_kodas=2712

Lietuvos aviacijos muziejus:
http://www.lam.lt/lt/naujienos.html

Karo technikos ir transporto muziejus:
Olandų g. 21 A, Vilnius.
Lankymas ir ekskursijos nemokami.

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos muziejus:
Šilo g. 5 a, Vilnius.
http://www.lka.lt/lt/apie-mus/muziejus.html
Muziejus lankomas iš anksto susitarus.

Istorijos ir meno muziejus Lietuvos Didžiojo etmono Jonušo Radvilos mokomajame pulke:
Rukla, Jonavos raj.
Muziejus lankomas iš anksto susitarus.

Istorinės, karinės technikos muziejus:
S. Dariaus ir S. Girėno g. 29A, Kaunas.
http://www.transportomuziejus.lt

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio bendrosios paramos logistikos bataliono muziejus:
Vytauto g. 72, Marijampolė.
Muziejus lankomas iš anksto susitarus.

Lietuvos šaulių sąjungos muziejus:
Laisvės al. 34, Kaunas.
http://www.sauliusajunga.lt
Muziejus lankomas iš anksto susitarus.

Pirmojo pėstininkų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulko štabo bataliono Gediminaičių muziejus:
J. Kairiūkščio g. 14, Vilnius.
Muziejus lankomas iš anksto susitarus.

NACIONALINIO SAUGUMO IR GINKLUOTŲJŲ PAJĖGŲ TEMATIKOS INTEGRACIJA Į PILIETINĮ UGDYMĄ

4 SKYRIUS

Geopolitinė situacija ir besitęsiantis informacinis karas prieš Lietuvą skatina visuomenę mąstyti, kaip išugdyti atsakingą jaunąją kartą, gebančią užtikrinti šalies nacionalinį saugumą nuo vidaus ir išorės grėsmių. Nacionalinio saugumo strategijoje rašoma, kad *„būtina nacionalinio saugumo sąlyga – pilietiškai sąmoningų piliečių indėlis į šalies saugumo ir gerovės kūrimą, pasirengimas kritiniu atveju prisidėti prie jos gynybos“*[59]. Minėta sąlyga galioja ne tik valstybės saugumui nuo karinių grėsmių, bet ir apima kitas valstybės funkcionavimo sritis.

Pilietinio ugdymo svarba pabrėžiama šalies nacionalinį saugumą reglamentuojančiuose dokumentuose. Vienoje iš nuostatų, kuriomis grindžiamas Lietuvos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas, teigiama, kad *„lietuvių tauta siekė ir tebesiekia išsaugoti savo laisvę, garantuoti saugią ir laisvą raidą savo etninėje žemėje, puoselėti tautinį tapatumą ir savimonę, ugdyti prigimtines kūrybos galias ir prisidėti prie pasaulio pažangos“*[60]. Ši nuostata atskleidžia pilietinio ugdymo tikslus, akcentuodama tautinio tapatumo reikšmę asmens tapatumo formavimuisi. Nacionalinio saugumo strategijoje pabrėžiama, kad *„kultūrinis ir tautinis tapatumas yra būtina Lietuvos Respublikos valstybės išlikimo sąlyga“*[61]. Pilietinis ugdymas yra sudėtingas, holistinis ir daugiafunkcis procesas, kuriame viena iš svarbiausių jungčių yra patriotizmas, kurio *„ugdymas yra ir mokyklos privalomosios lavinimo programos sudėtinė dalis“*[62].

Krašto apsaugos temų įtraukimas į pilietinio ugdymo turinį bendrojo ugdymo mokyklose pastaruoju metu sulaukia vis didesnio populiarumo tiek tarp mokytojų, tiek tarp mokyklų vadovų. Galime teigti, kad temos, susijusios su krašto apsaugos sistema, jai keliamais tikslais ir užduotimis, vykdomomis funkcijomis, gali būti naudingos formuojant jauno, pilietiškai nusiteikusio žmogaus asmenybę.

Pilietinio ugdymo svarba mokyklose buvo suprantama jau tarpukario Lietuvoje. Vytautas Bulvičius knygoje „Karinis valstybės rengimas“ rašė: *„<...> kokią pažiūrą į karinį valstybės rengimą tautoje sukurs mokyklos, tokia pažiūra tautoje ir bus, nes bendrųjų mokyklų aparatas tautos dvasios auklėjimo srityje yra daug galingesnis, negu specialusis karinio auklėjimo aparatas“*[63].

---

[59] Nacionalinio saugumo strategija. Lietuvos Respublikos Seimas XI-2131 2012 m. birželio 26 d. Valstybės žinios, 2012, Nr. 76-3945, p. 2.

[60] Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. Lietuvos Respublikos Seimas VIII-49 1996 m. gruodžio 19 d. Valstybės žinios, 1997, Nr. 2-16, p. 2.

[61] Nacionalinio saugumo strategija. Lietuvos Respublikos Seimas XI-2131 2012 m. birželio 26 d. Valstybės žinios, 2012, Nr. 76-3945, p. 10.

[62] Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. Lietuvos Respublikos Seimas VIII-49 1996 m. gruodžio 19 d. Valstybės žinios, 1997, Nr. 2-16, p. 10.

[63] Bulvičius V. (1939). Karinis valstybės rengimas. Kaunas, Kar. Štabo spaudos ir švietimo skyrius, p. 220.

Autorius pilietinį ugdymą glaudžiai siejo su kariniu rengimu, nes ketvirtajame XX a. dešimtmetyje Lietuvoje asmens pilietiškumas buvo tiesiogiai siejamas su valstybės saugumu. Išsamiai karinio rengimo sistemą Lietuvos mokykloje 1929–1940 m. išnagrinėjo edukologai Algirdas Ažubalis, Rolanda Kazlauskaitė Markelienė ir Virginija Žilėnienė[64]. Monografijoje aptartas karinio rengimo mokymo organizavimas Nepriklausomos Lietuvos gimnazijose ir specialiosiose mokyklose 1929–1940 m. Išanalizuoti karinio rengimo integravimo su kitais mokomaisiais dalykais klausimai to meto pradžios mokyklose. Aptarti pradžios mokyklų ir gimnazijų mokytojų rengimo ir jų kvalifikacijos tobulinimo karinio rengimo srityje klausimai. Paliesta visuomeninių organizacijų, ypač Šaulių ir Skautų sąjungų, veikla šioje srityje.

Atlikta Pilietiškumo ugdymo bendrosios programos, 2015–2017 mokslo metų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų ir kitų su ugdymu mokyklose susijusių dokumentų analizė leidžia teigti, kad pilietiniam ugdymui galėtų būti skiriama daugiau dėmesio. Viena iš esamos situacijos prielaidų yra ta, kad apibūdinant švietimo misiją ir viziją[65], aktualizuojami kiti prioritetai, neužsimenama apie pilietinį ugdymą. LR Seimo patvirtintoje Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje apie *„tautinės, pilietinės Lietuvos tapatybės stiprinimą“* ir *„lietuviškosios ir Lietuvos tapatybės ir kultūros ugdymą“*[66] užsimenama tik trečiajame iš keturių strategijos tikslų.

Pilietiškumo ugdymo bendroji programa 9–10 klasėms išsami ir logiška, tačiau įvertinus laiko sąnaudas, skirtas temoms išdėstyti, kyla daug abejonių dėl proceso realumo ir efektyvumo. Didelė tikimybė, kad daugelis pateiktų temų bus praleistos arba dėstomos tik tos temos, kurios labiau žinomos mokytojui. 2015–2016 ir vėlesnių metų programoje pilietiškumo ugdymui 9–10 klasėje iškeltiems tikslams pasiekti skiriama 1 savaitinė pamoka, o tai yra mažiau nei 2008–2009 metų mokymo programoje, kurioje užsimenama apie pilietinio ugdymo temų integravimą į įvairius mokomuosius dalykus, o ir patys pilietiškumo ugdymo integravimo siekiniai yra tinkamai suformuluoti, pavyzdžiui, *„gerbti tautos ir valstybės tradicijas, jos interesus, prisidėti prie savo tautos vertybių puoselėjimo. Būti atsakingam už tautos paveldo išsaugojimą; branginti Lietuvos tautos politinę nepriklausomybę, įsipareigoti išlaikyti ir stiprinti jos valstybingumą. Suvokti, kad tautos gerovė ir išlikimas priklauso ir nuo asmeninio indėlio.“*[67] Skirtingai nei Pilietiškumo ugdymo

[64] Ažubalis A., Kazlauskaitė Markelienė R., Žilėnienė V. (2009). Karinis rengimas Lietuvos mokykloje (1929–1940). Vilnius: LKA. Prieiga internete: http://www.lka.lt/lt/moksline-veikla/leidiniai/moksliniai/p10.html

[65] Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. Lietuvos Respublikos Seimas, 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. XII-745, p. 3.

[66] Ten pat, p. 12.

[67] Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendroji programa. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas Nr. ISAK-2433, 6 priedas, p. 81.

integruojamojoje programoje, aiškumo, kurios temos galėtų būti nagrinėjamos tam tikruose mokomuosiuose dalykuose, nėra. Be to, Pilietiškumo ugdymo integruojamoji programa numato savas temas, kurios turi būti integruotos į kitus mokomuosius dalykus. Dabartinėje situacijoje, trūkstant laiko ir esant plačiam temų pasirinkimui, siūlytina mažinti dėmesį globalioms temoms, o prioritetą teikti su nacionaliniu saugumu susijusioms temoms, nes *„šalies gerovės ir raidos procesų pagrindas yra nacionalinis saugumas ir tik jį užtikrinus galima siekti šalies darnios pažangos“*[68].

Aktualios krašto apsaugos sistemai (KAS) temos, galimos įtraukti į pilietinio ugdymo procesą mokykloje, – temos susijusios su KAS ir Lietuvos ginkluotųjų pajėgų (toliau – GP) struktūra, funkcijomis, komplektavimu ir galimomis užduotimis taikos ir karo metu. Temų nagrinėjimas per pamokas padėtų mokiniams suvokti GP svarbą, formuotų teigiamą mokinių nuomonę apie GP, padėtų ugdyti tam tikrus gebėjimus, reikalingus privalomai karo tarnybai Lietuvos kariuomenėje. Temos, suteikiančios žinių apie ginkluotą ir neginkluotą pasipriešinimą galimam agresoriui, nagrinėjimas skatintų mokinius mąstyti apie jų asmeninį indėlį ir veiksmus galimo pavojaus Lietuvai akivaizdoje.

Pastaruoju metu viešojoje erdvėje periodiškai aktualiomis tampa diskusijos dėl privalomo karinio rengimo grąžinimo į mokyklą. Visuomenėje nėra vieningos nuomonės. Dažniau akcentuojamos neformaliojo ugdymo šioje srityje galimybės. Tačiau vienareikšmiškai galima teigti, kad kokybiškas pilietinis ugdymas padėtų sustiprinti visos tautos saugumą, nes *„užpuolimo, pasikėsinimo į Lietuvos teritorijos vientisumą arba jos konstitucinę santvarką atveju piliečiai ir jų savaveiksmiai dariniai imasi pilietinio pasipriešinimo veiksmų – nesmurtinio pasipriešinimo, nepaklusnumo ir nekolaboravimo su neteisėta administracija, taip pat ginkluoto pasipriešinimo“*[69]. Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas įtvirtina, kad ginkluotas pasipriešinimas yra svarbus ir jam reikia ruoštis. Ne mažiau svarbus yra ir nesmurtinis pasipriešinimas be ginklo ir visokeriopa gyventojų parama ginkluotam pasipriešinimui.

KAS aktualios temos galėtų būtų įtrauktos tiek į bendrąją ir integruotąją pilietinio rengimo programas, tiek ir į neformaliojo ugdymo veiklą. Tokiu būdu KAS temos būtų aktualizuotos ir tiems moksleiviams, kurie neformaliojo ugdymo metu nepasirinks veiklos, susijusios su nacionalinį saugumą užtikrinančių institucijų veikla. Neformaliajame ugdyme, kaip beje ir formaliajame, temas, susijusias su kariuomenės veikla, galėtų dėstyti KAS atstovai ir kariuomenės kariai

***

[68] Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. Lietuvos Respublikos Seimas. 2012 m. gegužės 15 d. Nr. XI-2015, p. 1.

[69] Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. Lietuvos Respublikos Seimas VIII-49 1996 m. gruodžio 19 d. Valstybės žinios, 1997, Nr. 2-16, p. 10.

Toliau metodinėje priemonėje mokytojų dėmesiui pateikiame penkių ekspertų – keturių KAS karininkų, turinčių nuo 8 iki 22 metų tarnybos Lietuvos kariuomenėje ir bendradarbiavimo su mokyklų bendruomenėmis patirties, ir bendrojo lavinimo mokykloje dirbančio ir gamtos mokslų daktaro laipsnį turinčio mokytojo – įžvalgas, nuomones ir pasiūlymus dėl KAS temų praktinio taikymo galimybių mokinių ugdymo procese. Ekspertų išsakytos nuomonės rodo plačias KAS aktualių temų integracijos galimybes ir įvairiakryptiškumą.

EKSPERTAS 1 pateikė įžvalgas dėl KAS aktualių temų integravimo į **Pilietiškumo ugdymo bendrąją programą**, **Pilietiškumo ugdymo integruotąją programą ir kūno kultūros mokomąjį dalyką**.

Pilietiškumo ugdymo bendroji programa. Ekspertas pateikė rekomendacijų, kokiomis temomis, susijusiomis su KAS, reikėtų papildyti Pilietiškumo ugdymo bendrąją programą. Siūlymus įtraukti papildomas temas į 9–10 klasių programą ekspertas 1 pateikė remdamasis nagrinėjamoje programoje pateikta lentele, kurioje nuostatos ir temų numeracijos pirmi du skaičiai gebėjimų skiltyje palikti iš originalios programos, siekiant parodyti pasiūlymų integravimo vietą programoje (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

KAS temų integravimas į Pilietiškumo ugdymo bendrąją programą

1. Bendruomenės pažinimas ir tyrinėjimas			
Mokinių pasiekimai			**Ugdymo gairės**
Nuostatos	**Gebėjimai**	**Žinios ir supratimas**	
Branginti Lietuvos tautos politinę nepriklausomybę, įsipareigoti išlaikyti ir stiprinti jos valstybingumą. Gerbti Konstituciją, kaip demokratijos vertybių garantą, įsipareigoti jai. Suvokti, kad tautos gerovė ir išlikimas priklauso ir nuo asmeninio indėlio.	1.6.x. Nagrinėti LR ginkluotųjų pajėgų struktūrą, komplektavimo principus ir pagrindines užduotis.	Žinoti ir paaiškinti LR ginkluotųjų pajėgų svarbą bei personalo komplektavimo būdus ir skirtumus.	Mokiniai aiškinasi ir diskutuoja: kas sudaro LR ginkluotąsias pajėgas, kokios šių pajėgų galimos užduotys, kokio tipo personalas ten tarnauja / dirba, kokie keliami reikalavimai kariams ir kokia vykdoma atranka į ginkluotąsias pajėgas. Aptariama pilietinė pareiga atlikti tarnybą kariuomenėje. Mokiniai vyksta į karinį dalinį susipažinti su karių tarnyba, gyvenimo ir rengimo sąlygomis, turima ginkluote (galima vykdyti neformaliojo ugdymo sąskaita arba naudojant laiką, skirtą pažintinei kūrybinei veiklai).

	1.6.x Nagrinėti visuotinio pilietinio pasipriešinimo koncepciją bei kiekvieno piliečio vaidmenį joje.	Žinoti ir paaiškinti visuotinio pasipriešinimo (ginkluoto ir neginkluoto) agresoriui svarbą, būdus bei savo galimą vaidmenį.	Mokiniai aiškinasi, kas yra visuotinis ginkluotas / neginkluotas pasipriešinimas, kodėl jis yra svarbus ir ką juo galima pasiekti. Mokiniai diskutuoja, koks gali būti kiekvieno jų vaidmuo šiame pasipriešinime. Mokiniai pateikia istorinių ginkluoto / neginkluoto pasipriešinimo pavyzdžių (galima sąsaja su istorija). Išvyka į KGB muziejų. (Skirti dieną neformaliajam ugdymui lankant ir kitus numatytus objektus.)

Ekspertas teigė, kad būtų labai sudėtinga integruoti įvairias su KAS susijusias temas (tiesiogiai ar per nacionalinio saugumo kontekstą) į vieną iš mokomųjų dalykų, net jei tas dalykas ir būtų karinis rengimas. Pilietiškumo ugdymas, įtrauktas į kuo didesnį mokomųjų dalykų skaičių, darytų didesnę įtaką mokiniams ir duotų geresnių rezultatų, nei pilietiškumo ugdymas tik per vieno mokomojo dalyko – pilietinis ugdymo – pamokas.

Ekspertas pripažįsta, kad galima atrasti naujų temų, iš dalies susijusių su KAS, taip pat ir panaudojant mokiniams aktualius kasdieniniame gyvenime dalykus. Buvo pateikta keletas pavyzdžių mokytojams: matematikoje gali būti naudojami uždaviniai su šaudmenų balistikos apskaičiavimu; informacinėse technologijose gali būti supažindinama su kibernetinėmis grėsmėmis; per chemijos pamokas galima trumpai supažindinti su cheminiu ginklu, jo poveikiu ir galima apsauga nuo neigiamos jo įtakos; atitinkamai biologijos pamokose galima supažindinti su biologinio ginklo samprata; fizikos pamokose galima akcentuoti branduolinio ginklo grėsmę ir panaudojimo pasekmes, siejant jas su istorine pasaulio patirtimi; į žmogaus saugos mokomąjį dalyką galima įtraukti pirmosios medicinos pagalbos mokymą ir supažindinti su savipagalbos metodais.

Apibendrindamas ekspertas išsakė nuomonę, kad daugelis temų, susijusių su KAS specifika, turėtų būti dėstomos neformaliojo ugdymo metu laisvai pasirenkamuose būreliuose. Ar tai būtų karinio rengimo būrelis, kuruojamas kariuomenės, ar Šaulių sąjungos vienetas, veikiantis kiekvienoje mokykloje, – būtent jie turėtų labiau orientuotis į KAS tematiką.

Pilietiškumo ugdymo integruotoji programa. Ekspertas 1 nurodė, jog vienas iš Pilietiškumo ugdymo integruotosios programos uždavinių – siekti, kad mokiniai „*išsiugdytų pilietines ir tautines vertybes, mokytųsi jomis grįsti savo elgesį ir veiklą asmeniniame ir viešajame*

gyvenime“[70]. Rekomenduojama pilietinį ugdymą integruoti tiek į mokomuosius dalykus pagal formaliojo ugdymo programą, tiek ir į neformalųjį ugdymą. Eksperto 1 nuomone, pastaroji programa parankesnė, nei anksčiau minėta Pilietiškumo ugdymo bendroji programa, KAS temoms integruoti į mokomuosius dalykus, geriau pagrįstos laiko sąnaudos, pateikiamas 5–8 klasių mokinių pilietinio ugdymo integravimo modelis. 2 lentelėje pateikti eksperto 1 siūlymai, kaip integruoti su KAS susijusias temas į jau egzistuojančią programą. Papildomai galima įtraukti ir kitas temas ar renginius, nebūtinai siūlomus eksperto. Eksperto pasiūlymai pabraukti (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

KAS temų įtraukimas į 5–8 klasių Pilietiškumo ugdymo integruotąją programą

1. Visuomenės pažinimas ir tyrinėjimas (5-6 klasės)			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	**Gebėjimai**	**Žinios ir supratimas**	
Branginti Lietuvos tautos politinę nepriklausomybę, įsipareigoti išlaikyti ir stiprinti jos valstybingumą. Suvokti, kad tautos gerovė ir išlikimas priklauso ir nuo asmeninio indėlio.	1.26. Paaiškinti nacių ir sovietų okupacijų pražūtingumą Lietuvos gyventojams *bei būtinybę visomis įmanomomis priemonėmis išvengti okupacijos*.	1.26.1. Nurodyti būdingiausius nacių okupacijos bruožus ir pavyzdžiais iliustruoti, kaip vyko sovietizacija Lietuvoje ir kaip buvo jai priešinamasi.	***Istorija.*** Mokiniai aiškinasi Lietuvos nepriklausomybės praradimo aplinkybes. Remdamiesi mokytojo pateikta mokomąja medžiaga, nagrinėja nacių ir sovietinių okupacijų Lietuvoje epizodus: gyventojų naikinimą, masines žydų žudynes, trėmimus ir pasipriešinimą okupantams. *Pabrėžiama okupacijos žala ir pasipriešinimo okupacijai svarba*.
Gerbti tautos ir valstybės tradicijas, jos interesus, prisidėti prie savo tautos vertybių puoselėjimo.	1.5. Susieti istorinių asmenybių, *tarp jų ir karvedžių*, veiklą su konkrečiais istorijos laikotarpiais ir ją įvertinti.	1.5.1. Pasirinktinai pateikti keletą svarbiausių savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos ir Europos istorijos asmenybių ir jų veiklos faktų.	***Istorija***. Mokiniai, remdamiesi mokytojo pateikta mokomąja medžiaga ir kitais informacijos šaltiniais (pvz., enciklopedijomis, žinynais, internetu ir kt.), nagrinėja savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos ir Europos svarbiausių istorinių asmenybių veiklą, mokosi nustatyti svarbiausius jų veiklos epizodus.

[70] Pilietiškumo ugdymo integruotoji programa. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, p. 1 (34.4 paragrafas). [Žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per internetą: htp://portalas.emokykla.lt/bup/Documents/Pradinis%20ir%20pagrindinis%20ugdymas/Pilietisku_ji_programa.pdfPara

1. Visuomenės pažinimas ir tyrinėjimas (7–8 klasės)			
Gerbti tautos ir valstybės tradicijas, jos interesus, prisidėti prie savo tautos vertybių puoselėjimo. Būti atsakingam už tautos paveldo išsaugojimą. Pripažinti kiekvienos kultūros išskirtinumą, tolerantiškai vertinti kultūrų įvairovę.	1.36. Išskirti LDK visuomenės bruožus, jos ūkinio gyvenimo, teisinės minties, švietimo, mokslo, technikos, meno raidos, *kariuomenės formavimo* ypatumus.	1.36.1. Pateikti faktų apie LDK visuomenę, teisinę mintį, ūkinį gyvenimą ir švietimo, mokslo, technikos, meno, *karybos* raidą.	***Istorija.*** Remdamiesi istorikų darbų ištraukomis, schemomis, istorijos šaltiniais ir iliustracijomis, nagrinėja LDK visuomenės bruožus, LDK statutų specifiką ir reikšmę, ūkinį gyvenimą, švietimo, mokslo, technikos, meno ir *karybos* raidą.
	1.34. Įvertinti Lietuvos valstybės santykius su kaimynais ir jos teritorinę plėtrą.	1.34.1. Apibūdinti Lietuvos valstybės santykius su kaimynais ir jos teritorinę plėtrą.	***Istorija.*** Mokiniai, remdamiesi istorijos šaltinių ir istorikų darbų ištraukomis, aiškinasi, kaip susikūrė Lietuvos valstybė, nagrinėja LDK raidą, santykius su kaimyniniais kraštais, *svarbiausius karinius laimėjimus* – lankosi muziejuose, dalyvauja išvykose.

Kūno kultūros mokomasis dalykas. Ekspertas 1 teigė nemanąs, kad kūno kultūros mokomasis dalykas labiausiai tinkama disciplina bendrai pilietiškumo ugdymo integracijai, bet atsižvelgdamas į KAS temų specifiką sutiko, kad šis mokomasis dalykas yra vienas lankstesnių KAS tematikai integruoti. Mažo fizinio intensyvumo gyvenimo būdas daro tiesioginę įtaką jaunuolių fizinei būklei. Be abejo, kariuomenėje jaunuoliai sustiprėja, bet tinkamas fizinio rengimo organizavimas mokyklose labai prisidėtų prie proceso efektyvumo.

Ekspertas 1 pateikė siūlymų argumentuodamas, kaip KAS tematikos integravimas į kūno kultūros mokomąjį dalyką galėtų stiprinti pilietiškumą ir prisidėtų prie jaunuolių parengimo karo tarnybai (ar ginkluotam pasipriešinimui karo metu). Atsižvelgiant į egzistuojančią kūno kultūros programą[71] buvo pateikti galimi integraciniai pavyzdžiai:

- *Karinės estafetės.* Tikslas – ugdyti komandinę dvasią, pasitikėjimą vienas kitu, tarpusavio pagarbą, pagalbą savo komandos nariui, siekiant nugalėti kitas komandas. Estafečių metu mokiniai susipažintų su karine įranga, pratintųsi prie jos naudojimo ir treniruotų tam tikras raumenų grupes, reikalingas karinėms užduotims atlikti. Estafetes galėtų

[71] Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendroji programa. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas Nr. ISAK-2433, 6 priedas, p. 81.

sudaryti: mokomosios granatos mėtymas, sužeistojo nešimas neštuvais, šliaužimas traukiant paskui save šaudmenų dėžę, kliūties įveikimas, šaudymas į taikinį iš „Airsoft“ ginklų ir t. t. Karines estafetes siūloma integruoti į Sporto šakų srities Judriųjų ir sportinių žaidimų pogrupį. Karines estafetes galima įtraukti į kiekvienų mokslo metų mokomąją programą, pradedant nuo 6 klasės, kasmet organizuojant vis sudėtingesnę estafetę.

- *Šaudymo sportas*. Atsižvelgiant į infrastruktūros reikalavimus ir išteklius, mokiniai galėtų lavinti įgūdžius šaudydami iš pneumatinių ginklų. Pradinių šaudymo įgūdžių įgijimas vaikystėje palengvintų taiklaus šaudymo principų mokymąsi tapus kariu ar ginkluoto pasipriešinimo dalyviu. Šaudymą reiktų integruoti į Sporto šakų sritį kaip naują sporto šaką. Rengimas galėtų vykti nuo 6 klasės, kasmet keliant reikalavimus ir sunkinant šaudymo sąlygas.
- *Orientavimosi sportas*. Šis sportas moko vaikus orientuotis vietovėje su žemėlapiu, kompasu ir elektroninėmis navigacijos sistemomis, taip pat labai padeda ugdyti ištvermę. Ši tema jau įtraukta į 5–10 klasių Kūno kultūros programą, todėl reiktų peržiūrėti tik vykdymo sąlygas ir naudoti visas išvardytas navigacijos priemones.
- *Bėgimas rikiuote su daina* (čia galima sąsaja ir su muzikos mokomuoju dalyku). Klasės bėgimas rikiuote dainuojant patriotinę dainą ugdytų ištvermę ir komandinę dvasią. Temą reikėtų integruoti į netradicinio fizinio aktyvumo modelį ir treniruoti 9–10 klases. Tikėtina, tokia pamokos dalis būtų labai įdomi ir 5–8 klasių mokiniams.
- *Ilgesnio nuotolio žygis istoriniais maršrutais*, kur žygio maršrutas, trukmė priklausytų nuo mokinio amžiaus, bendro fizinio pasirengimo. Žygis į istorinės atminties vietas sietųsi ir su istorijos mokomuoju dalyku. Dalyvavimas žygyje mokytų vaikus parinkti ir paruošti avalynę, tinkamą ilgesniems nuotoliams, ugdytų ištvermę, skatintų pagalbą silpnesniam komandos nariui ir praktiškai supažindintų su tikrais istoriniais įvykiais (leistų pajusti tų istorinių įvykių dvasią). Šią temą siūloma įtraukti į Sporto šakų srities Slidinėjimo, sparčiojo žygio, turizmo, orientavimosi sporto pogrupį. Dėstyti nuo 5 klasės, kasmet renkantis naują, ilgesnį ir sudėtingesnį maršrutą (pradedant 5 km, baigiant 30 km nuotoliu).
- *Granatos imitacijos mėtymas*. Šiuo metu programoje Sporto šakų srities Lengvosios atletikos pogrupyje, pradedant 5 klase, yra numatytos kamuoliuko mėtymo treniruotės. Ekspertas siūlo nuo 9 klasės kamuoliuką pakeisti granatos imitacija ir treniruoti mėtymą pagal palengvintas karinio pratimo sąlygas.

Eksperto 1 nuomone, siekiant minėtas temas efektyviai susieti su pilietiškumo ugdymu, privalu mokiniams išaiškinti, kodėl jie vykdo nurodytą veiklą, kaip tai svarbu, prasminga ir kaip siejasi su pilietiškumu. Siekiant unifikuoti pasiūlytų temų mokymą, turėtų būti parengtos šias temas aprašančios metodinės rekomendacijos. Eksperto nuomone, pasiūlytoms, su kariuomene susijusioms sporto šakoms populiarinti, reikėtų organizuoti varžybas, kuriose galėtų dalyvauti įvairių mokyklų mokiniai ir kariuomenės atstovai. Mokiniai, geriausiai pasirodę „kariškose“

sporto šakose, kartu su geriausius pasiekimus parodžiusiais mokiniais kitose pilietiškumo ugdymo sferose, galėtų būti kviečiami į kariškas vasaros stovyklas. Šios stovyklos būtų gera motyvacijos priemonė, ugdanti pilietiškumą ir formuojanti teigiamą požiūrį į Lietuvos kariuomenę.

Reikia paminėti, kad yra KAS sukurtas ir ŠMM leistas įgyvendinti Krašto gynybos modulis bendrojo lavinimo mokykloms. Modulio taikymas atveria galimybę pajvairinti ir praturtinti jaunimo ugdymo procesą. Parengtos krašto gynybos modulio rekomendacijos apima sveikos gyvensenos, fizinio pajėgumo ir pasirengimo įvertinimo, psichofizinių įgūdžių, lyderio savybių ir pilietiškumo ugdymo, naujų fizinių įgūdžių formavimo ir plėtojimo metodiką. Išsami informacija: http://www.kam.lt/lt/struktura_ir_kontaktai_563/kas_institucijos_567/mobilizacijos_departamentas_prie_kam/informacija/kuno_kulturos_modulis_krasto_gynyba_2664.html

EKSPERTAS 2 išsakė nuomonę dėl KAS aktualių temų integravimo į **Socialinio ugdymo programą** ir į **technologijų mokomąjį dalyką**.

Socialinio ugdymo programa. Ekspertas konstatavo, kad moksleivio socialinis ugdymas prasideda nuo bendrųjų kompetencijų, kurių tikslas praturtinti ugdymo turinį aktualiais mokiniams ir visuomenei klausimais, padėti mokiniams ugdytis gyvenimui žinių visuomenėje būtinas kompetencijas, atsakomybę už savo elgesį ir pasekmes ir priešintis neigiamai įtakai. Moksleiviui suprasti jį supantį pasaulį ir tolesnį tobulėjimosi kelią padeda šios socialinio ugdymo programos: mokymosi mokytis, komunikavimo, darnaus vystymo, sveikatos ir gyvenimo įgūdžių, kultūrinio sąmoningumo, prevencijos. Eksperto nuomone, šiuo metu KAS nėra aktyvus integracijos į bendrąjį ugdymą dalyvis. Šiuolaikiniame pasaulyje, kuriame vyrauja didelė migracija, spartūs technologiniai pokyčiai, sunku remiantis standartinėmis priemonėmis patraukti moksleivių dėmesį kariuomenės tema. Tik sėkmingas integravimas į formalųjį ir neformalųjį ugdymą ne tik supažindintų moksleivius su KAS, bet ir prisidėtų prie pilietinio rengimo šalies gynybai.

Ekspertas pateikė pavyzdžių, kaip integruoti KAS temas į socialinio ugdymo programas:

- **Mokymosi mokytis integruojamoji programa**. Mokant moksleivius mokytis ir tobulėti, galima pristatyti KAS studijų ir kvalifikacijos kėlimo sistemą, pvz., Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademiją. Moksleiviams galima paaiškinti, kokie karių ugdymo metodai yra taikomi kariuomenėje, paprašyti surasti panašumų ir skirtumų su ugdymu mokykloje.
- **Komunikavimo integruojamoji programa**. Istorijos mokomajame dalyke skirti dėmesį, siekiant pagrįsti istoriniais pavyzdžiais, kaip įvairių rūšių komunikacija gali lemti taiką ar karą skirtingais istoriniais periodais. Supažindinti moksleivius su diplomatijos samprata, svarba. Etikos mokomajame dalyke galima supažindinti su derybų teorija ir paanalizuoti istorinius įvykius, kurių taikią ar karinę eigą lėmė viena ar kita derybinė

situacija. Tuo pat metu moksleiviai mokytųsi atlikti atvejo analizę.

- **Darnaus vystymosi integruojamoji programa**. Mokiniams pristatyti, kaip kūrėsi ir vystėsi Lietuvos ginkluotosios pajėgos, kokie veiksniai tai lėmė. Kituose mokomuosiuose dalykuose, kur kalbama apie komandos sudarymą, komandinį darbą, akcentuoti, kaip tai svarbu kariuomenėje.
- **Sveikatos ir gyvenimo įgūdžių integruojamoji programa**. Supažindinti moksleivius su pirmąją medicinos pagalba, mokyti juos elgtis ekstremaliose situacijose ir karo metu[72]. Kūno kultūros pamokose organizuoti komandines varžybas (estafetes), grupinius bėgimus.
- **Kultūrinio sąmoningumo integruojamoji programa**. Galima moksleivius supažindinti su KAS tradicijomis, šventėmis, įsimintinomis datomis. Mokyklose ar klasėse (per klasės valandėles) organizuoti tradicija tapsiantį Lietuvos kariuomenės dienos – lapkričio 23-iosios – minėjimą.
- **Prevencijos integruojamoji programa**. Supažindinti moksleivius su strategine komunikacija bei informacinėmis operacijomis, jų galima nauda ir žala.

Eksperto nuomone, bendrajame ugdyme svarbu suteikti bendrų žinių ir paruošti mokinį gyvenimui, todėl nelengva KAS temas integruoti į formalųjį ugdymą, bet galima integracija ir kitomis formomis, pvz., kartu – mokiniams ir kariuomenės atstovams ar bendradarbiaujančio karinio dalinio kariams – švęsti valstybines šventes dalyvaujant renginiuose; organizuoti sukarintas vasaros stovyklas mokyklose; organizuoti parodas, pristatymus mokyklose karine tematika.

Technologijų mokomasis dalykas. Rekomenduotina kūrybiškai ieškoti galimybių moksleivius supažindinti su KAS per visus mokomuosius dalykus, tik labai svarbu pasirinkti formą ir turinį. Reikia nepamiršti, kad šiuolaikiniams moksleiviams svarbu yra naujos technologijos, internetas, todėl susidaro galimybė KAS temoms integruoti tikslingai panaudoti technologijų mokomąjį dalyką. 5–8 klasių mokiniai, kurie mokosi pagal pagrindinio ugdymo programos pirmąją dalį, kiekvienoje klasėje mokomi proporcingai paskirstant laiką mitybos, tekstilės, konstrukcinių medžiagų ir elektronikos technologijų programoms. Ekspertas 2 pateikė galimų integracijos pavyzdžių:

- *Mitybos sritis*. Mokytojas paaiškina maisto svarbą aktyvios veiklos žmogui, nurodo, kiek reikia kalorijų suvartoti, pabrėžia, kad aktyvi veikla gali trukti kelias valandas. Pateiktiems teiginiams pagrįsti pasirenkamas asmens, tarnaujančio kariuomenėje, pavyzdys. Paaiškinama, kad karys vykdo aktyvią fizinę veiklą ir ne visuomet dėl įvairiausių priežasčių jam gali būti patiektas karštas maistas. Moksleiviai supažindinami su kariniu sausuoju daviniu (MRE – meal ready to eat), kuris yra

[72] Ką turime žinoti apie pasirengimą ekstremalioms situacijoms ir karo metui. Atsakingas redaktorius dr. Karolis Aleksa. Krašto apsaugos ministerija, Vilnius, 2014. Elektroninį leidinio variantą galima parsisiųsti iš KAM svetainės.

vartojamas kariuomenėje. Parodoma, kokia MRE sudėtis, paaiškinama, kiek karys gauna kalorijų, taip pat galima palyginimui parodyti vienos paros racioną: trys sausieji daviniai ir didelis maisto krepšys, kurio paprastai nepasiimsi su savimi. Taip pat galima palyginti Lietuvoje naudojamus sausuosius davinius su kitų šalių sausaisiais daviniais

- *Tekstilės sritis*. Galima mokiniams pristatyti, kaip tekstilės technologijos naudojamos kariuomenėje. Pirmiausia – uniformos, kurias dėvi kariai. Paaiškinama, kuo naujų technologijų tekstilės uniformos skiriasi nuo paprastos uniformos. Moksleiviams paaiškinama, kad yra du esminiai uniformos tekstilės reikalavimai: medžiaga, iš kurios siuvama (pralaidi orui arba atspari trinčiai, įpjovimams), ir spalvos, skirtos susilieti su aplinka – maskuojamosios spalvos. Plačiau paaiškinama, kokios spalvos yra naudojamos (haki, multicam, atacks ir kitos). Po to pristatomos šarvinės liemenės, paaiškinama, kokios jos yra svarbios šiuolaikiniame mūšyje, iš ko gaminamos ir kokie galimi apsaugos lygiai, parodomi paprastų taktinių liemenių pavyzdžiai, nurodomos jų naudojimo galimybės. Mokiniams pademonstruojami naudojamų kariuomenėje šarvinių liemenių pavyzdžiai ir palyginami su kitų šalių naudojamomis liemenėmis (žr. 2 paveikslą).
- *Konstrukcinės medžiagos*. Mokytojas, aiškindamas temą, gali pasitelkti tokius su kariuomene susijusius konstrukcijų pavyzdžius: pirmas, dinaminės, judančios konstrukcijos – įvairiausios paskirties transportas: antžeminis – ratinis (visureigiai, įvairūs sunkvežimiai), vikšrinis (tankai, pėstininkų kovos mašinos, pėstininkų pergabenimo transportas), skraidančios priemonės (lėktuvai, sraigtasparniai, bepiločiai orlaiviai), kariniai laivai (greitaeigės valtys, lėktuvnešiai, minininkai, fregatos); taip pat paaiškinama, kuo skiriasi šarvuotoji ir nešarvuotoji technika. Antras, stacionariosios konstrukcijos – lengvų konstrukcijų pastatai, bunkeriai, vadavietės, lauko stovyklos, inžinerinės užtvaros.
- *Elektronikos technologijos*. Mokiniai supažindinami su kariuomenėje naudojama elektronine technika, pvz.: vietos nustatymo įrenginiais, radijo ryšio technika, optiniais prietaisais.

Eksperto manymu, pateikus pavyzdžių, 5–8 klasių mokiniai ne tik sužinotų, kokios technologijos yra naudojamos KAS, bet ir suprastų, kokiu tikslu ir kodėl jos svarbios karybai. Supažindinant moksleivius su naudojamomis technologijomis taip pat labai svarbu pabrėžti, kad šitos technologijos ne visuomet yra prieinamos viešajai rinkai, nes dažniausiai jos gaminamos ir bandomos kariniams tikslams, o tik po to pradedamos taikyti civiliniams poreikiams tenkinti. Vienas iš pavyzdžių – GPS (globalinė padėties nustatymo sistema), kuris pirmiausia buvo pagamintas ir pradėtas naudoti kariuomenėje.

Mokiniams, besimokantiems technologijų dalyko pagal pagrindinio ugdymo programos antrąją dalį, galima leisti ne tik išsamiau susipažinti su ginkluotosiose pajėgose naudojamomis technologijomis, bet ir leisti patiems sukurti, aprašyti kokį nors projektą, kuris galėtų būti pritaikytas KAS. Mokinius galima supažindinti su technologiniais projektais, vysto-

mais KAS. Taip pat šioje dalyje galima supažindinti su kariuomenėje naudojama ginkluote, jos klasifikacija. Eksperto nuomone, būtina suplanuoti ekskursijas į Karo technikos muziejų, karinį dalinį – kovinį batalioną, inžinerijos batalioną. Eksperto pasiūlymai pateikti lentelėje (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

KAS temų integravimas į technologijų mokomąjį dalyką

Programos dalis	Tema	Eksperto pasiūlymai	
I dalis	Mityba	Supažindinimas su sausuoju daviniu, jo sudėtimi, energetine verte	
	Tekstilės technologijos	Uniformos, naudojamos kariuomenėje	Maskuojamosios spalvos
	Konstrukcinės medžiagos	Dinaminės, judančios konstrukcijos	Stacionariosios konstrukcijos
	Elektroninės technologijos	Radijo ryšio technika, vietos nustatymo įrenginiai	Optiniai prietaisai
II dalis	Žinių gilinimas	Projektinė veikla karo technologijų srityje	
	Nauja sritis	Supažindinimas su ginkluote, jos rūšimis, paskirtimi	
	Ekskursijos	Karo technikos muziejus, Inžinerijos batalionas, karo pramonės gamyklos, įmonės	

EKSPERTAS 3 pateikė pasiūlymų, kokių temų dėstymu Lietuvos kariuomenė galėtų prisidėti prie pilietiškumo ugdymo mokykloje.

Analizuodamas įvairių moksleivių apklausų rezultatus, ekspertas atkreipė dėmesį į tai, kad moksleiviai dažnai pamini, jog pilietinio ugdymo pamokos yra nuobodžios, mažai motyvuojančios. Pilietinės visuomenės instituto 2012 m. atliktas kokybinis pilietiškumo ugdymo būklės Lietuvos mokyklose tyrimas[73] atskleidė, kad pilietinis ugdymas bendrojo lavinimo dalykų sistemoje vertinamas kaip vienas mažiau reikalingų (egzamino nėra, kartais ir pažymio nėra, o įskaitą gauna visi). Remdamasis duomenimis, ekspertas išsakė nuomonę, kad, esant tokiai situacijai, tik patrauklaus mokomojo dalyko turinio neužteks. Tam, kad įvyktų pokyčių, reikia aukštos kvalifikacijos mokytojų (ar (ir) karinių instruktorių) pastangų, nes pilietinio ugdymo mokomąjį dalyką nuvertina tiek mokytojai, tiek mokiniai. Mokiniai pasigenda ryšio tarp informacijos, gaunamos per pilietiškumo pagrindų pamokas, ir kasdienio gyvenimo. Jie kelia klausimus apie demokratinių institucijų veikimo principus, asmeninę įtaką valstybėje ir kasdieninį politinį gyvenimą, tačiau mokytojai, dėstantys pilietinio ugdymo pagrindus, nesijaučia pasirengę diskutuoti šiomis temomis.

[73] www.civitas.lt

Eksperto nuomone, turinio prasme Lietuvos kariuomenės instruktoriai galėtų pasiūlyti šias pamokas prie pilietiškumo modulio mokykloje (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Siūlomi pilietiškumo modulio užsiėmimai

Pamokos tema	Pastabos, siekiamas rezultatas
Lietuvos ginkluotosios pajėgos, jų paskirtis.	Įdomiai pristatyti krašto gynybos sistemą, pabrėžti, kad ne kariuomenė, o visi piliečiai gali ir privalo ginti savo valstybę. Pažadinti mokinių nacionalinį pasididžiavimą, analizuojant Lietuvos kariuomenės laimėtus mūšius.
Rikiuotės paskirtis, žygiavimas, veiksmai rikiuotėje stovint ir žygiuojant.	Ugdyti komandinę dvasią, paklusnumą, bendrų veiksmų darną.
Lietuvos kariuomenės simboliai, tradicijos, uniformos (Gedimino stulpai, Vytis, LDK simbolika).	Įdiegti, kad Lietuva turi senas tradicijas ir simbolius.
Taktikos pagrindai: puolimas, ataka, gynyba, stabdymo operacijos. Lietuvos karių dalyvavimas misijose. Ginkluotės demonstravimas (pagal galimybę).	Pamokoje turėtų būti pateikta istorinių pavyzdžių, susijusių su Lietuvos kariuomenės nepriklausomybės kovomis ar kitu laikotarpiu. Taip pat galima kombinuoti pamoką su kompiuteriniais žaidimais, pateikiant pavyzdžių iš žaidimų.
Išgyvenimo mūšio lauke pradžiamokslis: vandens paieška ir paruošimas vartoti; būsto susiradimas ar gamyba; ugnies įkūrimas; maisto paieška ir paruošimas vartoti.	Šių pamokų metu tiktų „Minecraft“[74] žaidimo scenarijaus panaudojimas vietoj įvado, tai sudomintų paauglius. Pamokų metu detaliai turėtų būti perteikiamas mokomasis turinys, siekiant išaiškinti, kad bendruomenės interesai turi būti aukščiau už individo.

[74] Plačiau galima pasiskaityti: https://lt.wikipedia.org/wiki/Minecraft

Šauktiniai Lietuvos kariuomenėje. Mobilizacija. Praktiniai įgūdžiai su ginklu.	Pamokos turėtų būti labai gyvos, galima cituoti straipsnius iš „Karo archyvo“[75], kur yra aprašoma, kaip atkūrus nepriklausomybę kariai buvo aprūpinami, kokiais ginklais kovojo, kur gyveno. Kaip pavyzdį galima pateikti ir Izraelio valstybės karo tarnybos modelį, kad tarnauja tiek vyrai, tiek moterys. Instruktorius privalo atskleisti karo tarnybos privalumus integruojantis į darbo rinką, Izraelio pavyzdys yra užkrečiantis, nes yra teigiama, kad karo tarnyba užtikrina labai gerą jaunų žmonių darbo efektyvumą, drausmę, kūrybingumą kuriant verslą. Jauniems žmonėms finansinės gerovės perspektyvos ateityje gali suteikti papildomą motyvaciją. Prie praktinių įgūdžių su ginklu paminėti LR Konstitucijos straipsnius, ginklo panaudojimo tvarką, supažindinti su šaunamojo ginklo padaroma žala. Pademonstruoti praktiškai, ką reiškia geras ginklo valdymas, leisti mokiniams susipažinti su ginklu, atliekant pagrindinius veiksmus: ginklo saugumo patikrinimas, ginklo užtaisymas, šaudymas, ginklo ištaisymas, ginklo išardymas.

EKSPERTAS 4 pateikė pasiūlymų dėl KAS temų integravimo **į chemijos mokomąjį dalyką**.

Ekspertas pateikė asmenines įžvalgas, kaip galėtų papildyti dvi chemijos mokomojo dalyko pamokas krašto apsaugos sistemoje aktualiomis kompetencijomis, paskaitomis ar mokomuoju turiniu. Ekspertui anksčiau neteko susidurti su pilietinio ugdymo integravimu į chemijos mokomąjį dalyką. Pateikti dviejų pamokų aprašymai yra maža dalis to, kaip galima integruoti tautinius, patriotinius aspektus į chemijos mokomojo dalyko turinį. Eksperto išsakytos mintys pateiktos lentelėje (žr. 5 lentelę).

[75] „Karo archyvas“ – tęstinis Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidinys. Mokslinis redaktorius ir sudarytojas G. Surgailis. http://www.lka.lt/lt/moksline-veikla/leidiniai/karo-archyvas.html

5 lentelė

KAS temų integravimo į chemijos mokomąjį dalyką pavyzdžiai

Pamoka	Pastabos, siekiamas rezultatas
Nuodingosios medžiagos buityje ir kariniuose konfliktuose.	Šios pamokos metu puikiai galima suderinti chemijos ir karybos dalykus. Pradėti nuo nuodingųjų medžiagų žymėjimo ir pereiti iki cheminio ginklo sukūrimo istorijos. Pamokos tikslas – mokinių sudominimas karyba, o tiksliau cheminio, biologinio, radiologinio ir branduolinio ginklo panaudojimo kariniuose konfliktuose pasekmėmis ir apsisaugojimo priemonėmis. Rekomenduojama pamoka vesti derinant su praktiniais elementais, pvz., dujokaukės paruošimas ir priežiūra, naudojami filtrai, dujokaukės užsidėjimas. Užterštos vietovės įveikimas.
Sprogmenys ir jų raida.	Šioje pamokoje pagrindinis akcentas būtų skiriamas mokinių motyvavimui siekti mokslo rezultatų garsinant Lietuvą. Pasakoti pradėti apie IX a. Tangų dinastijos laikotarpio Kinijos alchemikus, kurie įvairiausiais būdais bandė išrasti gyvenimo eliksyrą, o paieškų ir tyrimų metu, sumaišę salietrą, sierą ir anglį, pagrindinius parako elementus, išgavo sprogimą sukeliantį mišinį. Ir taip vystyti temą iki A. Nobelio premijos, pasakojant apie dinamito išradimą ir apdovanojimus Nobelio premija. Kas svarbiausia, būtina pabrėžti, kad mes lietuviai galime didžiuotis lietuvių kilmės Nobelio premijos laureatais, kurių turime net devynis: Melvin Calvin, Aronas Kliugas, Česlovas Milošas, Bernardas Lounas, Nadine Gordimer, Deividas Li, Gertrūda Elion, Sidnis Brėneris, Michael Levitt. Būtina pabrėžti, kad valstybei yra labai didelė garbė turėti mokslininkus, kurie yra Nobelio premijos laureatai, ir tik mūsų valstybės sudėtinga istorija daugeliu atvejų sąlygojo, kad visi jie buvo išeiviai iš Lietuvos. Kariuomenės atstovas galėtų pristatyti sprogmenis, naudojamus kariuomenės tikslams, pademonstruoti įvairiausias minas ir surengti pamoką lauke tema „Veiksmai patekus į minų lauką“, papildomai galima pateikti vaizdinės medžiagos apie Lietuvos karių nuveiktus darbus neutralizuojant įvairius sprogmenis, minas karo nualintame Afganistane.

EKSPERTAS 5 pateikė pasiūlymą dėl KAS aktualių temų integravimo sukūrus neformaliojo ugdymo **Karybos pagrindų programą**, taip pat pateikė įžvalgas dėl programos sąsajų su kitais mokomaisiais dalykais.

Ekspertas atkreipė dėmesį, kad neformaliojo ugdymo veikla teikia ypač daug galimybių mokinių pilietiškumui ugdytis, nes mokyklos bendruomenė kuriama kaip kartu veikiančių narių bendruomenė. Ne mažiau svarbios visuomeniškumui ir pilietiškumui ugdytis yra vaikų ir jaunimo organizacijos. Visuomenei naudinga veikla taip pat teikia daug galimybių ugdytis pilietinėms nuostatoms ir vertybėms.

Pilietinis ugdymas – nuolat kintantis procesas, kurį, eksperto nuomone, reikia tobulinti atsižvelgiant į šių dienų realijas. Atsižvelgiant į pa-

skutinio meto įvykius Ukrainoje, labai svarbus yra valstybės piliečių karinio rengimo klausimas Lietuvoje. Pagrindinė funkcija tenka kariuomenei, tačiau labai svarbi vieta čia priklauso ir mokyklai, nes būtent baigę mokyklas arba besimokantys jauni žmonės papildo Lietuvos kariuomenės gretas ar Šaulių sąjungą ir taip prisideda prie valstybės nacionalinio saugumo politikos ir gynybos įgyvendinimo. Siekiant dar labiau į procesą įtraukti mokyklas, ekspertas siūlo visose pagrindinėse, vidurinėse, gimnazijose ir profesinėse mokyklose karybos pagrindų dalyką įtraukti į neformalųjį ugdymą, pagal karybos pagrindų modulio programą 7–10 klasėms, paremtą pilietinio ugdymo bendrąja programa.

Karybos pagrindų programa. KAS temų integracija į pilietinio ugdymo programą – tai karybos pagrindų programa – pasirenkamasis (neformalusis mokymas) dalykas pagrindinių klasių mokiniams. Karybos pagrindams skiriama iš viso per mokslo metus 7, 8, 9 klasėse po 36 val., 10 klasėje – 34 val. Karybos pagrindų programa dėstoma ketverius mokslo metus. Programoje ugdomi gebėjimai ir vertybės, būtinos aktyviam tautos nariui ir piliečiui. Programoje akcentuojamas lyderio ir piliečio – kario rengimas, karo meno pažinimas. Pirmuosius dvejus metus akcentuojamos pagrindinės, bazinės programos žinios, pateikiamos nesudėtinga forma. Trečiaisiais ketvirtaisiais metais tobulinamas piliečio – kario rengimas, tobulinami individualūs kariniai įgūdžiai ir supažindinama su kolektyvinio karinio rengimo užduotimis.

Programos tikslas – supažindinti moksleivius su karybos pagrindais, ugdyti patriotizmą, pilietinį sąmoningumą, stiprinti pasitikėjimą savimi, pareigingumą, drausmę ir fizinį pasirengimą, formuoti paktinius karybos įgūdžius ir lyderio savybes.

Programos uždaviniai. Siekdami karybos pagrindų dalyko tikslo, mokiniai: pirma, įgyja supratimą apie karo meno raidą; antra, taiko pagrindines taktikas; trečia, žino ginkluotės raidą, ginklus; ketvirta, orientuojasi vietovėje; penkta, žino kario išvaizdos reikalavimus; šešta, vykdo individualius ir vieneto sudėtyje rikiuotės veiksmus; septinta, supranta ir ugdosi lyderio savybes, renka ir analizuoja įvairiuose šaltiniuose ir žiniasklaidoje pateikiamą informaciją, kritiškai ją vertina; aštunta, suvokia demokratijos, humanizmo, pilietiškumo ir tautiškumo reikšmę, laikosi bendražmogiškųjų vertybių.

Programos struktūra. Programoje ugdymo turinys pateiktas koncentrais: 7–8, 9–10 klasės. Kiekvieno koncentro turinį sudaro ugdymo procese integruojamos sritys:

1. *bendrosios žinios*, kurios apima mokinių nuostatas, gebėjimus ir žinias, kurių reikia norint suprasti Lietuvos krašto apsaugos sistemos (KAS) tikslą, uždavinius (taikos ir karo meto) ir struktūrą; pagrindinius Lietuvos kariuomenės (LK) veiklą reglamentuojančius teisės aktus; karinius laipsnius ir kt., analizuojant ir nagrinėjant LK, NATO, ES vaidmenį užtikrinant taiką ir saugumą Lietuvoje ir pasaulyje;
2. *karo menas*, apimantis mokinių nuostatas, gebėjimus ir žinias,

kurių reikia analizuojant karo meną, taktiką, ginklų raidą, orientavimąsi vietovėje, veiksmus rikiuotėje be ginklo;

3. *lyderystė*, apimanti mokinių nuostatas, gebėjimus ir žinias, reikalingas suprasti ir taikyti lyderio savybes vadovaujant grupei;

4. *piliečio – kario ugdymas* apima mokinių nuostatas, gebėjimus ir žinias, kurių reikia analizuojant kovas dėl laisvės ir nepriklausomybės nuo valstybės sukūrimo iki šių dienų, ugdant pagarbą lietuvių tautos savitumui, dalyvaujant pilietinėse akcijose ir visuomeninėje veikloje.

Karybos pagrindų programos sąsajos su kitais mokomaisiais dalykais. Karybos pagrindų programos uždaviniams siekti naudojamos įvairių ugdymo sričių integracijos galimybės (pagal pilietinio ugdymo programą):

- **su doriniu ugdymu** karybos pagrindų dalyką sieja bendras siekis ugdyti atsakingą tautos ir pilietinės visuomenės narį, gebantį savo veiksmus grįsti visuomeniniu nuovokumu ir dorinėmis nuostatomis;
- **su gimtąja kalba** karybos pagrindų programą sieja bendras siekis rūpintis žodine ir rašytine asmens raiška. Per karybos pagrindų pamokas diskutuojant, argumentuojant, oponuojant, nagrinėjant, interpretuojant turėtų būti kryptingai ugdoma kalbinė asmens kultūra. Šias sritis sieja ir politinis, socialinis bei kultūrinis literatūros tekstų kontekstas;
- **su užsienio kalbomis** karybos pagrindų programą sieja siekis aiškintis kitų tautų ir valstybių politinio, socialinio, ūkinio ir kultūrinio gyvenimo bruožus; tarpkultūriškumo ugdymas;
- **su gamtamoksliniu ugdymu** ir **matematika** karybos pagrindų programą sieja bendras siekis ugdyti loginį mąstymą; visuomenės ir gamtos reiškiniams tirti taikomi matematiniai metodai; gamtos mokslams būdingas dėmesys faktinei medžiagai, duomenų patikimumui, interpretacijos pagrįstumui;
- **su informacinėmis technologijomis** karybos pagrindų programą sieja bendri siekiai ugdyti mokinių gebėjimus ieškoti, analizuoti, kritiškai vertinti, apibendrinti ir perteikti informaciją kitiems;
- **su istorija ir menais** sieja karo menas, kuris apima mokinių nuostatas, gebėjimus ir žinias, kurių reikia analizuojant karo meną, t. y. žymių Lietuvos karo mūšių analizė ir vertinimas.

Galutinis rezultatas, pasiekiamas baigus programą, – tai, kad mokiniai gerbia įstatymus, vadovaujasi teisingumo principais, suvokia teisės aktų laikymosi svarbą ir reikšmę kiekvienam piliečiui. Puoselėja tautinę savigarbą, patriotizmą ir pilietiškumą. Suvokia komandinio darbo, bendradarbiavimo, savisaugos, pagalbos draugui svarbą. Puoselėja pagarbą gyvybei. Suvokia grupės lyderio vertę, jaučia pagarbą vyresniam, pripažįsta ir gerbia vienas kito teises ir laisves. Siekia būti atsakingi, įsipareigoję, informuoti ir aktyvūs pilietinės visuomenės nariai. Argumentuotai priima sprendimus, įsiklauso į kitokią nuomonę apie nagrinėjamus įvykius ir kritiškai ją vertina. Rodo iniciatyvą aktyviai veikti grupėje ir atsakomybę priimant sprendimus. Gerbia tautos ir valstybės tradicijas, jos interesus, prisideda prie savo tautos vertybių puoselėjimo. Įsipareigoja skleisti demo-

kratijos vertybes ir principus asmeniniame ir visuomeniniame gyvenime. Suvokia, kad nuo asmeninio indėlio priklauso tautos bei valstybės gerovė ir išlikimas. Jaučia atsakomybę už Lietuvos valstybės ir joje gyvenančių tautų gerovę. Siekia geriau pažinti kitas kultūras ir jomis domėtis.

***

Apibendrinus ekspertų išsakytas nuomones ir šios knygos autorių turimą praktinę patirtį, galima teigti, kad integravus KAS temas į mokomuosius dalykus mokykloje, susidarytų galimybė papildyti mokinių žinias apie nacionalinį saugumą, valstybės gynybą, būtų formuojamos ir stiprinamos patriotinės ir pilietinės nuostatos, formuojama teigiama nuomonė apie Lietuvos Respublikos ginkluotąsias pajėgas.

Šaltinių, nuorodų ir rekomenduojamos literatūros sąrašas

DOKUMENTAI:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. 1992.
2. LR krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas. 2014 m. aktuali redakcija.
3. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. 2013 m. aktuali redakcija.
4. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo strategija. 2012.
5. Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. 2013.
6. Pilietiškumo ugdymo integruotoji programa. 2008.
7. Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendroji programa. 2008.
8. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. 2012.
9. Lietuvos Respublikos piliečių rengimo valstybės gynybai strategija. 2015.

MOKSLINĖS PUBLIKACIJOS (dauguma rekomenduojamų publikacijų yra internete):

1. Ažubalis A., Kazlauskaitė Markelienė R., Žilėnienė V. Karinis rengimas Lietuvos mokykloje (1929–1940). Vilnius, LKA, 2009.
2. Birgelytė A., Stanaitis S., Gerulaitis Š. Pilietinių vertybių raiška geografijos vadovėliuose // *Tiltai,* 2012, 1, p. 159–174.
3. Bulvičius V. (1939). Karinis valstybės rengimas. Kaunas, Kar. Štabo spaudos ir švietimo skyrius.
4. Jašinauskas L., Zaleskienė I. Tautinių ir pilietinių vertybių sklaida bendrojo ugdymo mokyklų socialinio ir dorinio ugdymo vadovėliuose // *Pedagogika*, 2012, t. 107, p. 66–73.
5. Kazlauskaitė Markelienė R., Petrauskaitė A. Pilietinė visuomenė ir nacionalinis saugumas: teorinė problemos apžvalga // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2010–2011*, t. 9, p. 235–253.

6. Laurėnas V. Lietuvos aukštojo mokslo reforma ir nacionalinio saugumo aktualijos // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2010–2011*, t. 9, p. 211–234.

7. Nazelskis E. Visuomenės švietimas ir nacionalinis saugumas // *Acta Paedagogica Vilnensia*, 2001.

8. Pavilionis Ž. Pirmasis Lietuvos dešimtmetis Europos Sąjungoje: tarp metapolitinių vertybių ir „pragmatinės“ politikos // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2013–2014*, t. 12, p. 53–72.

Naudingos nuorodos:

Krašto apsaugos ministerija. www.kam.lt

Švietimo ir mokslo ministerija. www.smm.lt

Lietuvos karo akademija. www.lka.lt

Šaulių sąjunga. www.sauliusajunga.lt

Lietuvos kariuomenė. www.lietuvoskariuomene.lt

Informacinis puslapis apie tarnybą Lietuvos kariuomenėje. http://www.karys.lt/

Vytauto Didžiojo karo muziejus. http://www.muziejai.lt/Muziejus.lt.asp?Db_kodas=2712

Lietuvos aviacijos muziejus. http://www.lam.lt/lt/naujienos.html

Pilietinės visuomenės institutas. http://www.civitas.lt/

Pilietiškumo, demokratijos ir teisės programų centras. http://www.pdt.lt/

NATO energetinio saugumo kompetencijos centras. http://enseccoe.org/en/home.html

PRIEDAI

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJA

(Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume)[1]

1 straipsnis

Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika.

3 straipsnis

Niekas negali varžyti ar riboti Tautos suvereniteto, savintis visai Tautai priklausančių suverenių galių.

Tauta ir kiekvienas pilietis turi teisę priešintis bet kam, kas prievarta kėsinasi į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką.

8 straipsnis

Valstybinės valdžios ar jos institucijos užgrobimas smurtu laikomi antikonstituciniais veiksmais, yra neteisėti ir negalioja.

94 straipsnis

Lietuvos Respublikos Vyriausybė:

1) tvarko krašto reikalus, saugo Lietuvos Respublikos teritorijos neliečiamybę, garantuoja valstybės saugumą ir viešąją tvarką;

2) vykdo įstatymus ir Seimo nutarimus dėl įstatymų įgyvendinimo, taip pat Respublikos Prezidento dekretus;

3) koordinuoja ministerijų ir kitų Vyriausybės įstaigų veiklą;

4) rengia valstybės biudžeto projektą ir teikia jį Seimui; vykdo valstybės biudžetą, teikia Seimui biudžeto įvykdymo apyskaitą;

5) rengia ir teikia Seimui svarstyti įstatymų projektus;

6) užmezga diplomatinius santykius ir palaiko ryšius su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis;

7) vykdo kitas pareigas, kurias Vyriausybei paveda Konstitucija ir kiti įstatymai.

135 straipsnis

Lietuvos Respublika, įgyvendindama užsienio politiką, vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis, siekia užtikrinti šalies saugumą ir nepriklausomybę, piliečių gerovę ir pagrindines jų teises bei laisves, prisideda prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo.

Lietuvos Respublikoje karo propaganda draudžiama.

[1] Pateikiami Konstitucijos straipsniai, reglamentuojantys LR nacionalinio saugumo klausimus. Visą dokumentą žr. http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm (2015 12 01)

142 straipsnis

Seimas įveda karo padėtį, skelbia mobilizaciją ar demobilizaciją, priima sprendimą panaudoti ginkluotąsias pajėgas, kai prireikia ginti Tėvynę arba vykdyti Lietuvos valstybės tarptautinius įsipareigojimus. Ginkluoto užpuolimo atveju, kai kyla grėsmė valstybės suverenumui ar teritorijos vientisumui, Respublikos Prezidentas nedelsdamas priima sprendimą dėl gynybos nuo ginkluotos agresijos, įveda karo padėtį visoje Valstybėje ar jos dalyje, skelbia mobilizaciją ir teikia šiuos sprendimus tvirtinti artimiausiam Seimo posėdžiui, o tarp Seimo sesijų – nedelsdamas šaukia neeilinę Seimo sesiją. Seimas patvirtina arba panaikina Respublikos Prezidento sprendimą.

144 straipsnis

Jeigu Valstybėje iškyla grėsmė konstitucinei santvarkai ar visuomenės rimčiai, Seimas gali visoje valstybės teritorijoje ar jos dalyje įvesti nepaprastąją padėtį. Jos trukmė – iki šešių mėnesių. Tarp Seimo sesijų neatidėliotinais atvejais tokį sprendimą turi teisę priimti Respublikos Prezidentas, kartu šaukdamas neeilinę Seimo sesiją svarstyti šio klausimo. Seimas patvirtina arba panaikina Respublikos Prezidento sprendimą.

Nepaprastąją padėtį reguliuoja įstatymas.

JUNGTINIŲ TAUTŲ CHARTIJA

(Įsigaliojo 1945 m. spalio 24 d. Lietuva Jungtinių Tautų nare tapo 1991 m. rugsėjo 17 d.)[2]

„Mes, Jungtinių Tautų Tautos, pasiryžusios

išgelbėti būsimas kartas nuo karo rykštės, kuris du kartus vienos kartos žmonėms atnešė neapsakomų kančių, ir

vėl įtvirtinti tikėjimą pagrindinėmis žmogaus teisėmis, jo asmenybės orumu bei verte, lygiomis vyrų ir moterų, ir didelių bei mažų tautų teisėmis, ir

sudaryti sąlygas, kuriomis galėtų būti laikomasi teisingumo ir įsipareigojimų, numatytų tarptautinėse sutartyse bei kituose tarptautinės teisės šaltiniuose, ir

skatinti socialinę pažangą ir kurti geresnes laisvo gyvenimo sąlygas,

ir šiais tikslais

būti pakančios ir taikiai gyventi kartu geros kaimynystės dvasia, ir

suvienyti mūsų jėgas tarptautinei taikai bei saugumui palaikyti, ir,

laikantis principų ir nustatant metodus, užtikrinti, kad ginklų jėga būtų naudojama tik siekiant bendro tikslo, ir

panaudoti tarptautines institucijas visų tautų ekonominei bei socialinei pažangai skatinti,

nusprendėme suvienyti mūsų pastangas šiems tikslams pasiekti.

Todėl mūsų vyriausybės per atstovus, susirinkusius San Francisko mieste ir pateikusius patikrintus tinkamus įgaliojimus, pritarė šiai Jungtinių Tautų Chartijai ir ja įsteigė tarptautinę organizaciją, pavadintą „Jungtinės Tautos“.

I SKYRIUS
TIKSLAI IR PRINCIPAI

1 straipsnis

Jungtinių Tautų tikslai yra:

1. Palaikyti tarptautinę taiką bei saugumą ir imtis veiksmingų kolektyvinių priemonių, siekiant užkirsti kelią grėsmei taikai ir ją pašalinti, sustabdyti agresijos veiksmus arba kitus taikos pažeidimus bei taikiomis priemonėmis, remiantis teisingumo ir tarptautinės teisės principais, sureguliuoti arba išspręsti tarptautinius ginčus arba situacijas, dėl kurių gali būti pažeista taika.
2. Plėtoti draugiškus tautų santykius, grindžiamus tautų lygiateisiškumo ir laisvo apsisprendimo principu, taip pat imtis kitų reikiamų priemonių visuotinei taikai stiprinti.
3. Įgyvendinti tarptautinį bendradarbiavimą sprendžiant ekonominio, socialinio, kultūrinio ir humanitarinio pobūdžio tarptautines problemas, ugdant ir skatinant pagarbą visoms žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms, nepaisant skirtingos rasės, lyties, kalbos bei religijos.
4. Būti centru, vienijančiu tautų veiksmus šiems bendriems tikslams įgyvendinti.

[2] Pateikiamos tik ištraukos (atskiri straipsniai) iš JT Chartijos. Visą dokumentą žr. https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.DD12C52B498E

2 straipsnis

Organizacija ir jos narės, siekdamos įgyvendinti 1 straipsnyje nurodytus tikslus, veikia remdamosi šiais principais:

1. Organizacija grindžiama visų jos narių suverenios lygybės principu.
2. Visos narės tam, kad visoms būtų užtikrintos teisės ir dėl narystės Organizacijoje nauda, sąžiningai vykdo pagal šią Chartiją jų prisiimtus įsipareigojimus.
3. Visos narės tarptautinius ginčus sprendžia taikiomis priemonėmis taip, kad nekeltų grėsmės tarptautinei taikai bei saugumui ir teisingumui.
4. Visos narės tarptautiniuose santykiuose susilaiko nuo grasinimo jėga ir jos panaudojimo tiek prieš kurios nors valstybės teritorinį vientisumą arba politinę nepriklausomybę, tiek kuriuo kitu būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų tikslais.
5. Visos narės teikia Jungtinėms Tautoms visokeriopą pagalbą bet kurioje veikloje, kurios ji imasi vadovaudamasi šia Chartija, ir susilaiko nuo pagalbos teikimo bet kuriai valstybei, prieš kurią Jungtinės Tautos imasi prevencinių arba prievartos veiksmų.
6. Organizacija užtikrina, kad valstybės, kurios nėra Jungtinių Tautų narės, remtųsi šiais principais, jei tai būtina siekiant tarptautinės taikos ir saugumo.
7. Jokia šios Chartijos nuostata nesuteikia Jungtinėms Tautoms teisės kištis į reikalus, kurie iš esmės priklauso kiekvienos valstybės vidaus jurisdikcijai, ir neįpareigoja narių tokius reikalus spręsti pagal šią Chartiją; tačiau šis principas netrukdo taikyti prievartos priemones pagal VII skyrių.

VII SKYRIUS
VEIKSMAI, KAI KYLA GRĖSMĖ TAIKAI, JI PAŽEIDŽIAMA AR ĮVYKDOMI AGRESIJOS AKTAI

39 straipsnis

Saugumo Taryba nustato grėsmės taikai, jos pažeidimo ar agresijos akto pavojų ir teikia rekomendacijas arba sprendžia, kokių reikia imtis priemonių pagal 41 ir 42 straipsnius siekiant palaikyti arba atkurti tarptautinę taiką bei saugumą.

41 straipsnis

Saugumo Taryba gali nuspręsti, kokių priemonių, nesusijusių su ginkluotosios jėgos naudojimu, turi būti imamasi jos sprendimams vykdyti, taip pat gali pareikalauti, kad Jungtinių Tautų narės taikytų šias priemones. Tai gali būti visiškas arba dalinis ekonominių santykių, geležinkelio, jūrų, oro, pašto, telegrafo, radijo ir kitokių ryšių bei susisiekimo nutraukimas, taip pat diplomatinių santykių nutraukimas.

42 straipsnis

Jeigu, Saugumo Tarybos nuomone, 41 straipsnyje numatytų priemonių gali nepakakti arba jau nepakanka, ji, pasinaudodama oro, jūrų bei sausumos pajėgomis, gali imtis veiksmų, kurių reikia tarptautinei taikai bei saugumui palaikyti arba atkurti. Tokie veiksmai gali būti demonstracijos, blokada ir kitokios Jungtinių Tautų narių oro, jūrų bei sausumos pajėgų operacijos.

43 straipsnis

1. Visos Jungtinių Tautų narės, prisidėdamos prie tarptautinės taikos ir saugumo palaikymo, Saugumo Tarybos reikalavimu ir remdamosi specialiu susitarimu ar susitarimais, įsipareigoja suteikti ginkluotąsias pajėgas, pagalbą bei atitinkamas aptarnavimo priemones, įskaitant tranzito teisę, kurios būtinos tarptautinei taikai bei saugumui palaikyti.

2. Toks susitarimas ar susitarimai nustato ginkluotųjų pajėgų skaičių ir rūšis, jų parengtį bei bendrą jų išsidėstymo vietą ir teikiamų aptarnavimo priemonių ir pagalbos pobūdį.

3. Saugumo Tarybos iniciatyva derybos dėl susitarimo ar susitarimų turi vykti kuo trumpiau. Susitarimai sudaromi tarp Saugumo Tarybos ir valstybių narių arba tarp Saugumo Tarybos ir valstybių narių grupių ir pateikiami ratifikuoti juos pasirašiusioms valstybėms, remiantis jų atitinkamomis konstitucinėmis procedūromis.

44 straipsnis

Nusprendusi panaudoti jėgą, Saugumo Taryba, prieš pareikalaudama, kad Taryboje neatstovaujama valstybė narė, vykdydama pagal 43 straipsnį prisiimtus įsipareigojimus, suteiktų savo ginkluotąsias pajėgas, turi pakviesti tą narę, jai pageidaujant, dalyvauti priimant Saugumo Tarybos sprendimus dėl jos ginkluotųjų pajėgų dalinių panaudojimo.

45 straipsnis

Siekiant sudaryti galimybę Jungtinėms Tautoms imtis skubių karinių priemonių, jos narių nacionalinių karinių oro pajėgų daliniai turi būti pasirengę skubiems jungtiniams tarptautiniams prievartos veiksmams. Šių dalinių dydį ir parengties laipsnį bei jų jungtinių veiksmų planus nustato Saugumo Taryba, Karo štabo komiteto padedama, kaip tai nurodyta specialiame susitarime ar susitarimuose, nurodytuose 43 straipsnyje.

46 straipsnis

Ginkluotųjų pajėgų panaudojimo planus sudaro Saugumo Taryba, Karo štabo komiteto padedama.

48 straipsnis

1. Visos Jungtinių Tautų narės arba Saugumo Tarybos sprendimu kai kurios iš jų turi imtis veiksmų, kad būtų įgyvendinti Saugumo Tarybos sprendimai dėl tarptautinės taikos bei saugumo palaikymo.

2. Jungtinių Tautų narės įgyvendina šiuos nutarimus tiesiogiai, taip pat savo veiksmais per atitinkamas tarptautines institucijas, kurių narės jos yra.

49 straipsnis

Jungtinių Tautų narės turi vieningai teikti tarpusavio pagalbą įgyvendinant priemones, dėl kurių sprendimą priėmė Saugumo Taryba.

50 straipsnis

Jeigu Saugumo Taryba prieš kurią nors valstybę imasi prevencinių ar prievartos priemonių, bet kuri kita valstybė, nesvarbu, ar ji yra Jungtinių Tautų narė, ar ne, susidūrusi su ypatingomis ekonominėmis problemomis, kilusiomis dėl minėtų priemonių vykdymo, turi teisę konsultuotis su Saugumo Taryba dėl šių problemų sprendimo.

51 straipsnis

Jokia šios Chartijos nuostata neriboja prigimtinės teisės imtis individualios ar kolektyvinės savigynos, jei įvykdomas Jungtinių Tautų narės ginkluotas užpuolimas, tol, kol Saugumo Taryba nesiima būtinų priemonių tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti. Valstybės narės nedelsdamos praneša Saugumo Tarybai apie priemones, kurių jos ėmėsi, įgyvendindamos šią savigynos teisę, ir kurios jokiu būdu nedaro įtakos Saugumo Tarybos įgaliojimams bei atsakomybei pagal šią Chartiją bet kuriuo metu imtis veiksmų, kurie, jos manymu, yra reikalingi tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti ar atkurti.

ŠIAURĖS ATLANTO SUTARTIS[3]

„Šios Sutarties Šalys patvirtina savo tikėjimą Jungtinių Tautų Chartijos tikslais ir principais bei troškimą taikiai sugyventi su visomis tautomis ir visomis vyriausybėmis. Jos yra įsipareigojusios saugoti savo tautų laisvę, bendrą paveldą ir civilizaciją, grindžiamą demokratijos, asmens laisvės bei teisės viešpatavimo principais. Jos siekia didinti stabilumą ir gerovę Šiaurės Atlanto regione. Jos yra pasiryžusios suvienyti savo pastangas kolektyvinės gynybos bei taikos ir saugumo išsaugojimo labui.

Todėl šioje Šiaurės Atlanto Sutartyje jos s u s i t a r ė:

1 straipsnis

Šalys įsipareigoja, kaip nustatyta Jungtinių Tautų Chartijoje, bet kokį tarptautinį ginčą, kuriame jos gali dalyvauti, spręsti taikiu būdu taip, kad tarptautinei taikai, saugumui bei teisingumui neiškiltų pavojus, ir savo tarptautiniuose santykiuose susilaikyti nuo grasinimo jėga ar jėgos panaudojimo bet kuriuo būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų tikslais.

2 straipsnis

Šalys prisidės prie tolesnio taikių ir draugiškų tarptautinių santykių plėtojimo stiprindamos savo laisvas institucijas, siekdamos geresnio principų, kuriais grindžiamos tos institucijos, supratimo bei plėtodamos stabilumo ir gerovės sąlygas. Jos stengsis pašalinti prieštaravimus savo tarptautinėje ekonominėje politikoje bei skatins bet kurių iš jų arba jų visų ekonominį bendradarbiavimą.

3 straipsnis

Kuo efektyviau siekdamos šios Sutarties tikslų, Šalys, kiekviena atskirai ir kartu, nuolatinėmis ir veiksmingomis savo pačių bei tarpusavio paramos priemonėmis palaikys ir plėtos individualų ir kolektyvinį pajėgumą ginkluotam užpuolimui atremti.

4 straipsnis

Šalys tarpusavyje konsultuosis, jeigu bet kurios iš jų nuomone, kiltų grėsmė bet kurios Šalies teritoriniam vientisumui, politinei nepriklausomybei ar saugumui.

5 straipsnis

Šalys susitaria, kad vienos ar kelių iš jų ginkluotas užpuolimas Europoje ar Šiaurės Amerikoje bus laikomas jų visų užpuolimu, ir todėl susitarė, kad tokio ginkluoto užpuolimo atveju kiekviena iš jų, įgyvendindama individualios ar kolektyvinės savigynos teisę, pripažintą Jungtinių Tautų Chartijos 51 straipsnyje, nedelsdama suteiks pagalbą užpultai ar užpultoms Šalims, individualiai ir kartu su kitomis Šalimis, imdamasi tokių veiksmų, kokie atrodys būtini, įskaitant ginkluotos jėgos panaudojimą, Šiaurės Atlanto regiono saugumui atkurti ir palaikyti.

Apie kiekvieną tokį ginkluotą užpuolimą bei visas priemones, kurių buvo imtasi užpuolimo atveju, nedelsiant pranešama Saugumo Tarybai. Tos priemonės nutraukiamos po to, kai Saugumo Taryba imasi priemonių, būtinų atkurti ir palaikyti tarptautinę taiką ir saugumą.

---

[3] Šiaurės Atlanto sutarties visą tekstą galite rasti internetinėje svetainėje: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=228603&p_query=&p_tr2=

6 straipsnis

5 straipsnyje vartojama sąvoka „vienos ar kelių Šalių ginkluotas užpuolimas“ reiškia ginkluotą užpuolimą:

bet kurios Šalies teritorijos Europoje ar Šiaurės Amerikoje, Prancūzijos Alžyro Departamentų, Turkijos teritorijos arba salų, esančių bet kurios iš Šalių jurisdikcijoje Šiaurės Atlanto regione į šiaurę nuo Vėžio atogrąžos;

bet kurios iš Šalių pajėgų, laivų ar orlaivių, kai šie yra tose teritorijose ar virš jų, ar bet kuriame kitame Europos regione, kur Sutarties įsigaliojimo dieną yra dislokuotos bet kurios iš Šalių okupacinės pajėgos, arba Viduržemio jūroje ar Šiaurės Atlanto regione į šiaurę nuo Vėžio atogrąžos.

SAUGI EUROPA GERESNIAME PASAULYJE
EUROPOS SAUGUMO STRATEGIJA[4]

Įvadas

Europa niekada nebuvo tokia klestinti, saugi ir laisva, kokia ji yra šiandien. 20-to amžiaus pirmoje pusėje vykusį smurtą pakeitė Europos istorijoje precedento neturintis taikos ir stabilumo laikotarpis.

Europos Sąjungos sukūrimas buvo esminis įvykis šiame procese. ES pakeitė valstybių santykius ir mūsų piliečių gyvenimą. Europos šalys yra įsipareigojusios taikiai spręsti ginčus ir bendradarbiauti bendrose institucijose. Per šį laikotarpį, laipsniškai įtvirtinant teisinės valstybės principus ir demokratiją, autoritariniai režimai buvo pakeisti saugios, stabilios ir dinamiškos demokratijos principais grindžiamomis valstybėmis. Po kelių iš eilės plėtros etapų suvienyto ir taikaus žemyno vizija virsta realybe.

Jungtinės Amerikos Valstijos suvaidino labai svarbų vaidmenį Europos integracijos ir Europos saugumo srityse, visų pirma pasitelkiant NATO. Po Šaltojo karo Jungtinės Amerikos Valstijos dominuoja karinėje srityje. Tačiau šiandienos sudėtingų problemų pati viena negali išspręsti nė viena šalis.

Europa vis dar susiduria su grėsmėmis ir problemomis saugumo srityje. Įsiliepsnojęs konfliktas Balkanuose priminė, kad tebesama karo grėsmės žemyne. Praėjusį dešimtmetį pasaulyje nebuvo tokio regiono, kuris nebūtų paveiktas ginkluoto konflikto. Dauguma iš šių konfliktų kilo valstybių viduje, o ne tarp valstybių, ir dauguma aukų buvo civiliai.

Pastarąjį dešimtmetį Europos pajėgos buvo dislokuotos tokiose tolimose vietovėse kaip Afganistanas, Rytų Timoras ir Kongo Demokratinė Respublika. Dėl vis didesnio Europos interesų bendrumo ir ES savitarpio solidarumo Europos Sąjunga vis labiau pasitikima ir jos veiksmingumas yra pripažįstamas. Europa turėtų būti pasirengusi dalytis atsakomybe už saugumą pasaulyje ir dalyvauti kuriant geresnį pasaulį.

Šiandienos sudėtingų problemų pati viena negali išspęsti nė viena šalis.

Akivaizdu, kad Europos Sąjunga, vienijanti 25 valstybes nares, turinti daugiau kaip 450 milijonų gyventojų ir pagaminanti ketvirtadalį pasaulio bendrojo nacionalinio produkto (BNP), yra pasaulinio lygio dalyvė... ji turėtų būti pasirengusi dalytis atsakomybe už saugumą pasaulyje ir dalyvauti kuriant geresnį pasaulį.

I. SAUGUMO APLINKA: PASAULINIAI IŠŠŪKIAI IR PAGRINDINĖS GRĖSMĖS

Pasauliniai iššūkiai

Laikotarpis po Šaltojo karo pasižymi vis labiau atsiveriančiomis sienomis ir neatsiejamai susijusiais vidaus bei išorės saugumo aspektais. Prekybos ir investicijų srautai, technologinė plėtra ir demokratijos plitimas užtikrino laisvę ir gerovę daugeliui žmonių. Kiti globalizaciją suvokė kaip frustracijos ir neteisingumo priežastį. Šie pokyčiai taip pat padidino nevalstybinių grupių galimybes dalyvauti tarptautiniuose reikaluose. Jie taip pat padidino Europos priklausomumą nuo tarpusavyje sujungtų infrastruktūrų transporto, energetikos, informacijos ir kitose srityse; tokiu būdu padidėjo ir Europos pažeidžiamumas šiose srityse.

[4] Saugi Europa geresniame pasaulyje. Europos saugumo strategija. 2003. Visą dokumento tekstą žr.: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIILT.pdf

Nuo 1990 m. beveik 4 milijonai žmonių, iš kurių – 90 % civiliai, žuvo karuose. Daugiau kaip 18 milijonų žmonių visame pasaulyje paliko savo namus dėl konflikto šalyje.

Daugelyje besivystančių šalių skurdas ir ligos sukelia nenusakomas kančias ir verčia neatidėliotinai spręsti saugumo klausimus. Beveik 3 milijardai žmonių, t. y. pusė pasaulio gyventojų, turi išgyventi turėdami mažiau kaip 2 eurus per dieną. 45 milijonai žmonių kasmet miršta iš bado ir dėl nepakankamos mitybos. AIDS šiuo metu yra viena iš daugiausiai niokojančių padarinių per visą žmonijos istoriją sukeliančių pandemijų, prisidedančių prie visuomenių žlugimo. Naujos ligos gali greitai plisti ir tapti pasaulinėmis grėsmėmis. Į pietus nuo Sacharos esančios šalys šiandien yra skurdesnės nei buvo prieš 10 metų. Daugeliu atvejų ekonominės nesėkmės susijusios su politinėmis problemomis ir smurtiniais konfliktais.

Saugumas yra išankstinė vystymosi sąlyga. Konfliktas ne tik sunaikina infrastruktūrą, įskaitant socialinę infrastruktūrą, jis taip pats skatina nusikalstamumą, atgraso nuo investicijų ir neleidžia vykdyti normalios ekonominės veiklos. Nemažai šalių ir regionų yra apimti konfliktų, nesaugumo ir skurdo.

Tikėtina, kad konkurencija dėl gamtinių išteklių, pirmiausia, dėl vandens, kuri būsimais dešimtmečiais bus dar aršesnė dėl visuotinio atšilimo, sukels papildomus neramumus ir migracijos srautus įvairiuose regionuose.

Europai ypatingą susirūpinimą kelia priklausomumas nuo energijos. Europa yra didžiausia naftos ir dujų importuotoja pasaulyje. Apie 50 % per dieną suvartojamos energijos sudaro importuota energija. Šis procentas 2030 m. padidės iki 70 %. Daugiausiai energijos importuojama iš Persijos įlankos regiono, Rusijos ir Šiaurės Afrikos regiono.

Pagrindinės grėsmės

Šiuo metu mažai tikėtina, kad įvyktų didelio masto agresija prieš valstybes nares. Tačiau Europa susiduria su naujomis grėsmėmis, kurios yra įvairesnio pobūdžio, ne tokios akivaizdžios ir sunkiau nuspėjamos.

Terorizmas. Terorizmas kelia pavojų gyvybėms; dėl jo turima daug išlaidų; juo siekiama pakenkti mūsų visuomenių atvirumui, sumažinti toleranciją ir jis kelia vis didesnę strateginę grėsmę visai Europai. Teroristų judėjimai vis geriau finansuojami, naudojasi elektroniniais tinklais ir yra linkę į neriboto masto smurtą siekiant kuo daugiau aukų.

Naujausia terorizmo banga yra pasaulinio masto, susijusi su smurtiniu religiniu ekstremizmu. Ji kyla dėl daugelio priežasčių. Tai, be kita ko, modernizacijos keliama įtampa, kultūrinės, socialinės bei politinės krizės ir ne savo šalių visuomenėse gyvenančių jaunų žmonių atstūmimas. Šis reiškinys iš dalies būdingas ir mūsų visuomenei.

Europa yra ir teroristų taikinys, ir bazė. Europos šalys yra taikinys, ir išpuolių jose jau būta. Jungtinėje Karalystėje, Italijoje, Vokietijoje, Ispanijoje ir Belgijoje buvo atskleistos Al Qaeda padalinių logistinės bazės. Suderinti Europos veiksmai yra būtini.

Masinio naikinimo ginklų platinimas kelia potencialiai didžiausią grėsmę mūsų saugumui. Pradėjus taikyti tarptautinėse sutartyse numatytus režimus ir susitarimus eksporto kontrolės srityje, masinio naikinimo ginklų ir jų siuntimo į taikinį sistemų platinimas sulėtėjo. Tačiau šiandien žengiame į naują ir pavojingą laikotarpį, kuriame galime nuspėti ginklavimosi masinio naikinimo ginklų srityje lenktynes, visų pirma Artimuosiuose Rytuose. Biologijos mokslų pažanga ateinančiais metais gali padidinti biologinio ginklo galią; išpuolių panaudojant chemines ir radioaktyviąsias medžiagas grėsmė taip pat yra didelė. Raketų technologijos platinimas – dar vienas nestabilumo veiksnys, dėl kurio pavojus Europai dar gali padidėti.

Paskutinį kartą masinio naikinimo ginklą panaudojo Aum teroristų sekta Tokijo metro 1995 m.; išpuoliui buvo panaudotos zarino dujos. 12 žmonių žuvo ir keli tūkstančiai buvo sužaloti. Dar pora metų anksčiau Aum teroristų sekta buvo paskleidusi juodligės sporų Tokijo gatvėje.

Galimybė, kad teroristai įsigis masinio naikinimo ginklų, yra pats baisiausias scenarijus. Tokiu atveju nedidelė grupė galėtų sukelti tokio masto žalą, kurią anksčiau galėjo padaryti tik valstybės ar kariuomenės.

Regioniniai konfliktai. Tokio masto problemos, kurios kilo, pavyzdžiui, Kašmyre, Afrikos didžiųjų ežerų regione ir Korėjos pusiasalyje, kaip ir arčiau Europos kilę konfliktai, pirmiausia, Artimuosiuose Rytuose, yra tiesiogiai ir netiesiogiai susijusios su Europos interesais. Smurtiniai ar įšaldyti konfliktai, kurie, be kita ko, tebesitęsia mūsų kaimynystėje, kelia grėsmę regioniniam stabilumui. Jie naikina žmones ir socialinę bei fizinę infrastruktūrą; jie kelia grėsmę mažumoms, pagrindinėms laisvėms ir žmogaus teisėms. Dėl konflikto gali atsirasti ekstremizmas, terorizmas ir žlugti valstybės; konfliktas gali sukurti galimybes veikti organizuotam nusikalstamumui. Regioninis nesaugumas gali didinti masinio naikinimo ginklų paklausą. Praktiškiausias būdas dažnai sunkiai nustatomoms naujoms grėsmėms spręsti kartais galėtų būti toks – išspręsti įsisenėjusias regioninio konflikto problemas.

Valstybių žlugimas. Blogas valdymas, t. y. korupcija, piktnaudžiavimas valdžia, silpnos institucijos ir atsakomybės trūkumas, taip pat civiliniai konfliktai, griauna valstybes iš vidaus. Kai kuriais atvejais tai netgi sukėlė valstybės institucijų griūtį. Somalis, Liberija ir Talibų valdomas Afganistanas – geriausiai žinomi naujausi pavyzdžiai. Valstybės žlugimas gali būti siejamas su akivaizdžiomis grėsmėmis, pavyzdžiui, organizuotu nusikalstamumu ar terorizmu. Valstybės žlugimas yra didelį nerimą keliantis reiškinys, kuris silpnina pasaulinį valdymą ir didina regioninį nestabilumą.

Organizuotas nusikalstamumas. Europa yra vienas pagrindinių organizuoto nusikalstamumo taikinių. Ši vidinė grėsmė mūsų saugumui pasižymi svarbia išorine dimensija: tarpvalstybinė prekyba narkotikais, moterimis, nelegalių migrantų gabenimas ir prekyba ginklais sudaro didelę nusikalstamų grupuočių veiklos dalį. Organizuotas nusikalstamumas gali turėti sąsajų su terorizmu.

Tokia nusikalstama veikla dažnai siejama su silpnomis ar žlungančiomis valstybėmis. Pajamos iš prekybos narkotikais dar labiau susilpnino valstybės struktūras keliose narkotikų gamybos šalyse.

Pajamos iš prekybos brangakmeniais, medienos ir šaulių ginklais paaštrino konfliktus kitose pasaulio vietose. Visa ši veikla silpnina teisinę valstybę ir ardo socialinę tvarką. Ypatingais atvejais organizuotas nusikalstamumas gali dominuoti valstybės valdyme. 90 % heroino Europoje gaunama iš aguonų, auginamų Afganistane – šalyje, kurioje pajamomis iš prekybos narkotikais finansuojamos privačios kariuomenės. Didžioji šių narkotikų dalis išplatinama per Balkanų šalių nusikalstamus tinklus, kurie, be kita ko, yra atsakingi už maždaug 200 000 iš 700 000 moterų, tapusių prekybos žmonėmis aukomis pasauliniu mastu, išnaudojimą. Naujas organizuoto nusikalstamumo aspektas, kuriam reikės skirti daugiau dėmesio, – piratavimo jūroje masto augimas.

Kartu sudėję visus šiuos skirtingus elementus – terorizmą, kuriuo siekiama kuo didesnio smurto, galimybę įsigyti masinio naikinimo ginklą, organizuotą nusikalstamumą, valstybės sistemos silpnėjimą ir karinių pajėgų privatizavimą – iš tiesų susidurtume su labai radikalia grėsme.

LIETUVOS RESPUBLIKOS NACIONALINIO SAUGUMO PAGRINDŲ ĮSTATYMAS[5]

I DALIS

PAGRINDINĖS NACIONALINIO SAUGUMO POLITIKOS NUOSTATOS BEI PRINCIPAI

1 SKYRIUS
NACIONALINIO SAUGUMO POLITIKOS TIKSLAS IR BENDROSIOS NUOSTATOS

Nacionalinio saugumo politikos tikslas – sutelktomis valstybės ir piliečių pastangomis plėtoti ir stiprinti demokratiją, užtikrinti Tautos saugų būvį ir valstybės vidaus bei išorės saugumą, atgrasyti kiekvieną potencialų užpuoliką, ginti Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą ir konstitucinę santvarką.

Lietuvos nacionalinio saugumo sistema remiasi valstybės institucijų veikla ir kiekvieno Lietuvos piliečio dalyvavimu, atvira pilietine visuomene, suvokiančia pavojus ir savo atsakomybę, pilietiškai susipratusia ir pasirengusia ginti Lietuvos laisvę.

Lietuvos nacionalinio saugumo sistema plėtojama kaip Europos bendros saugumo ir transatlantinės gynybos sistemų dalis.

Lietuva nė vienos valstybės nelaiko savo priešu, niekam negrasina ir su visomis stengiasi palaikyti gerus santykius.

Stiprinti nacionalinį saugumą yra aukščiausias Lietuvos vidaus ir užsienio politikos tikslas.

Lietuvos nacionalinio saugumo politiką sudaro valstybės užsienio, gynybos, ekonominės, viešojo saugumo, socialinės, kultūros, sveikatos, aplinkos apsaugos, švietimo ir mokslo bei kitos valstybės politikos nuostatos, užtikrinančios nacionalinį saugumą. Atskirų valstybės sričių ilgalaikio funkcionavimo strategijos ir doktrinos remiasi šiuo įstatymu ir Nacionalinio saugumo strategija.

2 SKYRIUS
PAGRINDINIAI NACIONALINIO SAUGUMO SISTEMOS ELEMENTAI

Trečiasis skirsnis
NACIONALINIO SAUGUMO UŽTIKRINIMO BŪDAI

Nacionalinį saugumą užtikrina:

a) VALSTYBĖ:

– prognozuodama (numatydama) iššūkius saugumui, rizikos veiksnius, pavojus bei galinčias kilti grėsmes;

– vykdydama rizikos veiksnius, pavojus ir grėsmes mažinančią vidaus ir užsienio politiką;

[5] Pateikiamos dokumento ištraukos. Visą įstatymo tekstą žr.: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=442449

– patikimai kontroliuodama valstybės sausumos ir jūros sienas bei oro erdvę;
– garantuodama pasirengimą besąlygiškai gynybai ir visuotiniam pilietiniam pasipriešinimui agresijos atveju;
– stiprindama nacionalinio saugumo bei gynybos institucijas ir tobulindama jų veiklą;
– rengdama gynybai kariuomenę ir jos mobilizacinį rezervą pagal nacionalinius ir NATO kolektyvinės gynybos planus;
– rengdama ir vykdydama ilgalaikes valstybines saugumo stiprinimo programas;
– integruodamasi į Europos Sąjungą (EU) ir Šiaurės Atlanto sutarties organizaciją (NATO) bei kaip visateisė narė aktyviai dalyvaudama šiose organizacijose;

b) PILIEČIAI:
– saugodami tautines vertybes ir ugdydami pasiryžimą ginti Lietuvos laisvę;
– rengdamiesi visuotiniam pilietiniam pasipriešinimui;
– plėtodami visuomenės institutus, piliečių susivienijimų ir draugijų veiklą.

Nacionalinio saugumo institucijos veikia ir plėtojamos, saugumo stiprinimo priemonės rengiamos ir vykdomos vadovaujantis demokratinės kontrolės principais.

Valstybės institucijų vykdomas nacionalinio saugumo priemones nustato šis įstatymas, Nacionalinio saugumo strategija, ilgalaikės valstybinės saugumo stiprinimo programos bei kiti teisės aktai. Šioms priemonėms finansuoti naudojamos nacionalinio biudžeto, kreditų bei paramos lėšos.

7 SKYRIUS
SVARBIAUSIOS LIETUVOS GYNYBOS POLITIKOS NUOSTATOS

Pirmasis skirsnis
VISUOTINĖS IR BESĄLYGINĖS GYNYBOS PRINCIPAS

Lietuvos gynimas yra visuotinis ir besąlyginis, taip pat derinamas su NATO kolektyvinės gynybos principų įgyvendinimu.

Gynybos visuotinumas reiškia, kad Lietuvą ginklu gina valstybės ir NATO sąjungininkų ginkluotosios pajėgos, kad gynybai panaudojami valstybės ištekliai, kad kiekvienas pilietis ir Tauta priešinasi visais pagal tarptautinę teisę leistinais būdais.

Gynybos besąlyginumas reiškia, kad Lietuvos gynyba nėra saistoma jokių sąlygų ir kad niekas negali varžyti Tautos ir kiekvieno piliečio teisės priešintis agresoriui, okupantui ir bet kam, kas prievarta kėsinasi į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą ir konstitucinę santvarką. Siekdama NATO sąjungininkų ir kitokios tarptautinės pagalbos gynybai, Lietuva ginasi ir priešinasi pati, nelaukdama, kada toji pagalba bus suteikta.

Antrasis skirsnis
BENDROSIOS LIETUVOS GYNYBOS NUOSTATOS

Lietuvos gynybinė galia grindžiama:
– Tautos apsisprendimu ir pasiryžimu priešintis kiekvienam užpuolikui;
– NATO sąjungininkų teikiama pagalba ir solidarumu;
– įstatymo nustatyta visuotine privalomąja karo tarnyba;

– kariuomenės ir jos aktyviojo rezervo parengtimi ir apginklavimu;
– piliečių pasirengimu visuotiniam ginkluotam ir neginkluotam pasipriešinimui bei pilietinei gynybai;
– geru kariuomenės ir civilių piliečių savitarpio supratimu ir bendradarbiavimu;
– valstybės atsargomis ir kitais mobilizacinio rezervo ištekliais.
– šalies mokslo ir studijų institucijų bei įmonių potencialo panaudojimu.

Lietuvos kariuomenė ir kitos krašto apsaugos institucijos kuriamos ir rengiamos Lietuvos valstybės gynybai ir sąveikai su NATO pajėgomis.

Valstybės ginkluotąsias pajėgas taikos metu sudaro visos kariuomenės rūšys ir jos aktyvusis rezervas. Įvedus karo padėtį ar ginkluotos gynybos nuo agresijos (karo) metu ginkluotosioms pajėgoms taip pat priskiriama: Valstybės sienos apsaugos tarnyba, Viešojo saugumo tarnyba, koviniai Lietuvos šaulių sąjungos būriai ir kiti koviniai piliečių bei jų organizacijų ginkluoto pasipriešinimo (partizanų) būriai, pavaldūs ginkluotųjų pajėgų vadovybei.

Lietuvos gynybos sistemos pagrindas – visuotinės ir besąlyginės gynybos principas, įgyvendinamas atsižvelgiant į NATO kolektyvinės gynybos principą. Šis principas įtvirtinamas įstatymuose, kituose gynybą reglamentuojančiuose teisės aktuose, kariuomenės bei jos aktyviojo rezervo parengimo gynybai planuose ir kituose dokumentuose. Šiuo principu taip pat grindžiamas piliečių mokymas ir rengimasis gynybai bei pasipriešinimui.

Visuotiniu piliečių pasirengimu pasipriešinimui ir ginkluotųjų pajėgų pasirengimu besąlygiškai gynybai nuo agresijos, įgyvendinamai individualiai ir kartu su NATO sąjungininkų pajėgomis, Lietuva siekia atgrasinti kiekvieną potencialų užpuoliką.

Lietuva priešinsis agresoriui visomis jai prieinamomis priemonėmis: karine gynyba ir partizaniniais veiksmais, civilių piliečių nepaklusnumu, nekolaboravimu bei kitais būdais.

Lietuva neatidėliodama prašo NATO konsultacijų, kai jaučia tiesioginę grėsmę savo teritoriniam vientisumui, politinei nepriklausomybei ar saugumui. Būdama Šiaurės Atlanto sutarties ir kitų Europos valstybių kolektyvinės gynybos sutarčių dalyvė, Lietuva ginkluoto užpuolimo atveju nedelsdama kreipiasi šių sutarčių šalių ginkluotos pagalbos užpuolimui atremti.

Lietuva rengiasi gynybai remdamasi šiuolaikiniu karybos mokslu ir tautos dešimtmete pokario partizaninės kovos prieš Sovietų Sąjungos kariuomenę ir okupacinį režimą patirtimi.

Agresijos faktą Lietuva konstatuoja vadovaudamasi tarptautinės teisės normomis. Agresijos ar kitu prievartos prieš Lietuvos valstybę atveju piliečiai ir jų susivienijimai priešinasi bet kam, kas prievarta kėsinasi į Lietuvos nepriklausomybę, teritorijos vientisumą ar konstitucinę santvarką. Kiekvienam pasipriešinimo dalyviui taikomas kombatanto statusas pagal tarptautinės teisės aktus.

Tautos ir valstybės gynybai vadovauja laisvai ir teisėtai veikiančios valstybės institucijos, o jei jos negali veikti, – Tautos sukurtos arba jos pripažįstamos vadovavimo pasipriešinimui institucijos.

Ginkluotųjų pajėgų daliniai turi iš anksto parengtus veiksmų planus agresijai atremti. Agresijos atveju ginkluotųjų pajėgų dalinių vadai, vadovaudamiesi šiais planais ir nelaukdami atskiro politinio sprendimo, nedelsdami įsako ginklu pasipriešinti agresoriui, ginti Lietuvos valstybę, jos laisvę ir nepriklausomybę bei teritorijos vientisumą.

Agresijos ar kitu prievartos prieš Lietuvos valstybę atveju jokia valstybės institucija ar pareigūnas negali priimti sprendimo arba duoti įsakymo, draudžiančio ginti Lietuvos nepriklausomybę, teritorijos vientisumą ar konstitucinę santvarką. Toks sprendimas ar įsakymas bus niekiniai, o jų nevykdymas neužtrauks jokios atsakomybės.

Jei dėl agresijos ar kitokios prievartos prieš Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą ar konstitucinę santvarką pareigūnas negali laisvai vykdyti valstybės gynimo pareigų arba su gynyba susijusių funkcijų ar perduoti įsakymų, žemesniosios grandies pareigūnai gynybos funkcijas vykdo savarankiškai. Tokiu atveju šių pareigūnų įsakymai bus privalomi, o karinių dalinių, piliečių ir jų savaveiksmių darinių pasipriešinimo bei kovos veiksmai bus teisėti.

Krašto gynybos operatyvinė vadovybė privalo užtikrinti, kad pasienio provokacijos, vietinio įsibrovimo į Lietuvos teritoriją ar Lietuvos oro erdvės pažeidimo atvejais būtų nedelsiant duoti įsakymai dėl adekvačių kariuomenės ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos veiksmų ir imtasi diplomatinių priemonių.

Trečiasis skirsnis
KARINĖ GYNYBA

Karinei valstybės gynybai naudojamos visos ginkluotosios pajėgos. Jos privalo būti parengtos greitam reagavimui, gerai tarpusavio sąveikai ir greitam pergrupavimui, taip pat sąveikai su NATO sąjungininkų pajėgomis. Ypatinga reikšmė teikiama žvalgybai, informacijos analizei ir veiksmingam operatyviam vadovavimui ginkluotosioms pajėgoms.

Lietuvos kariuomenė turi būti parengta gynybos veiksmams netikėto ir staigaus ginkluoto užpuolimo ar karinės jėgos demonstravimo atvejais. Pagrindinis kariuomenės uždavinys – naikinti priešą ir palaužti jo norą kovoti su Lietuva.

Lietuvos ginkluotosios pajėgos gina valstybę veikdamos savarankiškai ir kartu su sąjungininkių pajėgomis. Ginkluoto užpuolimo ar jo grėsmės atveju Lietuva prašo NATO sąjungininkių pagalbos gynybai, taip pat kitokios tarptautinės pagalbos.

Priešo užimtose teritorijose naudojami ir partizaninės kovos veiksmai.

Ketvirtasis skirsnis
PILIETINIS PASIPRIEŠINIMAS

Pilietinio pasipriešinimo jėgą lemia Tautos valia ir apsisprendimas kovoti už savo laisvę, kiekvieno piliečio, nesvarbu, koks jo amžius ir profesija, pasiryžimas visais įmanomais būdais priešintis užpuolikui ar okupantui, prisidėti prie Lietuvos gynybos.

Piliečių pasirengimo pilietiniam pasipriešinimui sistema yra valstybinė. Jos funkcionavimą organizuoja Vyriausybė.

Piliečiai mokomi įvairių pasipriešinimo ir civilinės saugos būdų. Valstybė juos aprūpina būtinomis techninėmis priemonėmis.

Patriotizmo ugdymas yra ir mokyklos privalomosios lavinimo programos sudėtinė dalis.

Valstybė remia savaveiksmes visuomenės organizacijas, kurių veikla prisideda prie pasirengimo pilietiniam pasipriešinimui ar gynybinės galios stiprinimo.

Užpuolimo, pasikėsinimo į Lietuvos teritorijos vientisumą arba jos konstitucinę santvarką atveju piliečiai ir jų savaveiksmiai dariniai imasi pilietinio pasipriešinimo veiksmų – nesmurtinio pasipriešinimo, nepaklusnumo ir nekolaboravimo su neteisėta administracija, taip pat ginkluoto pasipriešinimo.

Kolaboravimo veikas ir atsakomybę už jas nustato įstatymai.

8 SKYRIUS
DEMOKRATINĖ KARIUOMENĖS IR KITŲ NACIONALINIO SAUGUMO INSTITUCIJŲ KONTROLĖ

Visus sprendimus dėl gynybos politikos ir ginkluotųjų pajėgų priima demokratiškai išrinkta civilinė valdžia. Nacionalinė gynybos politika ir gynybos išlaidos skelbiami viešai.

Sprendimus dėl ginkluotųjų pajėgų išdėstymo taikos metu priima Respublikos Prezidentas. Jis savo dekretu patvirtina visų kariuomenės dalinių nuolatinio dislokavimo taikos metu vietas ir teritorines manevravimo ribas. Taikos metu tik Respublikos Prezidentas savo dekretu gali duoti įsakymus dėl ginkluotųjų pajėgų dalinių perkėlimo į kitą dislokavimo vietą. Jis taip pat turi būti informuojamas apie ne mažesnio kaip dalinio dydžio ginkluotųjų pajėgų vienetų judėjimą už jo manevravimo teritorinių ribų.

Gynybos veiksmų civilinę vadovybę sudaro Respublikos Prezidentas ir krašto apsaugos ministras. Operacinio vadovavimo karinėms operacijoms ir kitiems ginkluotųjų pajėgų veiksmams grandinę nustato įstatymai ir kiti teisės aktai.

Kai Respublikos Prezidentas iš šalies išvyksta, krašto apsaugos ministras privalo būti Lietuvoje, išskyrus įstatymų numatytus atvejus.

Ginkluotųjų pajėgų organizaciją, plėtrą, apginklavimo poreikius, asignavimus nustato Seimas. Seimas įstatymų nustatyta tvarka vykdo ginkluotųjų pajėgų ir kitų nacionalinio saugumo institucijų parlamentinę kontrolę. Už ginkluotųjų pajėgų tvarkymą ir vadovavimą joms Seimui yra atsakingi Vyriausybė, krašto apsaugos ministras ir kariuomenės vadas.

Sprendimus dėl kariuomenės aprūpinimo, ginkluotės įsigijimo ir materialinės bazės priima Vyriausybė.

Sprendimus dėl mobilizacijos, karo padėties įvedimo, ginkluotųjų pajėgų panaudojimo ir gynybos nuo ginkluoto užpuolimo, taip pat sprendimus dėl Lietuvos kariuomenės vienetų dalyvavimo tarptautinėse karinėse operacijose priima Respublikos Prezidentas ir Seimas Konstitucijos ir įstatymų nustatyta tvarka.

Krašto apsaugos ministras, vidaus reikalų ministras, Krašto apsaugos ir Vidaus reikalų ministerijų viceministrai ir Valstybės saugumo departamento vadovas turi būti tik civiliai asmenys.

Kariuomenės vadas pavaldus krašto apsaugos ministrui.

LIETUVOS RESPUBLIKOS NACIONALINIO SAUGUMO STRATEGIJA[6]

II. PAGRINDINĖS NACIONALINIO SAUGUMO POLITIKOS PRIELAIDOS

4. Nacionalinis saugumas – valstybės klestėjimo pagrindas. Tik saugioje aplinkoje įmanoma užtikrinti brandžios demokratinės konstitucinės santvarkos funkcionavimą, tvarų ekonomikos augimą, žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, pilietinės visuomenės gyvybingumą. Būtina nacionalinio saugumo sąlyga – pilietiškai sąmoningų piliečių indėlis į šalies saugumo ir gerovės kūrimą, pasirengimas kritiniu atveju prisidėti prie jos gynybos.

5. Saugumas yra nedalomas, tai yra nacionalinis saugumas yra neatsiejama regiono, Europos ir pasaulio saugumo dalis. Lietuvos Respublika nacionalinio saugumo politiką įgyvendina savarankiškai, bendradarbiaudama su kitomis valstybėmis ir per tarptautines organizacijas. Siekdama apginti savo nacionalinio saugumo interesus, Lietuvos Respublika turi būti pasirengusi reaguoti į globalioje saugumo aplinkoje vykstančius pokyčius ir prisidėti prie tarptautinės bendruomenės saugumo ir stabilumo sklaidos pastangų.

6. Tikėtina, kad per ilgąjį laikotarpį Lietuvos Respublikos saugumo aplinką formuos šie pagrindiniai veiksniai:

6.1. euroatlantinės bendrijos raida ir globalūs saugumo procesai, kurie daro įtaką Lietuvos Respublikos saugumo aplinkai per narystę NATO, ES, JTO ir kitose tarptautinėse organizacijose;

6.2. pokyčiai, vykstantys euroatlantinei bendrijai artimoje erdvėje, ypač Rytų kaimynystėje;

6.3. išliekantys konvenciniai ir nekonvenciniai saugumo iššūkiai;

6.4. globalizacijos proceso metu padidėjusios galimybės ekonominiais ryšiais, pažangiomis technologijomis formuoti saugumo aplinką ir kartu didėjantis politinis, ekonominis, socialinis ir technologinis valstybių pažeidžiamumas;

6.5. galimi tarptautinių finansų rinkų, globalios ekonomikos svyravimai ir nestabilumas.

III. LIETUVOS RESPUBLIKOS NACIONALINIO SAUGUMO INTERESAI

7. Gyvybiniai nacionalinio saugumo interesai – interesai, kuriems apsaugoti naudojamos visos teisėtos priemonės ir kuriuos pažeidus kiltų rimta grėsmė Lietuvos valstybės ir visuomenės egzistavimui. Lietuvos Respublikos gyvybiniai interesai yra:

7.1. suverenitetas, teritorijos vientisumas, demokratinė konstitucinė santvarka;

7.2. pilietinė visuomenė, pagarba žmogaus ir piliečio teisėms bei laisvėms ir jų apsauga;

7.3. taika ir gerovė valstybėje.

8. Pirmaeiliai nacionalinio saugumo interesai – interesai, kurių neginant laikui bėgant būtų pažeidžiami gyvybiniai Lietuvos Respublikos interesai. Lietuvos Respublikos pirmaeiliai interesai yra:

8.1. NATO ir ES gyvybingumas, visų euroatlantinės bendrijos valstybių saugumas, demokratija ir gerovė;

8.2. demokratija, laisvė, pagarba žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms kaimyninėse valstybėse;

---

[6] Pateikta dokumento ištrauka. Visą dokumentą galite rasti internetinėje svetainėje: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=429234

8.3. visuotinis ir regioninis saugumas ir stabilumas;

8.4. patikimi krašto gynybos pajėgumai, remiami gynybos poreikius ir įsipareigojimus sąjungininkams atitinkančiu krašto apsaugos finansavimu;

8.5. ekonominis ir energetinis saugumas;

8.6. nacionaliniam saugumui strategiškai svarbių ūkio sektorių infrastruktūros saugumas;

8.7. informacinis saugumas;

8.8. kibernetinis saugumas;

8.9. tautinis ir kultūrinis savitumas;

8.10. ekologiniu ir visuomenės sveikatos požiūriu saugus regionas.

IV. RIZIKOS VEIKSNIAI, PAVOJAI IR GRĖSMĖS NACIONALINIAM SAUGUMUI

9. Palankūs vidaus ir išorės veiksniai yra demokratinių institucijų funkcionavimas, piliečių teisių ir laisvių apsauga, civilinės ginkluotųjų pajėgų kontrolės įgyvendinimas, tarptautinės bendruomenės pagarba Lietuvos Respublikos nepriklausomybei, Lietuvos Respublikos vykdoma atvira, skaidri, nekonfrontacinė saugumo politika, priklausymas NATO, ES ir kitoms tarptautinėms saugumo organizacijoms, draugiški tarpvalstybiniai santykiai. Tačiau valstybė gali susidurti su nacionalinio biudžeto konsolidavimo ir viešųjų finansų tvarumo iššūkiais. Nors tiesioginės karinės grėsmės valstybės suverenitetui ir teritorijos vientisumui nėra, dinamiškoje, kompleksinėje ir sunkiai prognozuojamoje saugumo aplinkoje Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo interesams kyla tam tikri išorės ir vidaus rizikos veiksniai, pavojai ir grėsmės.

10. Išorės rizikos veiksniai, pavojai ir grėsmės, kuriems nacionalinį saugumą užtikrinančios institucijos turi skirti ypatingą dėmesį, yra:

10.1. *ekonominė ir energetinė priklausomybė* – kitų valstybių ūkio subjektų dominavimas nacionaliniam saugumui strategiškai svarbiuose ūkio sektoriuose (energetikos, transporto, finansų ir kredito), energetikos sektoriaus izoliacija nuo ES energetinių tinklų ir sistemų, apsirūpinimo gamtinėmis dujomis priklausomybė nuo vienintelio išorės tiekėjo ir išlikęs elektros energijos sistemos integruotumas į posovietinę erdvę;

10.2. *branduolinės energetikos plėtojimas regione, nesilaikant tarptautinių branduolinės energetikos saugos standartų* projektuojant, statant ir eksploatuojant branduolinės energetikos objektus ir neatlikus išsamaus poveikio aplinkai vertinimo;

10.3. *kitų valstybių veikla prieš Lietuvos Respubliką* – pastangos daryti įtaką Lietuvos Respublikos politinei sistemai, kariniams pajėgumams, socialiniam ir ekonominiam gyvenimui, kultūriniam tapatumui, žvalgybos tarnybų veiksmai prieš Lietuvos Respubliką ir tarptautines organizacijas, kurių narė yra Lietuvos Respublika;

10.4. *informacinės atakos* – valstybių ir nevalstybinių subjektų veiksmai tarptautinėje ir nacionalinėje informacinėje erdvėje neobjektyviai ir klaidinančiai informacijai skleisti, neigiamai viešajai nuomonei formuoti Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo interesų atžvilgiu;

10.5. *kibernetinės atakos* – elektroninių ryšių tinklų ir informacinių sistemų atakos, kuriomis siekiama sutrikdyti nacionaliniam saugumui strategiškai svarbių ūkio sektorių infrastruktūros funkcionavimą ir nacionaliniam saugumui svarbių valstybės institucijų veiklą, išgauti įslaptintą informaciją, vykdyti kitas nusikalstamas veikas ir taip pakenkti valstybės ir jos piliečių saugumui.

11. Kiti išorės rizikos veiksniai, pavojai ir grėsmės, galintys turėti didelės įtakos Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui:

11.1. *tradicinės galios politikos apraiškos* – didėjanti kai kurių regiono valstybių karinė galia, jos demonstravimo, grasinimo ją naudoti tendencijos ar panaudojimo atvejai;

11.2. *euroatlantinės bendrijos silpnėjimas* – visuotiniai ar regioniniai procesai, galintys susilpninti euroatlantinės bendrijos ryšį, NATO kolektyvinės gynybos įsipareigojimus, ES galimybes vykdyti bendrą politiką;

11.3. *neskaidrūs, nedemokratiniai, kitų valstybių piliečių laisva valia neparemti integraciniai projektai kaimyninėje erdvėje;*

11.4. *globalios ekonomikos ir finansų krizės ilgalaikis poveikis* šalies ekonominėms galioms, verslo plėtros potencialui ir viešosios politikos įgyvendinimui, taip pat išliekanti naujų ekonomikos ir finansų krizių kilimo tikimybė;

11.5. *nestabilumas regione ir pasaulyje* – politinis, ekonominis, socialinis nestabilumas, žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pažeidimai kaimyninėse valstybėse, žlugusių ir žlungančių valstybių problemos, nesprendžiami užsitęsę konfliktai, galintys turėti neigiamų padarinių tiek kaimyninėms valstybėms, tiek platesnei tarptautinei bendruomenei;

11.6. *tarptautinis terorizmas* Lietuvos Respublikai gali kelti tiek tiesioginę grėsmę (Lietuvos Respublika gali tapti tarptautinio terorizmo taikiniu, teroristinių išpuolių užsienyje aukomis gali tapti Lietuvos Respublikos piliečiai, tarptautinėse operacijose dalyvaujantys kariai ir civiliai), tiek netiesioginį poveikį (Lietuvos Respublika gali būti panaudota kaip tranzito valstybė asmenims, lėšoms ar ginklams judėti, kitokiai paramai tarptautiniam terorizmui);

11.7. *masinio naikinimo ginklų (taip pat jų sudedamųjų dalių ir gamybos technologijų) platinimas,* didėjantis valstybių, turinčių ar ketinančių įsigyti masinio naikinimo ginklų, skaičius, galimybė, kad tokie ginklai ar jų gamybos technologijos pateks nevalstybiniams subjektams (visų pirma teroristinėms grupėms);

11.8. *tarptautinis organizuotas nusikalstamumas ir kiti tarpvalstybiniai nusikaltimai* – prekyba žmonėmis, kontrabanda, neteisėta prekyba narkotikais, ginklais, dvigubos paskirties prekėmis, pinigų plovimas, nelegali migracija, nusikaltimai kibernetinėje erdvėje ir kitos nusikalstamos veikos;

11.9. *neigiami klimato kaitos padariniai*.

12. Vidaus rizikos veiksniai, pavojai ir grėsmės, kuriems nacionalinį saugumą užtikrinančios institucijos turi skirti ypatingą dėmesį, yra:

12.1. *netolygi socialinė ir ekonominė raida* – išliekantys ar didėjantys gyvenimo lygio tarp įvairių visuomenės grupių skirtumai, kurie gali skatinti nepasitikėjimą valstybės institucijomis ir demokratine politine sistema, politinį ekstremizmą, nusikalstamumą, socialinius neramumus ir kt.;

12.2. *korupcija*, kenkianti teisėtiems asmenų ir valstybės interesams, kompromituojanti įstatymo viršenybės principą, mažinanti piliečių tikėjimą demokratijos vertybėmis, demokratinėmis valdžios institucijomis ir mažinanti šalies patrauklumą užsienio investuotojams;

12.3. *didelė gyventojų emigracija* – mažėjantis bendras ir ypač darbingo amžiaus gyventojų skaičius, mokesčių mokėtojų, kvalifikuotų specialistų praradimas, emigrantų ryšių su Tėvyne silpnėjimas, išvykusių piliečių atotrūkis nuo Lietuvoje vykstančių politinių procesų, negalėjimas aktyviai dalyvauti šalies politiniame gyvenime.

13. Kiti vidaus rizikos veiksniai, pavojai ir grėsmės, galintys turėti didelės įtakos Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui:

13.1. *nepakankamas gynybos srities finansavimas* – nesudaromos galimybės plėtoti Lietuvos kariuomenės pajėgumus;

13.2. *politinis radikalizmas ir ekstremizmas* – prievartos naudojimas siekiant politinių ar ideologinių tikslų, socialinių konfliktų, tautinės nesantaikos ir neramumų skatinimas, valdžios

siekimas neteisėtais būdais, radikalistinių ir ekstremistinių ideologijų, tam tikras visuomenės grupes diskriminuojančių nuostatų skleidimas;

13.3. *ekonomikos ir ūkio pažeidžiamumas* – atskirų ūkio šakų monopolizavimas, nepakankamas eksporto ir investicijų diversifikavimas, tarptautinio konkurencingumo praradimas, technologinis atsilikimas, nacionaliniam saugumui strategiškai svarbių ūkio sektorių objektų veiklos sutrikimas, netinkamas šių objektų naudojimas arba nenaudojimas pažeidžiant valstybės interesus, nepakankama jų apsauga;

13.4. *nusikalstamumas ir šešėlinė ekonomika* – nekontroliuojamas jų plitimas kelia pavojų visuomenės saugumui, neigiamai veikia šalies ekonominį ir politinį gyvenimą;

13.5. *įslaptintos informacijos netekimas ir (ar) atskleidimas* – įslaptintos informacijos pagrobimas, praradimas, sunaikinimas, sugadinimas, rinkimas, pirkimas, pardavimas, laikymas ar platinimas;

13.6. *vertybių krizė* – nepagarba žmogaus teisėms ir laisvėms, krikščioniškųjų vertybių, šeimos instituto, liberalios demokratijos ir pliuralistinės visuomenės nuvertinimas, antihumaniškų, žmogaus gyvybės vertę menkinančių ar neigiančių, kurstančių rasinę, tautinę ar religinę nesantaiką, propaguojančių ar pateisinančių smurtą, prievartą ir genocidą teorijų, religinių doktrinų ir ideologijų plitimas;

13.7. *visuomenės sveikatos būklės blogėjimas* – pavojingų ligų (tarp jų ir AIDS), alkoholizmo, toksikomanijos, narkomanijos plitimas;

13.8. *valstybės lygio gamtinio, techninio, ekologinio ar socialinio pobūdžio ekstremaliosios situacijos.*

LIETUVOS RESPUBLIKOS PILIEČIŲ RENGIMO VALSTYBĖS GYNYBAI STRATEGIJA[7]

(Patvirtinta Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro įsakymu Nr. V-849, 2015 m. rugpjūčio 19 d.)

V SKYRIUS
PILIEČIŲ UGDYMO VALSTYBĖS GYNYBAI KRYPTYS

21. KAS vykdomas piliečių ugdymas valstybės gynybai apims šias kryptis:

21.1. mokslo tiriamąją veiklą. Siekdamos analizuoti pilietinio ir patriotinio ugdymo gaires, įvertinti vykdomų priemonių efektyvumą ir nustatyti naujų priemonių diegimo poreikius, KAS institucijos vykdys savarankiškus mokslinius tyrimus ir bendradarbiaus su šioje srityje veikiančiomis mokslo įstaigomis;

21.2. švietimo ir mokymo organizavimo veiklą:

21.2.1. stiprinant formalųjį ugdymą krašto gynybos ir nacionalinio saugumo klausimais šalies mokyklose, bus siekiama išplėsti šias temas pagrindinio ugdymo bendrosiose programose. KAS prisidės rengiant mokomąją ir metodinę medžiagą, dalyvaus stiprinant švietimo sistemos atstovų kompetenciją šioje srityje, užtikrinant naujas kvalifikacijos kėlimo galimybes, ypatingą dėmesį skiriant šių priemonių įgyvendinimui labiau pažeidžiamuose šalies regionuose ir pilietinės gynybos žinių perteikimui. Kartu su ŠMM bus įvertinta galimybė įdiegti atskirą pasirenkamąjį dalyką vyresniųjų klasių moksleiviams, kuris suteiktų jaunuoliams esminių žinių apie nacionalinę saugumo ir gynybos sistemą. Bendradarbiaujant su aukštosiomis mokyklomis bus tobulinamas būsimų pedagogų, dirbsiančių pilietinio ugdymo srityje, rengimas, organizuojamas studentų švietimas krašto gynybos ir nacionalinio saugumo klausimais;

21.2.2. stiprinant neformalųjį ugdymą krašto gynybos ir nacionalinio saugumo klausimais, bus organizuojami KAS atstovų susitikimai su moksleiviais, moksleivių išvykos į KAS institucijas ir susipažinimas su jų veikla, taip pat konkursai, varžybos, viktorinos ir skatinamas moksleivių dalyvavimas juose, ypatingą dėmesį skiriant karo tarnybos populiarinimui ir pilietinės gynybos žinių perteikimui. KAS rems LŠS pastangas plėsti jaunųjų šaulių veiklą ir ryšius su bendrojo ugdymo mokyklomis, ypač labiau pažeidžiamuose šalies regionuose, ir prisidės prie jos vykdomo neformaliojo ugdymo proceso tobulinimo. Siekdama įtraukti krašto gynybos ir nacionalinio saugumo temas į neformalųjį švietimą, KAS bendradarbiaus su valstybės ir savivaldybių įstaigomis, vykdančiomis vaikų ir (ar) suaugusiųjų neformalųjį švietimą ar teikiančiomis pagalbą šiais klausimais;

21.3. viešųjų ryšių veiklą, visuomenės švietimą gynybos klausimais ir pilietinės gynybos žinių stiprinimą. Pagal galimybes KAS toliau rems asociacijų ir viešųjų įstaigų projektus, siekdama išplėsti auditoriją, į kurią orientuotos piliečių ugdymo valstybės gynybai priemonės, teikiant prioritetą labiau pažeidžiamiems regionams. KAS organizuos renginius, projektus, seminarus, leis leidinius, skirtus tiek plačiajai visuomenei, tiek atskiroms tikslinėms grupėms;

21.4. bendradarbiavimą su asociacijomis ir visuomenės grupėmis:

---

[7] Pateikta ištrauka. Visą dokumentą žr. http://www.kam.lt/lt/gynybos_politika_490/aktualus_dokumentai_492/strateginiai_dokumentai_494.html

21.4.1. LŠS, savanoriška sukarinta pilietinės savigynos asociacija, vienintelė tokio pobūdžio piliečių organizacija Lietuvoje, užima ypatingą vietą piliečių rengimo valstybės gynybai sistemoje. LŠS gebėjimas pritraukti aktyvius Lietuvos piliečius, siekiančius prisidėti prie nacionalinio saugumo stiprinimo ir turinčius įvairiapusės patirties ir žinių, reiškia, kad agresijos atveju LŠS atliktų svarbų vaidmenį organizuojant veiksmingą pilietinę gynybą, pavyzdžiui, užtikrinant pilietinio nepaklusnumo kampanijų įgyvendinimą. Dėl šios priežasties LŠS turėtų būti vertinama kaip centrinė pilietinės gynybos sistemos ašis, galinti įtraukti į šią veiklą kitas organizacijas ir visuomenės grupes. KAM rems LŠS pastangas skatinti aktyvų pilnamečių piliečių įsitraukimą į jos veiklą ir stiprinti šaulių rinktines visoje Lietuvoje. KAM taip pat prisidės prie LŠS vykdomo vaikų ir jaunimo pilietinio ir patriotinio ugdymo remdama jaunųjų šaulių veiklą ir LŠS vasaros stovyklų projektą, siekdama pritraukti kuo daugiau moksleivių. KAM ypatingą dėmesį skirs organizacijos veiklos populiarinimui labiau pažeidžiamuose šalies regionuose;

21.4.2. siekiant užtikrinti plačias galimybes piliečiams prisidėti prie krašto gynybos stiprinimo, bus vystomas bendradarbiavimas su tomis asociacijomis, kurių tikslai ir uždaviniai susiję su Lietuvos saugumo ir gynybos stiprinimu ir puoselėjimu, tarptautinių saugumo organizacijų, kurių narė yra Lietuva, populiarinimu. Taip pat bus bendradarbiaujama su asociacijomis, kurių veikla nėra tiesiogiai susijusi su valstybės saugumo ir gynybos interesų užtikrinimu, tačiau kurios aktyviai prisideda prie pilietinio ir patriotinio visuomenės, ypač vaikų ir jaunimo, ugdymo. Esant poreikiui bus pasirašomos ar atnaujinamos KAS ir atskirų asociacijų bendradarbiavimo sutartys, numatančios bendradarbiavimo principus, kryptis ir priemones;

21.4.3. bus plėtojamas bendradarbiavimas su verslo, žiniasklaidos ir kultūros atstovais, stiprinant jų švietimą krašto gynybos ir nacionalinio saugumo klausimais ir bendromis pastangomis ugdant šalies gyventojų pilietinę valią, populiarinant LK, karo tarnybą ir stiprinant Lietuvos visuomenės atsparumą nekarinėms grėsmėms. KAS plėtos ryšius su NPPKT karių ir karių savanorių darbdaviais, siekdama sudaryti palankias sąlygas Lietuvos piliečiams suderinti karo tarnybą ir darbo veiklą;

21.5. tarpinstitucinį bendradarbiavimą. Piliečių ugdymo valstybės gynybai priemonės turėtų būti įgyvendinamos remiantis visa apimančiu požiūriu, siekiant, kad valstybės institucijos ir organizacijos remtų ir papildytų viena kitos iniciatyvas. KAM sieks efektyvaus tarpinstitucinio veiksmų koordinavimo ir jo stiprinimo. Remiantis trišale KAM, ŠMM ir LŠS bendradarbiavimo sutartimi, bus siekiama pilietinio ugdymo priemones nuosekliai integruoti į Lietuvos švietimo sistemą ir išnaudoti ŠMM ir jos įstaigų kompetenciją įgyvendinant formalųjį ir neformalųjį švietimą KAS veiklai šioje srityje efektyvinti.

LIETUVOS KARINĖ DOKTRINA[8]

(Patvirtinta Lietuvos kariuomenės vado įsakymu
Nr. V-193 2010 m. kovo 10 d.)

4. STRATEGINĖS APLINKOS ASPEKTAI

Valstybės saugumo ir gynybos politika formuojama įvertinant strateginės aplinkos įvairiapusiškumą ir nuolatinį jos kitimą. Dėl šios priežasties apibrėžti valstybės strateginę aplinką yra sudėtinga. Šiandieninę Lietuvos strateginę aplinką apibūdina šie aspektai:

4.1. Politinis aspektas. Lietuvos valstybingumas grindžiamas konstitucinių demokratinių pagrindų užtikrinimu, ginant demokratines vertybes ir dalyvaujant tokias pačias vertybes puoselėjančių tarptautinių organizacijų (NATO, Europos Sąjungos (toliau – ES), Jungtinių tautų (toliau – JT, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (toliau – ESBO)) veikloje.

4.2. Ekonominis aspektas. Lietuva, kaip ES narė, priklauso ekonominei erdvei, kuri vadovaujasi laisvosios rinkos, konkurencijos ir prekybos liberalizavimo pasauliniu mastu principais. Europos Sąjungos ekonominė integracija skatina Lietuvos ekonomikos augimą ir plėtrą. Lietuvos ir kaimyninių šalių ekonominiai ir prekybiniai ryšiai prisideda prie Baltijos jūros regiono ekonominės plėtros. Tolygi valstybės ir regiono ekonominė raida užtikrina bendrąjį valstybės saugumą, o ryškus jos svyravimas gali turėti įtakos valstybės saugumo ir gynybos politikai.

4.3. Karinis aspektas. Lietuva priklauso demokratines vertybes pripažįstančioms, galinčioms sukurti ar turinčioms karinius pajėgumus ir besilaikančioms atitinkamų kariavimo principų organizacijoms (NATO, ES, JT). Be šių organizacijų, šiandienos pasaulyje veikia ir kiti, skirtingas vertybes ir kariavimo principus pripažįstantys dalyviai: atskiros valstybės, jų sąjungos ar nevalstybinės grupės.

4.4. Fizinis aspektas. Tai fiziniai ir geografiniai ypatumai, turintys įtakos strateginei aplinkai. Lietuvai tapus NATO ir ES nare, strateginė aplinka labai išsiplėtė – anksčiau joje vykstančius pokyčius lemdavo tik mūsų regionui būdingi reljefo, kraštovaizdžio ir klimato veiksniai, o šiandien ją veikia euroatlantinei erdvei būdingų fizinių veiksnių visuma.

4.5. Mokslinis ir techninis aspektas. Naujų mokslo išradimų ir technologijų taikymas karinėje srityje daro ypatingą įtaką valstybių strateginei aplinkai. Naujomis technologijomis pagrįstos karinės priemonės ir kariavimo būdai iš esmės skiriasi nuo iki šiol buvusių arba gali labai pakeisti informacijos ir pajėgumų valdymo ir kontrolės laiką. Tačiau yra didelė tikimybė, kad technologijos gali patekti į „negeras rankas“, bus sukurtos naujos karinės priemonės, ir tai dar labiau paskatins agresyviai nusiteikusių valstybių, organizacijų ar atskirų grupių siekį panaudoti jas prieš kitas valstybes.

4.6. Socialinis ir kultūrinis aspektas. Jo įtaka strateginei aplinkai nuolat didėja. Senstančios kai kurių Vakarų valstybių visuomenės ilgainiui gali patirti besivystančių šalių, išgyvenančių demografinį augimą, visuomenių spaudimą. Kultūrinė ir religinė Vakarų valstybių tolerancija kitų kultūrų ar religijų atžvilgiu, neveikiant kontrolės mechanizmams, gali sukelti įtampą ir pačiose Vakarų valstybėse. Jeigu anksčiau Lietuvos socialinę ir kultūrinę būklę daugiausia veikė Vakarų ir Rytų kaimynai, dabar Lietuvai tiesioginę įtaką daro viso pasaulio socialinės ir kultūrinės tendencijos. Tačiau artimiausių Lietuvos kaimynų socialinė ir kultūrinė įtaka Lietuvai išlieka stipri ir potencialiai gali daryti poveikį saugumo situacijai.

[8] Pateikta dokumento ištrauka. Visą dokumentą žr. http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/lietuvos_karine_doktrina.html

4.7. Teisinis ir etinis aspektas. Dvidešimtajame amžiuje sparčiai plėtėsi tarptautinė politinė teisinė sistema. JT, regioninės saugumo organizacijos, tarptautinės teisinės institucijos tebėra svarbiausi tarptautinės bendrijos instrumentai, užtikrinantys tautų apsisprendimo teisės įgyvendinimą, valstybių saugumą ir žmogaus teisių gynimą. Šie veiksniai turi didelės įtakos priimant sprendimą naudoti karinę jėgą, o priėmus tokį sprendimą gali padaryti reikšmingą įtaką nacionaliniam ir daugianacionaliniam karinių pajėgų naudojimui ir karinių operacijų vykdymui. Lietuvai tapus daugumos šių organizacijų nare ir prisijungus prie tarptautinių susitarimų, šių institucijų reguliuojamieji mechanizmai ir sutarčių nuostatos daro tiesioginę įtaką beveik visiems valstybės veiksmams.

5. NACIONALINIO SAUGUMO IR GYNYBOS POLITIKOS INTERESAI IR JŲ ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS

Pagrindiniai Lietuvos nacionalinio saugumo interesai yra Lietuvos Respublikos suverenumas ir teritorijos vientisumas, regioninis ir globalinis stabilumas, taika ir gerovė valstybėje. Šiems interesams užtikrinti Lietuva pasitelkia skirtingas diplomatinio, informacinio, ekonominio ar karinio poveikio priemones. Yra siekiama tarpusavyje suderinti šias priemones taip, kad jų duodami rezultatai vienas kitą papildytų.

5.1. Diplomatinės priemonės. Tai dvišaliai ar daugiašaliai Lietuvos santykiai, kai atitinkamos nacionalinės ar tarptautinės institucijos pasitelkiamos derantis, tarpininkaujant ar konsultuojantis su kitomis valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis siekiant išspręsti saugumo ir gynybos politikos klausimus. Diplomatinės priemonės taikomos tiek taikos, tiek karo metu. Joms sustiprinti kartu gali būti naudojamos ir kitos priemonės.

5.2. Informacinės priemonės. Informacinės priemonės įgauna vis didesnę svarbą šiandieniniame pasaulyje. Į jas įeina informacija, jos perdavimo, saugojimo, apdorojimo ir platinimo priemonės. Informacinės priemonės naudojamos kasdieniniuose valstybės dvišaliuose ir daugiašaliuose santykiuose. Nuo jų panaudojimo priklauso kitų priemonių įgyvendinimas. Informacinės priemonės tampa strateginiais ištekliais, kurie gali lemti pranašumą karinėje, diplomatinėje ir ekonominėje konkurencijoje tarp valstybių ir nevalstybinių grupių.

5.3. Ekonominės priemonės. Tai dvišaliai ar daugiašaliai ekonominiai Lietuvos santykiai, kai yra daroma nacionalinių ar tarptautinių institucijų įtaka, ir įvairūs ekonominių ryšių mechanizmai (gamyba, prekyba, tarpininkavimas, finansavimas, embargas ir t. t.) taikomi kitoms valstybėms ir tarptautinėms organizacijoms, siekiant išspręsti Lietuvos saugumo ir gynybos politikos klausimus. Ekonominės priemonės naudojamos taikos ir karo (karinių konfliktų) metu, norint pagerinti šalies arba pakeisti sąjungininkų, oponentų ir neutralių dialogo dalyvių padėtį (poziciją). Ekonominių priemonių taikymas (pvz., manipuliavimas energetikos šaltiniais ir tranzito srautų valdymas, investicijų kontrolė, prekybos apimties keitimas ir t. t.) tampa vis svaresniu, o ateityje gali būti vis dažniau derinamas su diplomatinėmis ar net karinėmis priemonėmis.

5.4. Karinės priemonės. Tai nacionalinės ar tarptautinės karinės jėgos naudojimas santykiams su kitomis valstybėmis ar nevalstybinėmis grupėmis reguliuoti. Karinių priemonių naudojimas yra politikos tęsinys, kuriuo siekiama politinių tikslų. Karinė jėga yra kraštutinė politikos priemonė, paprastai naudojama tada, kai reikia sustiprinti kitas priemones arba kai kitomis priemonėmis valstybės interesų apginti nepavyksta. Kitoms priemonėms nepasiteisinus, karinės priemonės gali tapti svarbiausiomis, t. y. šalis įtraukiama ar įsitraukia į karinį konfliktą (karą).

6. RIZIKOS VEIKSNIAI IR GRĖSMĖS

6.1. Šiandieninės tarptautinio saugumo aplinkos tendencijos tebėra prieštaringos. Vienuose pasaulio regionuose kyla arba toliau tęsiasi ginkluoti konfliktai, kituose neišnyksta šių konfliktų tikimybė. Didėja ir netradicinių grėsmių mastas. Dauguma konfliktų tampa tarptautinio pobūdžio. Vykstanti globalizacija (politinė, karinė, ekonominė) ar atskirų valstybių krizės turi vis didesnių neigiamų padarinių kaimyninėms ir toliau esančioms valstybėms, visam ar net keliems regionams.

6.2. Visuotiniu požiūriu keičiasi konfliktų pobūdis. Konfliktai vis dažniau yra asimetriniai, atviri kovos veiksmai intensyvesni, bet trumpesni, vis dažniau persikeliantys į tankiai gyvenamas teritorijas. Nacionalinės ar tarptautinės karinės pajėgos turi gebėti kovoti su sunkiai nustatomu priešu, naudojančiu partizaninio karo ar teroristinius metodus ir lengvai prieinamas komercines naikinimo priemones. Dėl ryšių sistemų plėtojimosi, minimalizacijos, robotizacijos, spiečiaus (angl. swarming) taktikos vystymo, tikslumo, spartaus nanotechnologijų vystymosi ir plataus prieinamumo ateityje bus susiduriama su nenuspėjamais pavojais, kylančiais tiek karinėms pajėgoms, tiek civilinei bendruomenei.

6.3. Regioniniu ir nacionaliniu požiūriu neišnyksta konvencinės karinės jėgos panaudojimo pavojus. Kariuomenė turi būti rengiama taip, kad gebėtų šį pavojų pašalinti kolektyviniais ar savarankiškais gynybos veiksmais.

6.4. Konfliktams didelę įtaką daro informacinių technologijų naudojimas ir masinės informacinės priemonės. Tai yra sritis, kur valstybės ar kariuomenės dydis ar modernumas rezultato nenulemia. Tendencingas konflikto nušvietimas gali neigiamai paveikti net ir toli nuo konflikto židinio esančių šalių saugumo situaciją. Tiek kariaujančios valstybės, tiek teroristinės ir ekstremistinės grupuotės informacines kampanijas gali sėkmingai panaudoti siekdamos sukelti neramumus ir nepasitenkinimą net ir konflikte nedalyvaujančiose šalyse. Informacinėmis priemonėmis galima paaštrinti ar net sukelti karinius konfliktus, taip pat jos gali būti ir efektyvi gynybos priemonė.

6.5. Strateginės saugumo aplinkos pokyčius taip pat lemia vykstanti euroatlantinių struktūrų transformacija, naujos tarptautinių susitarimų iniciatyvos ir galiojančių susitarimų atnaujinimas, vienašališkas atskirų valstybių pasitraukimas, naujų galios centrų atsiradimas, valstybių interesų įgyvendinimo priemonių plėtra.

6.6. Lietuvos nacionalinio saugumo interesams yra aktualūs tiek regioniniai, tiek globalūs rizikos veiksniai ir grėsmės. Todėl Lietuvos kariuomenė yra rengiama taip, kad gebėtų atsakyti į nacionaliniam saugumui kylančias grėsmes savarankiškais ir kolektyviniais gynybos veiksmais.

6.7. Rizikos veiksniai ir grėsmės, į kuriuos atsakant Lietuvai gali tekti panaudoti karines priemones:

6.7.1. tiesioginė karinė konfrontacija. Tiesioginės karinio užpuolimo grėsmės ar kitų karinių veiksmų, tiesiogiai nukreiptų prieš Lietuvą, šiuo metu nėra. Tačiau kol regione ir Lietuvos kaimynystėje esančiose valstybėse tebėra sutelktos didelės karinės pajėgos ir skirtingai suprantamos grėsmės ir priemonės joms atremti, tiesioginės karinės konfrontacijos tikimybė egzistuoja;

6.7.2. provokacijos, karinės galios demonstravimas ir grasinimas jėga. Regione ir Lietuvos kaimynystėje tebėra valstybių, kurių saugumo ir gynybos politikos dokumentai numato, o karinė galia leidžia vykdyti karinę veiklą, tiesiogiai ar netiesiogiai nukreiptą prieš Lietuvą ir jos sąjungininkes;

6.7.3. regioninių konfliktų išplitimas. NATO ir ES ribojasi su skirtingo ekonomikos išsi-

vystymo lygio regionais, turinčiais skirtingus politinius, socialinius ir kultūrinius rodiklius, nelygiaverčius saugumo ir stabilumo lygius. Kai kurios šių regionų šalys yra nualintos vidinių politinių, etninių ar religinių konfliktų ir nepajėgios kontroliuoti situacijos, taigi, konfliktai gali tapti nevaldomais, išplisti už regiono ribų ir turėti įtakos ne tik kaimyninėms valstybėms, bet ir NATO, ir ES;

6.7.4. terorizmas. Terorizmas kelia grėsmę tarptautinės bendrijos, tarptautinių organizacijų ir atskirų valstybių saugumui. Iš pradžių dažniausiai ribojęsis veiksmais vienos ar kelių valstybių teritorijoje, pastaruoju metu terorizmas yra gerai organizuotas ir tarptautinis, t. y. jo struktūros bando ir gali kurtis, veikti ar pasirinkti taikinius bet kurioje valstybėje. Sustiprėjusios, kartais netgi remiamos atskiros valstybės ar valstybių, teroristinės grupuotės gali perkelti arba nukreipti savo veiklą prieš kitas socialines bendruomenes, visuomenines institucijas ar net valstybes. Šiuo metu Lietuvai ši grėsmė yra išorinio pobūdžio, priklausanti nuo aktyvaus šalies dalyvavimo tarptautinės bendrijos ir organizacijų vykdomoje kovoje su terorizmu. Dėl to Lietuva gali tapti potencialiu tarptautinio terorizmo taikiniu. Tačiau ateityje gali susidaryti sąlygos kilti ir vidinio terorizmo grėsmei;

6.7.5. masinio naikinimo ginklo, jo sudedamųjų dalių ir gamybos technologijų platinimas. Nerimą kelia vis ilgėjantis šalių, atvirai ar slapta įgyvendinančių masinio naikinimo ginklų (branduolinio, cheminio, biologinio) kūrimo programas, sąrašas, teroristinių organizacijų planai įsigyti masinio naikinimo ginklų, taip pat didėjantis nenustatytų ir ginklų gamybai tinkamų branduolinių, cheminių ir biologinių medžiagų savininkų ir galimų ginklų gamintojų skaičius. Grėsmę sustiprina ir kai kurių šalių noras kurti, tobulinti ar įsigyti technologijų ir priemonių, leisiančių panaudoti jas kaip masinio naikinimo ginklo nešėjas;

6.7.6. masinės kibernetinės atakos. Komunikacinės ir informacinės sistemos, sukurtos pagal naujas technologijas, vis dažniau yra priešiškai nusiteikusių valstybių ir nevalstybinių grupių atakų objektas. Dėl naudojamų šiuolaikinių technologijų Lietuvos saugumas gali būti pažeistas ir tiesiogiai nepanaudojus karinės jėgos. Kibernetinės atakos gali būti rengiamos prieš svarbių Lietuvos valstybės ir gynybos struktūrų, ekonomikos ir ūkio subjektų valdymo ir informacines sistemas. Masinės kibernetinės atakos gali ne tik sutrikdyti minėtų struktūrų veiklą, bet ir sukelti paniką visuomenėje, taip pat daryti įtaką Lietuvos kariuomenės vadovavimui ir valdymui;

6.7.7. nestabilios valstybės. Padidėjusios rizikos ar krizių ir nestabilumo šaltiniais laikomos nestabilios valstybės. Jos nesugeba užtikrinti vidaus situacijos kontrolės, yra lengviau veikiamos išorinių jėgų (pvz., teroristinių organizacijų), negali reikiamai reaguoti į susidariusias kritines situacijas. Valstybių nestabilumą labai dažnai sukelia dideli geopolitiniai pasikeitimai (nedemokratinis politinių sistemų pasikeitimas, ekonomikos bankrotas ir pan.). Dėl nesugebėjimo užtikrinti vidaus kontrolės ir sienų apsaugos jos dažnai tampa grupių, remiančių tarptautinį terorizmą ir organizuotą nusikalstamumą, prieglobsčiu;

6.7.8. ekstremalios situacijos. Šiandieniniame pasaulyje dėl globalizacijos ir netolygaus šalių ar regionų ekonomikos vystymosi, demografinių ir klimato pokyčių daugėja ekstremalių situacijų. Didelio masto ekstremalių gamtinio, techninio ir ekologinio pobūdžio situacijų sukeltiems padariniams pašalinti gali prireikti ypatingos skubos ir tarptautinių karinių pajėgų.

APIE AUTORIUS

Audronė Petrauskaitė – humanitarinių mokslų (istorija) daktarė, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Humanitarinių mokslų katedros docentė. Tarptautinės karo pedagogų asociacijos narė, atsargos kapitonė.

LKA Humanitarinių mokslų katedros vykdomos mokslo temos „Pilietinė visuomenė ir nacionalinis saugumas: Lietuvos krašto apsaugos sistemos vaidmuo jaunimo pilietinio ugdymo procese“ vadovė. Parengė ir publikavo per 20 mokslinių straipsnių šalies ir užsienio moksliniuose leidiniuose.

Moksliniai interesai: pilietinio ugdymo problemos postmodernioje visuomenėje, vertybių filosofija, nacionalinis saugumas ir pilietinė visuomenė.

el. paštas: audrone.petrauskaite@mil.lt

Rolanda Kazlauskaitė Markelienė – socialinių mokslų (edukologija) daktarė, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Humanitarinių mokslų katedros vedėja, docentė, Senato narė; atsargos kapitonė.

LKA Humanitarinių mokslų katedros vykdomos mokslo temos „Pilietinė visuomenė ir nacionalinis saugumas: Lietuvos krašto apsaugos sistemos vaidmuo jaunimo pilietinio ugdymo procese“ darbo grupės narė. 4 monografijų bendraautorė, rengia ir publikuoja mokslinius straipsnius pilietiškumo ugdymo tema šalies ir užsienio moksliniuose leidiniuose.

Moksliniai interesai: pilietinio ugdymo problemos, nacionalinis saugumas ir pilietinė visuomenė, postmodernizmo filosofija, ugdomasis vadovavimas, karo pedagogika.

el. paštas: rolanda.kazlauskaite@mil.lt

Rasa Gedminienė – edukologijos magistrė, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Humanitarinių mokslų katedros lektorė.

LKA Humanitarinių mokslų katedros vykdomos mokslo temos „Pilietinė visuomenė ir nacionalinis saugumas: Lietuvos krašto apsaugos sistemos vaidmuo jaunimo pilietinio ugdymo procese“ darbo grupės narė.

Moksliniai interesai: socialinių kompetencijų ugdymas, andragogika.

el. paštas: rasa.gedminiene@mil.lt

UDK 355(474.5)(072)
Ša48

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJA

AUDRONĖ PETRAUSKAITĖ
ROLANDA KAZLAUSKAITĖ MARKELIENĖ
RASA GEDMINIENĖ

ŠALIES SAUGUMAS IR GYNYBA

Metodinė medžiaga Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų mokytojams

Knygos viršelio nuotrauka – Alfredo Pliadžio
Viršelio dizainerė Laima Adlytė
Kalbos redaktorė Jolanta Budreikienė
Maketuotoja Jolanta Girnytė

2016-04-25. Tiražas 2540 egz. Užsakymas GL-249.
Išleido Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija,
Šilo g. 5A, LT-10322 Vilnius

Spausdino Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras,
Muitinės g. 4, Domeikava, LT-54359 Kauno r.

ISBN 978-609-8074-52-9